

Theologia polensia.
Arrian.

Smalicii Valent. Refutatio He-
rium de sacrosancta unitate divi-
nae essentiae etc. a Jacobo Schoppeto.

Pravosiae typ. Sternovianis, 1614.

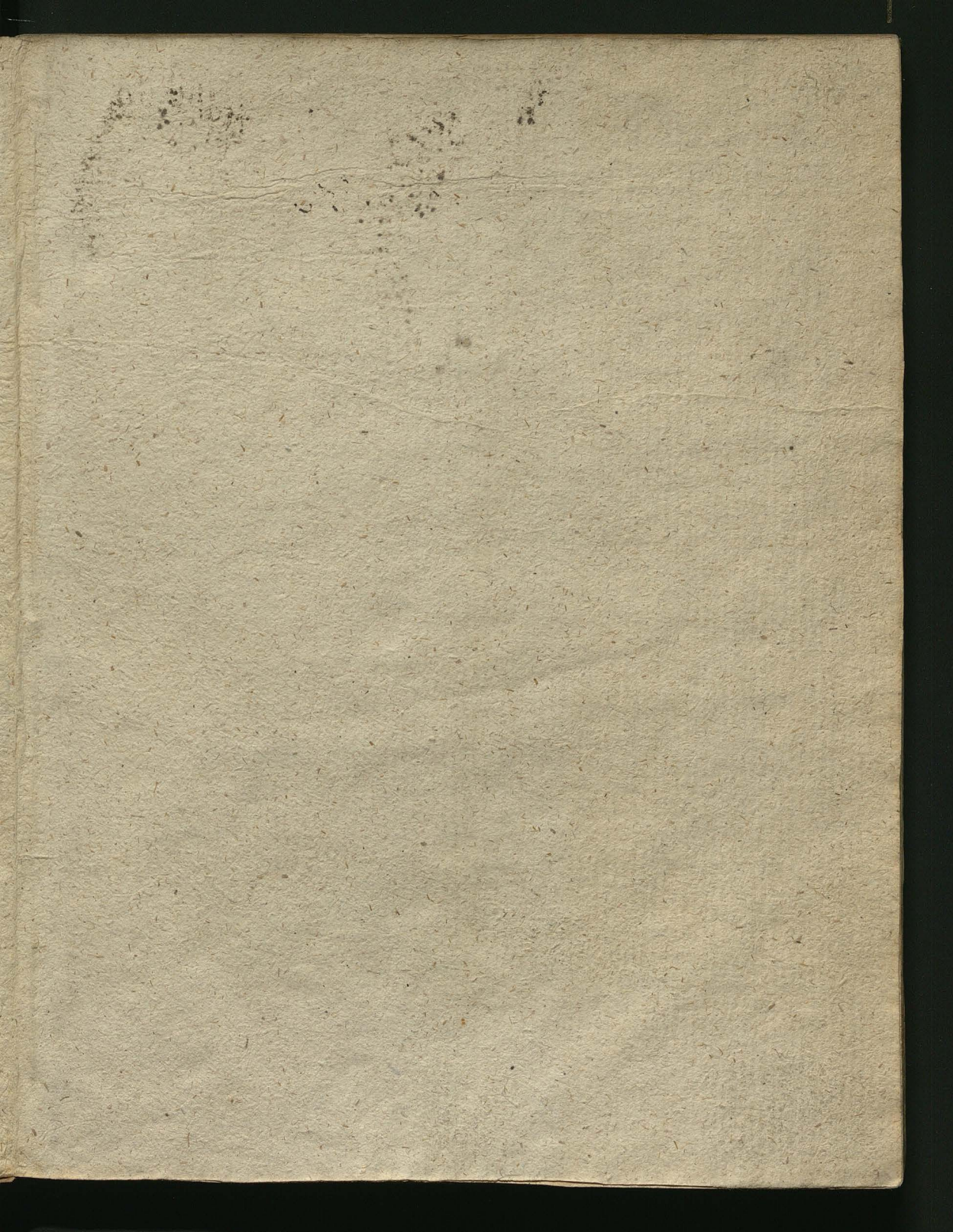

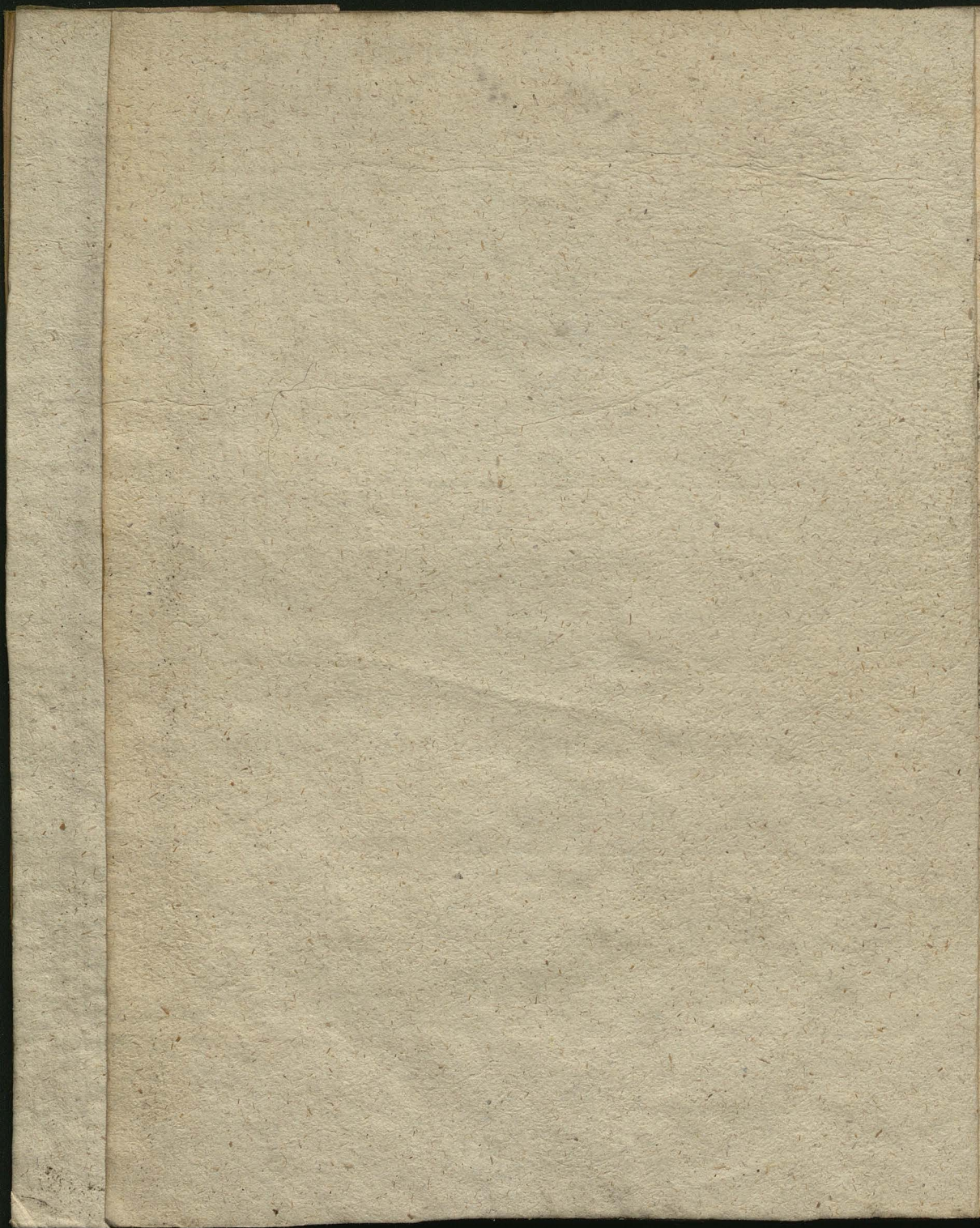
311310

II St. Drukd

311310

II St. Drukd

REFUTATIO
THESIUM,

*De Sacrosancta unitate Divinae essentiae, &
in eadem Sacrosancta personarum Trinitate,*

a IACOBO SCHOPPERO SS, Theologiae Doctore
& Professore primario

Altorfii anno 1613. propositarum.

*Cui addita est responsio ad ea, qua HERMANNUS RAVEN-
SPERGERUS S. Th. Doctor, in Gymnasio Steinfurtensi pra-
ter haec attulit, in scripto, cui titulum fecit: SS. Mysterium unita-
tis essentiae divinae in personarum Trinitate, duabus sectio-
nibus per Theses & exegetes explicatum, &c.*

Scripta

VALENTINO SMALCIO;
Cætus Racoviensis Ministro.

RACOVIAE,
Typis Sternacianis,
Anno 1614.

XXIV. 5. 127

THE STATE OF NEW YORK
IN SENATE

January 10, 1880

REPORT
OF THE
COMMISSIONERS OF THE LAND OFFICE
IN RESPONSE TO A RESOLUTION
PASSED BY THE SENATE
MAY 10, 1879

ALBANY:

1880

W. H. BROWN, PRINTER

ALBANY:

W. H. BROWN, PRINTER

1880

REFUTATIO THESIUM De S. Trinitate D. IACOBI SCHOPPERI.

THESIS de S. Trinitate, crassâ, ut ajunt, Minervâ, D. Schopperus nuper edidit. Has refutandas eo fine sumsi, ut, qui alia nostrorum prolixa ea de re scripta, hæcenus non viderunt, habeant, unde iudicium de hoc Trinitatis dogmate ferre possint.

Causa refutationis.

Primum igitur definitionem nobis Thesi 2. DE I assert, ex locis communibus D. Philippi. Sed lapsus hic in ipso disputationis limine nimis gravis est. Nam in rebus divinis autoritate tantum divina standum esse hæcenus vos Evangelici, constanter nobiscum contenditis: Philippus autem Melanchthon, quantumvis vir magnus fuerit, non est ex numero illorum, nec ipsemet esse voluit, quorum autoritas nobis pro regula fidei censenda sit, præsertim quod non pauca, quæ in hoc verboso commentariolo potius quam definitione continentur, mera sint petitio principii. Ad convincendum autem adversarium ea afferenda sunt, quæ ipsemet vera esse diffiteri non possit.

In rebus divinis si la autoritas divina valet.

Probat deinceps Schopp: a thesi 4. usque ad 16 tum testimoniis sacrarum literarum, tum rationibus, unitatem divinæ essentiæ. Quæ, quia a nobis etiam conceduntur, nunc omitto. Duo autem annotare libet. Vnum est, Quo jure infra thesi 46. reprehendat Arianos, quos multa argumenta ex ratione humana desumpsisse ait, cum ipsemet thesi 9, 10, & 11. tria argumenta ex ipsa etiam humana ratione depromta afferat? Num quod Schoppo licet, non licuit aliis? Alterum est, Quam aptè thesi 12. dicat: *Et sciendum est, Deum unum esse essentiâ, non tantum consensu*, cum hæcenus de pluralitate personarum in divinitate nihil dixerit, sed de sola Dei essentiæ unitate agat; hæc autem, quæ de unitate concordia differit, non nisi respectu personarum, quas in divinitate statuit Schopperus, dici possint.

Schopperus sibi non constat.

Thesi 16. fatetur Schopp: vocem Trinitatis in sacris literis non extare, rem tamen ipsam satis claram esse. An res clara sit, quam voce Trinitatis Schopperus intelligit, postmodum videbimus. Nunc hoc dico: Siquidem vox Trinitatis in sacris literis non extat, quod nuper etiam D. Græverus in 1. thesi de Spiritu S. confessus est, non esse necessarium ad salutem a quoquam exigendum, ut Trinitatem, qualem intelligit Schopp:, nempe quod Pater Filius & Spiritus sanctus sint tres diversæ personæ, & rursus hæ personæ sint una essentiâ, credat. Quicquid enim ad salutem necessarium est simpliciter, id totum in literis sacris ad literam scriptum esse necesse est.

Necessaria ad salutem extant omnia in sacris literis.

Si quis est, qui Athanasium, Sathanasium appellat, quod queritur

thesi 17. id nobis omnibus fraudi esse non debet. Tales enim cavillationes & convitia prorsus indigna esse homine Christiano agnoscimus, & fugienda omnibus piis censemus.

Convitia fugienda.

Quid sit Trinitas ex mente veterum.

Matth. 28. 19.

Errores Schopperi.

De loco 1. ex cap: 1. Genes.

Cur numero plurali Dii appellentur.

Pagnin. in thesauro linguæ sacræ.

Testimonium Calvinii.

Vocem Triadis usitatam fuisse ante Athanasium, etiamsi concedamus, nihil juvabit Schopperum. Nec enim ista significatione id factum esse docebit D. Schopperus, quâ ille vocem hanc nunc accipit: sed eo sensu vox ista usurpata fuit, ut Patrem, Filium & Spiritum sanctum, & doctrinam de illis tribus significaret. Nam sine institutione de his tribus, & confessione horum trium neminem Christianum esse posse, Christi verba, *Ite, facite discipulos omnes gentes, baptizantes eos in nomen Patris Filii & Spiritus sancti*, satis luculenter ostendunt.

Deinde Schopperus a thesi 19. usque ad 39. testimonia affert, quibus probare conatur mysterium suæ Trinitatis. Sed duplex error est in ista probatione Schopperi. Primum enim in plerisque nihil extat de Trinitate illa, ut sic loquar, h. e. de Patre, Filio, & Spiritu sancto. Deinde ea etiam, in quibus Trinitatis, hoc est, Patris, Filii, & Spiritus, fit mentio, Trinitatē Schopperi nullo modo probant. Trinitatem illam, hoc est, quod sit Pater Filius & Spiritus sanctus, non probat primum locus Gen: 1., quem thesi 19. affert Schopperus, *In principio creavit Dii celum & terram*. Nam vox *Dii* non personarum sed Deorum multitudinem denotat. Quia verò multitudinem Deorum averfatur Schopperus, loquendi modum Hebraicum agnoscat necesse est, admodum familiarem isti linguæ, quo, loco numeri singularis, pluralis usurpatur, præsertim verò in iis vocibus, quæ imperium, dominationem, potentiam gubernationem vè aliquam declarant, ut patet etiam in nominibus Adon & Baal, quæ numero plurali tunc etiam efferruntur, quando de uno tantum homine sermo est, ut ab hominibus linguæ Hebraicæ peritissimis observatum est. Adde, quod etsi vox *Dii* personas significaret, non tamen constaret, an duæ vel tres vel quatuor intelligendæ essent. Non enim posito numero plurali, necessariò ponitur ternarius, ut posito ternario, ponitur pluralis. Sed tandem, audiamus testimonium viri inter Evangelicos magni, & minimè suspecti, Iohannis Calvinii, quem etiam doctissimum interpretem quidam appellare non dubitant. Is sic scribit in hunc locum: *Nomen Elohim pluralis numeri habetur apud Moysen, unde colligere solent, hinc in Deo notari tres personas. Sed quia parum solida mihi videtur tantæ rei probatio, ego in voce non insistam. Quin potius monendi sunt lectores, ut sibi a violentis ejusmodi glossis abstineant. Putant illi, se testimonium habere adversus Arianos ad probandam Filii & Spiritus S. divinitatem: intereas in volvunt in errorem Sabellii, Quia postea subjicit Moyses, Elohim*

bim locutum esse, & Spiritum Elobim incubuisse aquis. Si tres personas notari placet, nulla erit earum distinctio. Sequetur enim & Filium a se ipso genitum, & Spiritum non esse Patris sed sui ipsius. Hactenus Calvinus. De Spiritu porro, cujus Moses meminit, non constat, an sit Spiritus ille sanctus, de quo nunc nobis sermo est. Non desunt enim, qui per vocem *Spiritus*, & *Spiritus Domini*, ventum & ventum magnum indicari censent, ut Psal: 146. *Flabit Spiritus ejus, & fluent aquæ*; & addunt: Cum Hebræi magnitudinem alicujus rei significare volunt, adjiciunt hoc nomen Deus, ut Psal: 67. *Mons Dei, mons pinguis*. Unde etiam Paraphrastes Chaldaeus loco *ferebatur*, habet *flabat*.

Alter locus, quando dicitur: *Fiat lux, Fiat firmamentum in medio aquarum*, minùs etiam ad rem propositam facit. Nam nec Trinitas hinc ulla personarum colligi potest, etiamsi tandem Filius Dei intelligatur per vocem *dicere*: nec ipsa verba talem sensum admittere ulla ratione possunt, ut per verbum *dicere*, filius Dei intelligatur. Nam his verbis, *Deus dixit*, non persona, per quam Deus creârit, sed modus, quo creavit, indicatur. Modus autem ille quis sit, jam pridem eruditi exposuere. *Dicere pro jubere, ut untur Hebræi*, ait Vatablus. Alii accipiunt *dicere* pro *velle vel discernere*, & ita vertunt, *Decrevit aut voluit Deus lucem fieri, & facta est*. Quod verò huc affertur ex Psal: 33. ejusdem est valoris. Nam & ibi, *verbum Domini, & Spiritus oris ejus*, non personas a Deo distinctas significant, sed solum Dei decretum & pronunciatum, ut idem Vatablus pereleganter super hunc locum scribit: *Verbum Dei*, ait, & *Spiritus oris ejus pro eadem re dixit, q. d. præcipiente Domino cali facti sunt, & eodem jubente omnis ornatus eorum*. Idem: *Figuratè spiritum oris pro ipsa pronuntiatione sumit, ac si dictum esset: simul ac halitum vocis suæ emisit Deus, vel protulit verbo, quid vellet fieri, cælos repente extitisse, & quidem incredibili stellarum copia & varietate extructos*. Imò etiam addit: *Alibi scripturam docere æterno illo sermone mundum creatum esse*, ut scilicet hîc de eo non agi ostendat. Idem super v: ejusdem Psalmi 9. *Ipsè dixit, & facta sunt, ipse præcipit, & extiterunt*, hæc pauca etiam scribit, *q. d. omnia solo suo nutu creavit*. Quòd denique huc verba Ioh: 1. *omnia per ipsum* (sermonem) *facta sunt*, afferuntur, id magnæ in rebus divinis tractandis Schopperi negligentia, ut quàm levissimè dicam, indicium est. Nec enim ubique, quando de Verbo sermo est, de eodem verbo sermo est. In loco Genes: & Psal: de Dei decreto & præcepto sermonem esse jam docuimus: Iohannem verò de persona loqui, omnes confitemur. In Genes: & Psal: de verbo sermo est: Iohannes verò de Sermone loquitur. Differunt autem Verbum & Sermo, ut pars & totum.

Fr: Vatablus.

Spiritus de quo
Gen: 1. quid sit.De foco 2. ex
cap: 1. Gen.Quid sit *dicere*
Gen: 1.

De loco Psal: 33.

Quomodo differant loci
Gen: 1.
& Ioh: 1.

tum. Vnde eruditissimi interpretes vocem Verbi, in Iohannis Evangelio planè repudiârunt, & Sermonis substituerunt. Adde, quòd, in Gen: & Psal: de creatione sermonem esse, nemo neget: At apud Iohannem de creatione sermonem esse, jure negari potest. Est enim in Græco vox *ἔνευελο*, facta sunt. Fieri autem possunt alia etiam, quæ non creantur. qualia sunt ea omnia, quæ ad Evangelium tum annuncian- dum tum confirmandum pertinent, de quibusibi sermonem esse alibi nostris disputatum est, & nuper etiam a me demonstratum, in responsione ad libellum M. Smigleci Iesuitæ, cui titulum fecit, *Verbum caro factum est.*

De Iocoz. p. x
cap: 1. Gen.

Cur plurali nu-
mero Deus lo-
quatur.

Exempla similia.

Ioh. 9. 11.

Y 11.

Tertius locus est thesi 20. *Faciamus hominem ad imaginem nostram.* Hinc verò primùm, si pluralis numerus vim suam obtinet usitatam, tantùm pluralitas personarum, non verò earum Trinitas elicitur, ut antea monuimus. Deinde nec pluralitas inde elicitur, cum certum sit numerum pluralem pro singulari sæpissimè usurpari, tum apud sacros tum apud prophanos autores, non solum in Hebraica, sed etiam in Græca & Latina lingua. Denique si suus orationi divinæ ornatus sartus manere debet, quæ scilicet se Deus ad aliquid faciendum cohortans introducitur, aliter Deus loqui non potuit. Nam si dixisset *Faciam*, in singulari numero, jam id futuri temporis fuisset, & decretum loquentis simpliciter significasset, nullam verò sui ipsius ad id faciendum cohortationem continuisset. Quæ si me ipsius cohortatio rectissimè per numerum pluralem exprimitur, per singularem verò minime. Quod verò ait Schopp: thesi 21. *Deum illa civili gloriola non uti*, quia per hanc gloriolam, usurpationem numeri pluralis pro singulari intelligit, mirum id videri debet. Nec enim civilis illa gloriola est, sed elegans quid & decorum censendum est, ut qui imperant & dominantur, de seipsis loquentes pluralem numerum pro singulari usurpent. ut 1. Reg: 12. 9. & 2. Par: 10. 9. ubi Roboamus Rex dicit juvenibus, qui secum educati fuerant, quique ei ministrabant: *Quid consulitis vos, ut respondeamus populo isti, &c.* & 1. Reg: 22. 3. Achabus cum servis suis verba faciens ait: *Scitisne, quòd nostra sit Ramoth Gilead? Nos autem cessamus tollere illam de manu Regis Syriæ.* Christus etiam ait: *Amen amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimonium nostrum nemo accipit, & tamen ipsum de se solo loqui, tum ipsa res aperte docet. nemo enim erat, quem sibi socium ea in re, de qua cum Nicodemo loquebatur, facere posset; tum sequentia verba declarant. inquit enim: Si terrena dixi vobis & non creditis, quomodo si dixerò caelestia, creditis? Et nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, &c.* & infra de eo ait Baptista,

Ita, Qui de celo venit, super omnes est, & quod vidit & audivit, hoc testatur, & testimonium ejus nemo accipit. Idem Christus Mar: 4. 30. Cui assimilabimus, inquit, regnum Dei, aut cui parabolæ comparabimus illud? Cùm tamen de se uno loquatur, ut patet ex Luc: cap: 13. 18. qui ita habet: Cui simile est regnum Dei, & cui assimilabo illud? Et hinc est quòd testantur sacræ literæ, Christum docuisse tanquam auctoritatem habentem. Sed quid opus est verbis multis, cùm apud ipsos Græcos & Latinos frequentissimum sit, ut privati homines, cum de seipsis loquantur, plurali numero pro singulari utantur, ut infinita exempla unumquemque docere possunt. Non est autem necesse, ut semper id factum sit, quod interdum factum legimus. Quare etiamsi in proclamatione Legis Deus id non fecerit, ut ait Schopp:, hinc nullo modo sequitur, eum alibi id non fecisse.

Delirium Iudaicum appellat Schopp: thesi 22., si dicatur, Deum, dum dixit, *Faciamus hominem*, &c. allocutum esse angelos. Sed nos nihil hætenus videmus ab adversariis allatum, quo absurditas aliqua hujus opinionis doceri possit. Nam quòd ait I. Schopp:, *Angelos non adjurisse Deum in faciendo homine, cum id opus solius Dei omnipotentis sit*, non animadvertit primùm, dici posse, Deum allocutum esse angelos, etiamsi nihil prorsus eum adjuturi essent, ut scilicet coram illis rem illam tanquam singularissimam exponeret, quæ diversum aliquid a creatione reliquarum rerum futura esset. Nam ad alia a Deo creata non legimus talem locutionem adhibitam fuisse. Deinde non perpendit etiam, quantumvis solus Deus hominem creavit, potuisse tamen aliquam angelorum operam accedere ad istam creationem. Nam antequam homo verè homo esset, formatum primùm e terræ pulvere eum legimus, & deinde inspiratum seu insufflatum fuisse in faciem, seu potius in nares ejus, spiraculum vitæ, id est, spiritum vitalem. Hæc autem licet a Deo facta sint, ministerio tamen angelorum fieri potuisse & proinde facta esse, nihil prorsus prohibet. Denique si vox *creare*, ut nonnulli non injuriâ existimant, idem significat, quod materiei novam formam indere, idque non solo jussu, necessariò & perpetuò, magis adhuc apparebit, nihil absurdi esse, si ministerio angelorum Deus usus fuisse dicatur in creatione hominis. Quemadmodum etiam legimus Deum operâ angelorum in Christi resurrectione usum esse. Angelus enim descendit & lapidem a monumento revolvit, cùm tamen ea actio solius Dei sit, unde etiam ita describitur, Is qui Iesum ex mortuis resuscitavit. Et Christus Iesus eorundem angelorum operâ usurus esse legitur, in ultimo judicio, ad congregandos fideles ex quatuor ventis, quantumvis illi soli iudicium

¶ 11. 22.

Matth: 7. 29.

Quomodo dici
possit, Deum operâ
Angelorum in
creatione usum
esse.
Gen. 2. 7.

Matth. 28. 24.

Rom. 4. 24.
& 8. 11.

Matth. 24. 31.

tribua.

Quomodo dici
possit, hominem
creatum ad ima-
ginem angelorū.

Gen. 1. 26.

Col. 1. 16.

De loco Gen: 3.

Deus Angelos al-
locutus est.

Deus & Angeli
pro eodem acci-
piuntur interdū.

Lectio diversa
loci.

De loco Gen: 11.

tribuatur. Alterum quod affert Schopp: *Hominem non esse conditum ad imaginem angelorum, sed solius Dei, falsum prorsus censendum est.* Nusquam enim legitur, nos ad solius Dei imaginem creatos esse. Facile autem fieri potuit, ut is, qui ad imaginem Dei creatus fuit, creatus etiam esset ad imaginem angelorum. Cum enim imago Dei consistat vel in ratione vel imperio, vel utroque simul, quid convenientius est, quam hominem creatum esse dici ad imaginem angelorum? Cū & ipsi non minus ratione & mente præditi sint, & imperium habeant, ob quod etiam throni, dominationes & principatus appellantur. Hæc diximus, non ut Iudæorum sententiam prorsus approbaremus, sed ut infirmitatem argumentorum eorum, qui eam improbant, ostenderemus.

Quartus locus, de quo thesi 23. est Gen: 3. *Ecce Adam factus quasi unus ex nobis, &c.* Hinc verò pluralitatem personarum nullam colligi, hinc apparet, quòd Deus respectu angelorum, qui tunc præsentés aderant, ita loqui potuit. Mox enim additur: *Nunc ergo, ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & vivat in æternum, &c.* Hæc verò verba ad angelos, quorum ministerio ad periculum illud cavendum Deus usus erat, facta fuisse, admodum verisimile est. Vnde Franciscus Vatablus post vocem, *Nunc ergo*, ait subaudiri posse, *Vos angeli videte sive cavete ne mittat*, &c. Ministerio autem angelorum Deum ea in re usum fuisse, declarat sequens narratio: *Et emisit eum Iehova Deus de horto Heden ad colendum terram, de qua sumtus fuerat. Ejecitque Adam, & collocavit a plaga orientali horti Heden Cherubim, & laminam gladii versatilis ad custodiendam viam ligni vitæ.* Et sensus erit: *Ecce Adam factus est, sicut unus ex nobis, nempe cælitibus, & qui abiis, qui terram incolunt, longè disjuncti sumus.* Præterea etiamsi Deus respectu sui solius id dixisset, tamen angeli non exciperentur. Ii enim nomine Dei vel Iehovæ intelliguntur, ut Psal: 115. 16. *Cæli, cæli, inquam, Iehovæ, terram autem dedit filiis hominum.* Vbi nemo non videt, Iehovæ nomine ipsos etiam angelos, ut famulitium Dei, contineri. Denique vocem, quæ conversa est, *ex nobis*, converti posse, *ex ipso*, vel *ex seipso*, linguæ Hebraicæ non imperiti norunt, ut sensus sit, isque peregregius: *Ecce Adam factus est tanquam unus ex illis, qui ex seipsis, hoc est, nullo præmonstratore egentes, per seipsos bonum & malum cognoscunt.* Quo sensu admissio, quid ad pluralitatem personarū locus hic proficiat, viderit ipse Schopperus.

Quintus locus, Gen: 11. *Descendamus & confundamus*, cum tertio conjungendus erat. Ejusdem enim uterque roboris. Addam autem hic illud, quòd Deus isto modo locutus fuisse peregregiè dici possit, quatenus

quatenus verba ipsius, *Venite descendamus & confundamus*, verbis hominum, urbem & turrim construere volentiū, per mimelin quandam opponuntur, quæ sic habent: *Venite faciamus lateres, &c. & iterum, Venite faciamus nobis civitatem & turrim.*

Sextus locus est Es: 6. 8. *Quem mittam, & quis ibit nobis?* Sed & ad hunc jam responsum est per ea, quæ suprâ ad tertium locum dicta sunt. Ibi enim non tantum docuimus, numerum pluralem pro singulari usurpari, verum etiam in eadem oratione, modò plurali numero, modò singulari Christum usum fuisse Ioh: 3. Cui nunc addo illud Pauli Rom: 1. 5. qui semel de seipso ait: *per quem accepimus gratiam & apostolatam, &c.* & deinde v: 8. ait: *Gratias ago Deo meo.* Et hujusmodi mutationes numeri in aliis etiam autoribus tum Græcis tum Latinis occurrere experietur, qui hoc observare voluerit. Et idem etiam de loco Malach: 1. sentiendum prorsus est.

Septimus locus, de quo thesi 24. Gen: 19. *Pluit Iehova super Sodomam & Gomorrhâ, sulphur & ignem a Iehova*, pluralitatem etiam personarum docere non potest. Solent enim Hebræi sæpè numero loco relativi antecedente uti, ut 1. Reg: 8. 1. ubi sic habet textus Hebraicus: *Tunc congregavit Salomon seniores Israël, & omnes principes tribuum, principes patrum filiorum Israël, ad regem Salomonem, Ierusalem.* & cap: 10. 13. *Et rex Salomon dedit reginæ Sebæ omnem voluntatem suam, quam petivit, præter (ea,) quæ dedit ei manu regis Salomon.* 1. Cor: 1. 7, 8 *expectantes revelationem Domini nostri Iesu Christi, Qui & confirmabit vos usque in finem inculpato in die Domini nostri Iesu Christi.* 1. Thes: 1. 9. *Conversi estis ad Deum ab idolis ad serviendum Deo vivo & vero.* 2. Tim: 1. 18. *Det illi (Onesiphoro) Dominus in venire misericordiam a Domino in die illa.*

Octavus locus de quo thesi 25. Ios: 2. *Non potestis servire Iehovæ.* Nam *Dii sancti (Elohim) ipse est Deus æmulator*, jam ex illis, quæ non semel ad alios locos explicandos dicta sunt, intelligi potest.

Nonus locus, de quo thesi 26. Esa: 48. est: *Manus mea fundavit terram, & dextera mea expandit celos, & mox subjungit: Veniam ad vos, & habitabo inter vos, & scietis, quod me miserit Iehova & spiritus ejus.* Hinc jam non pluralitatem indefinitam, sed trinitatem personarum divinitatis ostendere incipit Schopperus. Videamus quo successu. Diximus ab initio, nos non negare, Patrem Filium & Spiritum sanctum esse, & hanc Triadem appellari posse: Sed ad constituendum dogma Schopperi parum est, istorum trium extare mentionem. Necessè enim est, eos personas esse, easque divinas, & in divinitate pares. Necessè iterum est, illas tres personas esse unam essentiam. Nam hæc ad

Cur Deus dixerit, Descendam, &c.

De loco Es: 6.

Mutatio numeri in eadem oratione.

De loco Gen: 19.

Hebræi loco relativi antecedens ponunt.

De loco Ios: 2.

De loco Es: 48.

Quo sensu Trias concedi possit.

Quid ad Trinitatem Schopperi requiratur.

Cur ex loco Esa:
Trinitas Schopp:
probari nequeat.

Rebus actiones
personæ propriis
impropriè tribui
possunt.

Act: 20. 32.
Eph: 6. 10.
Phil: 10.

Quis sit missus
apud Esaiam.

Loco loci di-
versa.

De loco Gen: 18.

Trinitatem Schopperi constituendam necessariò requiruntur. Hoc autem ex eo, quòd simpliciter nominantur, nullo modo colligi posse, ipse, ut puto, Schopperus confitebitur. Itaque, quantumvis in hoc Esa: testimonio, Dei, Filii & Spiritus sancti mentio fieret, nihil tamen id ad stabiliendam sententiam adversariorum faceret. Si dicat adversarius, mentionem fieri mittentis & missi & Spiritus, respondeo, Missum, quatenus missus est, nunquam esse parem mittenti, sed semper minorem illo: At in Trinitatis dogmate nihil prius est, nihil posterius, sed omnes personæ pares. Si dicat, Spiritum sanctum mittere, & proinde personam esse. Dico, multa figuratè de rebus dici, quæ personæ non sunt, quæ propriè personis còpetunt, & tunc multò magis, quando cum personis conjunguntur. Tunc enim nemo non videt, personis propriè, rebus impropriè actionem illam competere posse. Hoc modo Paulus commendat Ephesios seniores Deo & sermoni gratiæ illius; & eosdem Ephesios hortatur, ut confortentur in Domino, & in potentia virtutis illius: De se autem ait, quòd omnia contemserit, ut cognoscat Christum & vim resurrectionis ejus. Vbi nemo non videt, id, quod propriè Deo & Christo tanquam personis competit, impropriè dici de sermone gratiæ, de potentia virtutis, & resurrectione Domini & Christi. Quanquam præterea duo notanda sunt. Alterum est, quòd is, de quo tanquam de missio sermo est, non sit Christus, sed propheta. Is enim mixtim cum Deo loquens eo in loco introducitur. v: 12, 13. Deus loquitur: v: 14. propheta. v: 15. Deus iterum. v: 16. propheta. Quod etiam Fr: Vatablus in hunc modum annotavit: *Propheta docet v: 16. se a Deo missum, vult sibi fidem dari. Cujus sententiæ etiam fuit Zwinglius. Epistropa est, ait, ad seipsum. Vult enim Propheta ostendere, se idcirco esse missum, ut hæc exponeret, quæ antecesserunt & sequuntur.* Idem etiam vidit Calvinus, Gualterus, Tremellius & Junius, & Bullingerus. Alterum est, quòd verba Hebræa converti possunt, *Misit me Dominus & spiritum suum*, quam lectionem secutus est Castellio. Vnde constat, quàm valida sit opinio, quæ tam ancipiti oratione nititur, & tam variè a variis intelligitur.

Decimus locus, de quo thesi 27., est Genes: 18., in quo manifestissimam SS. Trinitatis patefactionem contineri ait Schopperus. Is autem est, quòd primùm scribitur, Iehovam apparuisse Abrahamo, & mox subjungitur, tres viros ei apparuisse: & quòd hos tres viros in suo colloquio alloquitur singulari numero. Sed quanta sit inutilitas hujus conjecturæ, dici vix potest. Nonnè enim alia causa dari potest, quare dictum sit semel, Iehovam apparuisse, & deinde tres viros, præter eam, quòd tres illi viri Iehovæ personam sustinerent? Nempe quia is,

qui

qui personam Iehovæ gerebat, duobus aliis comitatus apparuerit, & aliis duobus antecelluerit? Nonne ideo etiam dici potest, Abrahamum singulari numero illum unum, qui aliis præcallebat, allocutum fuisse? Id autem ita se habere, inde aperte constare videtur, quod, discedentibus duobus ex illis, & uno remanente, is, qui remanet, Iehovæ nomine appellatur, cum quo Abrahamus, tanquam cum Iehova loquitur, & salutem Lothi longo verborum circuitu tacite procurat. Quamvis enim dicatur in historia, viros illos abiisse Sodomam, non omnes tamen, sed duos tantummodo abiisse, demonstrat initium cap: 19. ubi scriptum est: *Veneruntque duo Angeli Sodomam.* Vnde, quando cap: 18. dicitur; *& converterunt se viri illi, & abierunt Sodomam, Abrahamum verò adhuc stabat coram Iehova,* quis est, qui non videat, discrimen manifestum inter eum, qui remansit, & eos, qui abierunt, in Iehovæ persona sustinenda, cum hi Angeli, ille verò Iehova nominetur, ut ex versu quoque 27. cap: seq: apparet, & manifestè hac ratione ab illis distinguatur? Porro etiam si concedatur, omnes æquè personam Iehovæ sustinuisse, & quemvis eorum Iehovæ nomine appellari potuisse, quid hinc evincat adversarii? cum certum sit, Abrahamum tres illos viros alloquentem, numero singulari uti potuisse, non ob occultum aliquod personarum divinitatis mysterium, sed quia sic, quamvis cum pluribus sit sermo, loquendi mos interdum est in Hebræa lingua, si plures illi simul sint, & unam quodammodo personam sustineant. Nam & Lothus ex iisdem tribus duos, numero singulari allocutus est, cap: 19. 19. *Ecce nunc invenit servus tuus gratiam in oculis tuis,* quod tamen ad Trinitatis mysterium, cum duo tantum essent, nec tertium cum illis antea fuisse sciret Lothus, referri nequaquam potest. Et 1. Sam: 9. 12. puellæ illæ, Sauli & puero eius interrogantibus, num eo in loco esset Videns, id est, Propheeta, responderunt, *Est, en ante te, nunc ergo festina,* &c. Quod enim cum utroque loquerentur, manifestum faciunt sequentia verba: *cumque ingressi fueritis civitatem, ilico invenietis eum.* Sed quid opus est diutius immorari in diluendo hoc testimonio, cum præstantissimi ex recentioribus Theologis, qui nobis adversantur, infirmitatem argumenti inde deducti agnoverint, inter quos sunt Lutherus, Calvinus, Musculus, Borrhaus. Lutherus inter alia sic ait: *Quod si non alia Trinitatis probatio esset, quàm hæ tres species, ego sanè eam non crederem.* Schopp: verò dum manifestissimam Trinitatis patefactionem hanc esse ait, videat, quomodo ei cum Luthero conveniat. Calvinus autem verba ita habent: *Quod autem Patres hinc Trinitatis & unitatis mysterium eliciunt, frivolum est, & fannis calumniisque obnoxium.* Musculus autem sic scribit: *Istæ tres*

Cur tres appa-
erint Angeli A-
brahama, & is u-
num tantum al-
locutus sit.

Loquendi modus
Hebraicus.

Testimonia The-
ologorum.

Lutheri.

Calvini.

Musculi.

tres personæ, quæ Abrahamæ apparuerunt, sanctæ Triadis personæ non fuerunt, nec Abraham eos hoc loco habuit. Vtrumque ex ipsa historia est manifestum. Quod apparentes personas concernit, erant illi angeli, non S. Triadis personæ. Nam in frâ hoc cap: sic legimus: *Conuerterunt se inde viri, & abierunt Sodomam.* & in principio cap: sequi: *Venerunt, inquit, duo Angeli Sodomam.* Item, *delebimus locum illum, eò quòd creverit clamor eorum coram Domino, qui misit nos, ut perdamus illos.* Item, *cùm mane esset, cogeant eum Angeli dicentes: Surge tolle uxorem tuam.* Itaque cùm constet, eos fuisse Angelos a Domino missos, quomodo fuerunt tres sanctæ Triadis personæ? Ne dicat autem quisquam, alios apparuisse Abrahamæ, & alios venisse Sodomam: Sodomam quidem venisse Angelos a Domino missos, Abrahamæ verò apparuisse, Patrem, filium & spiritum sanctum, manifestum est ex contextu historie, eosdem ivisse Sodomam, quos habuerat Abraham in convivio. Sic enim legitur: *& surrexerunt viri inde, & reverterunt se versus Sodomam, & Abraham ibat cum eis deducens eos.* Ibid: v: 22. *& reverterunt se viri, & ierunt Sodomam, Abraham verò adhuc stabat coram Domino.* Ergo non alii, sed duo ex tribus istis viris, sicuti principium cap: sequi: memorat, venerunt Sodomam, & Angeli erant a Domino ad perdendam Sodomam missi. Deinde Apostolus Heb: 13. quum ad hunc locum respiciens ait: *Hospitalitatis nolite oblivisci: per hanc enim nesci quidam Angelos hospitio receperunt,* satis indicat, Angelos fuisse ab Abrahamo & Lot hospitio acceptos. Quare invalidum est, quòd ex hoc loco quidam, sive ad docendum hoc faciant, sive ad arguendum, mysterium S. Triadis asserere volunt, &c. Quòd autem nec Abraham in tribus hisce viris personas S. Triadis consideravit, ex eo satis patet, quòd officia humanitatis talia illis obtulit, quæ nemo poterit Deo, nisi prorsus insanus, offerre ac destinare. *Afferam, inquit, pauxillum aquæ, & laventur pedes vestri, & requiescite sub arbore, ponamque buccellam panis, & confortetur cor vestrum: postea transibitis.* Hæc sanè non Deo sed hominibus conveniunt. Quales eos esse credebatur, talia etiam obtulit officia. Cùm ergo tres istæ personæ, nec fuerint personæ Trinitaris, nec ab Abrahamo pro illis sint agnitæ, quorsum attinet eas mysterio S. Triadis accommodare. Hactenus Muscul.

De loco Psal: 33.

De loco Psal: 33. qui est undecimus, de quo thesi 28., supra dictum est, quod sufficit ad intelligendum, nihil ibi de tribus personis haberi, imò nec de filio nec de spiritu sancto sermonem esse, autoritate virorum minimè suspectorum comprobatum est, qui Verbum Dei & spiritum oris ejus, pro ipso Dei imperio & jussu accipienda esse rectissime senserunt.

Duodecimus locus est, Psal: 67. ubi Deus ter appellatur, quod idem etiam Num:6. fieri ait. Sed ad hos & alios similes locos, in quibus ter Dei fit mentio, nihil aliud respondendum putamus, quam quod hujusmodi frivolis conjecturis sanctissima Christi religio suspecta reddi possit omnibus ejus hostibus. Quis enim non intelligit, repetita ista voce Dei, non personarum Trinitatem (nam vox Dei potius Deorum Trinitatem inferret, ut supra etiam docuimus in responsione ad primum locum) indicari, sed rei, de qua sermo est, nempe pre-cationis vel benedictionis perfectionem & incrementum. Quemadmodum etiam alibi, cum ter Deus sanctus appellatur, perfectio sanctitatis, vel ejusdem constans asseveratio & prædicatio innuitur. Item cum apud Hier: Deus dicit: *Nolite confidere in verbis mendacii, Templum Domini, templum Domini, templum Domini*: & alibi apud eundem prophetam, *O terra, terra, terra*: & apud Ezechielem, cum de corona Regis Zedechie dicitur, *Obliquam, obliquam, obliquam* ponam eam. Vbi nemo non videt, istam repetitionem adhiberi tantum majoris & absolutæ assertionis gratiâ, non verò ob triplicitatem rerum, quarum ibi fit mentio. Perfectionem autem quandam numero ternario contineri, inter alia exempla multa hæc pauca ostendere possunt. Christus ter Petrum interrogat, an se amet; & ter illi mandat, ut agnos vel oves pascat: Act: 10. 16. & 11. 10. ter Petro visio exhibetur variarum pecudum, quas mactare jubebatur: Paulus ter Christum rogavit, ut angelus Sathan discederet, & Christus ter Patrem rogavit, ut calix a se transiret.

Decimus tertius locus assertur thesi 30. ex Mat: cap: 23. ubi, quia mentio fit Domini, qui dixerit, & Domini, ad quem dictum sit, & denique spiritus, in quo dictum sit, hinc Schopperus S. Trinitatem colligit. Ad hunc locum nos addemus etiam alios sequentes Matth: 3. 16, 17. & 28. 19. Ioh: 14. 16. & 15. 26. 2. Cor: 13. 13. 1. Pet: 1. & 1. Ioh: 5. 7. in quibus confitemur, Patris, filii & spiritus sancti mentionem expressam fieri, & hanc Trinitatem a veteribus appellatam esse non dubitamus: sed eam quam Schopp: cum suis intelligit, hinc vel describi, vel ex his, quæ scripta sunt, colligi posse, pernegamus. In omnibus enim his testimoniis nihil dicitur, quod doceat, Christum vel Filium Dei, esse personam æquè prorsus divinam, ut Pater est: nihil etiam dicitur, unde constet, Spiritum sanctum personam simpliciter esse. hoc autem ad Trinitatem Schopperi stabiliendam requiri necessariò, ipsemet fatebitur. Nam in primo, Filius ita differt a Patre, ut Pater filio dixerit: *sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*. Qui verò ita est Dominus, ut ei summa potestas data sit,

De loco Psal: 67.

Quid numerus ternarius rebus additus in sacris literis denotet.

Es: 6. 3.

Jerem. 7. 4.

cap: 22. 29.

ca. 21. 27.

Iohan. 21. 15.

2. Cor. 12. 8.

Mat. 26. 39, 42, 44.

De loco Mat: 23.

Status controversæ inter nos & Schopperum.

Cur in locis citatis non contineatur Trinitas.

& alius ei inimicos subjiciat, is certè nullo modo idem Deus, qui Pater est. Huic enim a nemine dari quicquam potest, nec ei hostes illius subjicere necesse est. In spiritu verò aliquid dici ab aliquo posse, quantumvis spiritus non sit persona ulla, nemo non videt. Tam enim potest virtus Dei, quæ est spiritus illius, aliquem ad aliquid dicendum movere, quàm gratia Dei in hominibus multa operari, ut Apostolus ait, quæ tamen gratia Dei persona in Deo nulla est.

1. Cor. 15. 10.

De 2. loco Mat.

80.

Ioh. 3. 36.

Gal. 6. 16.

De 3. loco Mat.

28.

Exod. 14. 31.

1. Reg. 13. 18.

1. Cor. 10. 2.

Act. 19. 3.

Ioh. 3. 18.

1. Ioh. 5. 10, 13.

De 4. loco Ioh.

14.

In secundo loco Christum baptizari a Iohanne : & spiritum super eum descendere, & in eo requiescere audimus. Quomodo igitur persona æquè divina ut Patris persona, Christus censeri potest? cum non nisi homo baptizari; in Deum autem spiritum Dei descendere, & in eo manere, non nisi blasphemè dici possit. Spiritus verò sanctus, qui ita descendit, ut maneret super Christum, ut addit Ioh: cap: 1. 33. quomodo persona esse potest, cum de personis, quales sunt Deus & Christus, nusquam legatur, quòd maneat vel sint super aliquem, quemadmodum de rebus, nempe de ira Dei, de pace, & misericordia id legimus.

Intertio tribuitur quidem tam Filio & Spiritui sancto baptismus quàm Patri: Sed nec hinc probatur, vel filium esse parem personam personæ Patris, vel Spiritum sanctum esse personam. Solent enim diversæ personæ jungi, in rebus non minùs divinis quàm est baptismus, ut in fide & timore jungitur Moses & Samuel cum Deo: Solent etiam personæ rebus conjungi, & tam de his quàm de illis ea dici, quæ longè divinissima sunt, ut suprà in responsi: ad 9. locum docuimus. Et si quis ipsum baptismum urgeat, notandum est, non tantùm in Deum, sed etiam in alias personas, imò & res eum administrari posse. Baptizati enim fuere Patres in Mosen: & discipuli quidam in baptismum Iohannis. Vbi hoc etiam notandum est, voces *In nomen Patris & filii* tantundem valere, quòd in Patrem & filium, sicut in nomen Filii credere, idem est, quòd in Filium credere: ut scilicet hinc agnoscas, baptismum etiam dari in spiritum sanctum. Verba enim *in nomen*, propriè Patri & Filio, impropriè spiritui sancto tribui possunt.

Quartus locus docet, Christum rogare Patrem: Christum mittere spiritum a Patre. Ergo Christus non est persona æquè divina, ut Pater. Pater enim neminem nec rogat, nec rogare potest; nec ab alio sed a seipso mittit spiritum sanctum: Spiritus verò sanctus, etiamsi, ut persona introducatur, dum ea illi tribuuntur, quæ personæ conveniunt, tamen propterea pro persona haberi non potest. Nam quæ illi tribuuntur personæ propria, ea per figuras sacris literis usitatissimas, Metonymiam & Prosopopœiam excusari possunt: Interim verò ea de illo ipso spiritu dicuntur, quæ personæ competere nullo modo

possunt, quale est, quòd procedit a Patre. Nec enim persona a persona perpetuo potest procedere (ut vox Græca, quæ est præsentis temporis, requirit) sed res a personis procedunt, ut est Mar:7.15. ubi idem est verbum. Deinde idem Spiritus sanctus datur, vel homines illo obfignantur: idq; in illis ipsis locis dicitur, ex quibus aduersarii colligere solent, eum esse personam, (ut Luc:11. & nominatim Ephes:5. Ibi enim dicitur, *Ne contristate spiritum Dei sanctum.*) Hoc verò de persona dici posse, nemo sanæ mentis affirmabit, præsertim si consideret, simul & semel plurimis illum dari, vel plurimos illo obfignari. Personam autem divinam non esse, locus Ioh.16. cum dicitur: *Nihil a seipso loquitur,* ita evidenter docet, ut nulli tergiversationi locus esse videatur. Quis enim hoc de divina persona dici vel cogitari posse unquam suspicatus est? At de re, dici illud figuratè, rectissimè potuit. Non est autem silentio prætereundum, quàm miserè se gerat in probanda sua Trinitate Schopperus ex initio Marci thesi 33. *Hoc est Evangelium Iesu Christi, Filii Dei.* Ait enim, quia Patris & Filii fit mentio, & Evangelium Marcus scripserit instinctu Spiritus sancti, sic innui totam Trinitatem. Sed primum Spiritus sancti nulla ibi fit mentio: & si ex eo personas Trinitatis colligere licet, quòd instinctu spiritus aliquid scriptum sit, cur potius initium Evangelii Marci allatum est, quàm aliæ infinitæ sacrarum literarum partes, quæ omnes spiritus S. instinctu scriptæ sunt? Illud verò profus insulsum est, quòd ex initio Evangelii D. Iohannis Trinitatem probari existimet thesi 35. Quia scilicet Dei & verbi mentio fiat, & quòd filii Dei non ex carne & sanguine, sed ex spiritu S. nascantur. Nulla enim Spiritus S. apud Iohannem mentio est: imò loco Spiritus S. Dei nomen extat v.13. qui proculdubio idem ille est, de quo ab initio dictum fuerat.

Quintus item locus 2 Cor.13., de quo thes:35., Christum personam æquè divinam esse ut Pater est, non evincit. cum gratiam ab eo etiam precari quis possit, qui non sit ipse Deus, dummodo divina potestate præditus sit, ut ex c.1. Apoc. apparet, ubi a Iesu Christo, qui est testis fidelis, & primogenitus ex mortuis, gratiam & pacem precatur Iohannes. Testis autem fidelis & primogenitus ex mortuis, Deus ipse nullo modo esse potest: Communio verò spiritus S., quam ibidem Paulus precatur, non est aliquid simile gratiæ Christi & charitati Dei, quasi scilicet ita Spiritus S. aliquid communicare possit, ut gratiam & charitatem largiri possunt Christus & Deus: Sed passivè accipi potest ista communicatio Spiritus S., ut sensus sit: precor, ut vobiscum communicate Spiritus sanctus. Quo sensu alibi etiam phrasis hæc, *communio aliquidus rei, accipitur.*

Spiritus sanctus in potissima significatione acceptus non est persona.

Ineptia Schoppæ
I.

II.

De 3. loco 2. Cor. 13.
A quo precari quis possit gratiam.

Quid sit communicatio spiritus S.

1. Cor. 10 16.

Sextus

De 6. loco Rom:
1.

1 Tim. 6. 16.

2. Cor: 13. 4.

De loco 1. Pet: 1.

Per rem etiam
ſanctificatio fieri
potest.

De loco 7. 1. Io-
han: 5.

Ioh. 5. 33, 37, 39.
Quomodo unum
ſint Pater Filius
& Spiritus 8.

Vanæ ſuſpicionē
adverſariorum.

Summa ante di-
ſcorum.

Sextus locus Rom. 1. 2. aperte teſtatur, Filium Dei factum eſſe ſe-
cundum carnem ex ſemine Davidis, & conſtitutum Dei filium per ſpiri-
tum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum. Quomodo igitur
perſona æquè divina eſſe poteſt, ut Pater? cum Pater ſit ab æterno, &
conſtitui aliquid nullo modo poſſit, ut qui ipſe ſit a ſeipſo, qualis eſt;
nedum per reſurrectionem mortuorum. Hæc enim præſupponit mor-
tem, Deus autem eſt, qui ſolus habet immortalitatem: Per ſpiritum ve-
rò ſanctificationis Deum conſtituiſſe filium ſuum, non docet, ſpiritum eſ-
ſe perſonam. Nam & per virtutem Dei Chriſtum revixiſſe legimus,
quæ tamen perſona nulla ratione dici poteſt. Idè etiam de loco 1. Pet. 1.
ſentiendum eſt. Tam enim Chriſti Apoſtolus eſſe potuit Petrus, quàm
Patris, etiam ſi Chriſtus non eſſet perſona æquè divina, ut pater eſt. Cū
ad conſtituendum Apoſtolum ſatis ſit potentia divina, quæ Chriſtum
a Deo donatum eſſe abundè teſtantur ſacræ literæ. Per ſanctificatio-
nem verò ſpiritus electos fuiſſe fideles dici poteſt, etiam ſi ſpiritus per-
ſona nulla ſit, cum non tantum per perſonas ſed etiam per res ſanctifi-
cari poſſint homines, Ioh. 17. 17. *Sanctifica eos in veritate tua.* Quan-
quam valdè dubium eſt, an Petrus de ſpiritu iſto Dei ſancto loquatur,
& non potius metonymicè intelligat ſanctificationem, quæ in Evan-
gelio continetur, quæ opponitur ſanctificationi carnis vel legis.

Septimus locus 1. Iohan: 5. 7. itidem non docet, Sermonem eſſe
perſonam æquè divinam, ut Pater eſt; vel ſpiritum eſſe perſonam.
cū nihil vetet, quominus perſona impares teſtentur de eadem re,
ut teſtabatur de Chriſto, Deus Pater, & Iohannes Baptiſta; & unà cum
perſonis res, ut unà cum Deo teſtabantur ſcripturæ de Chriſto. Vnum
autem eſſe tres quid impedit, nempe teſtimonii conſenſu, etiam ſi
non ſint unius eſſentiæ? quemadmodum ibidem additur: ſpiritum, a-
quam & ſanguinem, hos tres eſſe unum. Locum hunc ab Arianis ex-
punctum fuiſſe aliquando, mera conjectura eſt. A ſutum autem a ſci-
olo quodam fuiſſe, & ipſe rerum contextus, & autoritas plurimorum
exemplarium tum Græcorum tum Latinorum, quæ planè eum omit-
tunt, ut etiam Lutheri & Tigurinorum verſio, ſatis ſuperq; docet. At-
que ſic hætenus vidimus, quomodo ſe geſſerit Schopp: in aſſerenda
ſua Trinitate. Locos non paucos attulit, ex quibus credebat, plurali-
tatem perſonarum probari, qui tamen nullam planè continent: Alios
etiam attulit, in quibus quidem Dei vel Patris filii & ſpiritus vel ſpi-
ritus ſancti mentio ſit, ſed nec filium perſonam æquè divinam eſſe ut
Pater eſt, nec ſpiritum ſanctum perſonam eſſe, ulla ratione demon-
ſtravit. Agnoſcat igitur lector benevolus, quanam ſint fundamenta
hujus de Trinitate, qualem fingunt adverſarii, opinionationis: eam ſcili-

cet nec

cet nec in sacris literis extare expressè descriptam. unde constat, non esse etiam ad salutem necessariam; nec ex sacris literis justâ consequentiâ deduci posse. unde constat, eam nec ad salutem utilem esse. Quod verò ad salutem, non tantùm utile, sed absolutè necessarium est, hoc est, quòd sit Pater, Filius & Spiritus S., quòd nos baptizari oporteat in nomen Patris Filii & Spiritus sancti, & quòd Pater & Christus orandi sint, ut Spiritum sanctum nobiscum communicent. Quod nostræ Ecclesiæ constantissimè credunt, & in eo indes rectius cognoscendo quotidie sese exercent.

Porro Schopperus ad modos, quibus una eademque divinitas est in Patre Filio & Spiritu sancto, explicandos se parat, Patrem scilicet eam habere *ἀγεννῆτος*, Filium *γεννητῶς*, Spiritum S. *ἐκ πορεύσῶς*. Sed quia nondum demonstratum est, unam esse horum trium divinitatem, quomodo de modis habendi eam differi rectè potest? Quamquam ea, quæ hic a Schoppo dicuntur, ad erroris eum convincendum & veritatem in lucem producendam aptissima sunt. Nam quia filius a Patre genitus est, hinc sequitur firmissimè, eum non habere divinam naturam vel essentiam. Natura enim vel essentia Dei numero una est, & ut sit, necesse profus est. Quod verò naturâ unum est, cum altero communicari sana vetat ratio. Contradictoria enim sunt, unum esse, & cum altero communicari. Legimus quidem ea verba Psal: 2. *Filius meus es tu, ego hodie genui te*: Sed verba illa non de propria generatione intelligenda esse, docet primùm illud, quod modò dicebamus de unitate numerica essentia divina. Docet iterum, quòd primo respectu de Davide verba illa sint intelligenda. Hic autem nec propriè nec ab æterno a Deo gigni potuit. Docet porro autoritas Apostolica. Legimus enim semel, tunc impleta fuisse verba hæc Psalmi, quando Deus Christum ex mortuis resuscitavit, & iterum tunc, quando Deus Christum glorificavit, ut fieret summus Pontifex. Docet deniq; autoritas multorum minimè suspectorum virorum Theologorum, inter quos sunt Antonius Flaminius, qui etiam affirmat, se sequi Chrysostomum, & Theodoretum Antiochenum, atque Hilarium Pictavorum Pontificem, quos sensisse ait, Paulum etiam in ea fuisse sententia. Nicolaus Henningius, Franciscus Vatablus, qui rotundè ait: *Hodie genui te: Diem resurrectionis hunc diem interpretatur Paulus Act: 13. & Heb: 1. & 5. q. d. ego suscitavi te, & ita genui in vitam æternam.* Cùm Christus ostenditur Dei Filius, Rex esse probatur. Iacobus Ianfonius Amstedamensis S. Theolog: Lovanii Professor. F. Adamus Sasbout Minorita, Claudius Guillandus Bellijorensis super Epistolam ad Hebr: cap: 1., Wolf: Musculus, Ioh: Calvinus, qui

C

inter

in q. 1. 2. 3. 4. 5.

Dogma Trinitatis Schopperi nec ad salutem necessarium nec utile.

Quid ad salutem sit necessarium in hoc dogmate.

Discursus Schopperi Vanus, & eidem contrarius.

Rationes cur verba Psal: 2. nō de propria generatione intelligenda.

Act: 13. 99.
Hebr: 5. 5.

Inter alia sic ait: Scio locum hunc de eterna Christi generatione à multis fuisse expositum, qui & in ad verbio Hodie argutè philosophari sunt, ac si perpetuum actum extra tempus notaret. Sed hujus vaticinii fidelior ac magis idoneus interpret est Paulus, qui Act: 13. 33. ad illam, quam dixi, cælestis Christi gloriæ demonstrationem nos revocat. Idque Paræus approbat lib: 2. opposito Pseudocalvino Iudaizanti cap: 28.

Processus etiam, qui tribuitur Spiritui sancto, quod personæ non conveniat, suprâ ostensum est. Non enim naturaliter & perpetuò, ut vox procedit arguit, persona a persona procedit, sed res tantum isto modo procedere possunt.

Ex Symbolo Apostolico Trinitas Schopperi non ostenditur.

1. Cor: 8. 6.

Sed habet adhuc aliud argumentum Trinitatis Schopp: thesi 42. Symbolum scilicet Apostolicum, ubi dicimus, *Credo in Deum*. addie autem, Schop: *in unum Deum*, sicuti Symbolum Nicenum habet. & deinceps subjungi ait personas, Patrem, Filium & Spiritum S. Sed Symbolum Apostolicum non habet vocem *unum*. Corrigere autem Apostolicum symbolum ex Niceno præposterum omnino est. Symbolum porrò Apostolicum affirmat unà cum sacris literis, Deum, esse illum Patrem omnipotentem creatorem cæli & terræ. Nam præter Patrem nullus est alius Deus, nempe qui naturâ talis sit. hic verò *κατ' εφοχην* Deus in sacris literis appellatur. Quanquam nec Nicenum symbolum eo respectu unum Deum nominasse credibile est, quod sint plures ejus personæ in una essentia: sed unum Deum esse ait, Patrem, per appositionem. Et certè futilem esse istam conjecturam de tribus personis ex symbolo sumtâ hinc constat, quod, si ille sensus esset Symboli, non opus fuisset postea repetere, *Et in Iesum Christum*, sed sine præpositione *In*, vel potius etiam sine conjunctione *Et*, simpliciter *Iesum Christum* dictum fuisset. Cùm enim præpositio *In*, non fuerit ipsi voci *Patrem*, antea præposita, nulla ratione potuit ea anteponi nomini, *Iesum Christum*, si vox Patris distinctè a voce *Deum* accipienda est. Hoc enim pacto non repetitur, nec repeti potest ante vocem *Patrem* tacitè verbum *Credo*, sed necesse est, ut vox *Patrem* per appositionem enunciatur. Itaq; similiter ante nomen *Iesum Christum* verbum *Credo* tacitè repeti nequit, sed necesse est, ut id nomen per appositionem efferatur, & consequenter nulla ratione ei præpositio *In* potest anteponi. Deinde cùm ad spiritum sanctum ventum est, ineptissimè repetitur verbum *Credo*, si spiritus sanctus ibi ad Dei nomen ab initio positum explicandum pertinet, quantumvis longo intervallo ab eo distet. Nihil nunc dico, quod vel nullo modo admitti possit, in Symbolo dictum fuisse, *Credo in spiritum sanctum*, sed tantum, *Credo spiritum sanctum*; vel si tamen ita dictum fuisse censendum sit

dum sit, non alio sensu id dictum esse, quam quo dicitur, Credo in unam sanctam Ecclesiam, vel carnis resurrectionem, vel, ut sacramentum literarum autoritate utamur, quo Iohannes dicit, credi in testimonium Dei, vel quo Christus iubet credere in Evangelio. Præterea cum Iesus Christus in symbolo Dominus noster appelletur, parumne constat, eum non fuisse comprehensum in voce Dei supra posita? Quid enim attinet eum Dominum nostrum appellare, quem ipsum Deum esse, ibidem dicitur? Denique quid utilitius est in sacris literis, quam Christum a Patre distingui, idque in ipsa etiam fide, ut Christus ait: *Creditis in Deum, & in me credite*, ut ita nihil opus fuerit ista puerilia comminisci de tali symboli sensu.

Ait deinceps thesi 43., huic doctrinæ de Trinitate in initio se opposuisse Ebionem & Cerinthum, contra quos etiam Apostolus Evangelium suum conscripserit, & testem adducit Eusebium. Sed hæc fabula est multiplex. Primum enim tacite principium petit Schop., quasi scilicet ab initio Evangelii doctrina de S. Trinitate talis, qualem ille fingit, extiterit, quo nihil falsius dici potest. Quomodo verò doctrinæ tali, quæ nondum extitit, opponere se aliquis potuit? Extabat quidem doctrina de Patre Filio & Spiritu sancto, quæ doctrina de S. Trinitate appellari potest, & aduersus hanc vel partem illius, quæ est de filio Dei, aliquid contrarium attulisse Ebionem & Cerinthum dici potest. Cerinthus enim negavit, Iesum ex virgine natum, sed Iosephi filium esse contendit; Christum impassibilem fuisse, & in fine a Iesu revolasse, Iesum autem passum fuisse & resurrexisse. Ebionitæ etiam idem de Christo senserunt, eum ex Iosepho & Maria natum, & nudum hominem dixerunt; Legis Ceremonias Evangelio miscuerunt, solo Matthæi Evangelio usi sunt; Paulum tanquam Apostatam legis rejicientes, circumcidebantur, Iudaico charactere vita utebantur, & Hierosolymâ adorabant, quæ domus Dei sit. Hæc omnia verò & singula, quomodo non cōveniant cū Evangelio Iesu Christi, & doctrina de ipso Christo tradita, omnes hodie, Deo sit laus, intelligimus. D. Iohannem porro Evangelium suum istis hominibus opposuisse, nonne humanum figmentum censendum est? Nam si istis erroribus suum opponere voluisset Evangelium, cur istos errores non refutasset, vel saltem contrarium illis in Evangelio nō dixisset, de conceptione Christi ex Spiritu S., & nativitate ex virgine, & alia? Nonne verò ipse Iohannes scopam scriptiōnis suæ alium prorsus ostendit, dum ait: *Hæc scripta sunt, ut credatis, quod Iesus est Christus filius Dei, & ut credentes habeatis vitam in nomine ipsius*. Deniq; Eusebii autoritatem hic adduci, valde mirum videri debet. Is enim loco citato, nec Ebionis aut Cerinthi, nec scripti

Quomodo in Spiritum sanctum credi possit.
1. Ioh: 5. 10.
Mar: 1. 15.

Ioh: 14. 20

Errores E. Ebionitæ & Cerinthi.

Cerinthi opinio.

Iren 1. 1. c. 23.
24. 25.

Ebionitarum opinio.
Euseb: 1. 3. c. 24.
& 6. 16.

Iohann: 20. 31.

Quid de Ario
ſentiendum,

adverſus illos a Iohanne Apoſtolo Evangelii vel minimam facit mentionem. Inſpiciat, qui velit, locum, & quæ fides Schopp. habenda ſit, ipſemet iudicet. Ejuſdem etiam momenti & fidei eſt, quod de Ario deinceps narrat Schopperus. Nec enim Arius Trinitatis, qualem fingit Schopp. dogma unquã impugnavit, cùm nondum tunc temporis extaret, ſed cudi demum inciperet. Impugnavit autem partem doctrinæ vera Trinitate, ut ſic loquar, quatenus Chriſtum antea exiſtiſſe credidit, quàm ex virgine naſceretur: & ſimul adverſus eos, qui jam dogma Trinitatis, quale ſectatur Schopp. moliebantur, reliquias veritatis jam pridem oppreſſæ, defendit. Tunc enim myſterium iniquitatis, quod tempore Apoſtolorum cœperat, effectum ſuum ſortitum eſſe iure dici poteſt, cùm ad ſpiritualem ſuperbiam mundana acceſſit potentia. Reliquias dico veritatis defendiſſe Arium, quatenus contendit, Chriſtum non eſſe *ὁμοῦσιν* patri: Interim ipſe graviter erravit, dum paſſus eſt ſe eò adigi, ut conſiteretur, Chriſtum antea exiſtiſſe, quàm naſceretur. Quem errorem alius deinde conſecutus fuit, ut aliqui eorū, qui Arii partes ſequuntur, Chriſtum verum hominẽ & adorandum eſſe prorfus negarent, quo poſtilentior circa Chriſti perſonam error nullus eſſe poteſt. Iam quid Imperator Conſtantine fecerit, & quomodo Nicæna Synodus coacta fuerit, non opus eſt hęc examinare. Hoc tamen unum addere non erit de nihilo, quòd fatentur etiam plerique Pontificii, Arium non ſacris literis, ſed autoritate Eccleſiæ in Synodo illa fuiſſe condemnatum. Hinc enim conſpicere licet, quanta ſit veritatis etiam corruptæ viſ & quantum robur adverſus errores.

Narrat deinceps Schopp., qui modus fuerit argumentandi penes Arianos, nempe eos multa argumenta ex ratione humana & abuſu Philoſophiæ deſumiſſe, et ad id reſpondet in hunc modum theſi 47: *Verum argumenta rationis humanæ & Philoſophiæ contra verbum Dei non valent. Rectè enim Paulus dicit: Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei. ſtulticia enim illi ſunt (Schopp. habet, ſed ſunt ei ſtulticia) & Col. 2. dicit: Videte ne quis ſit, qui vos deprædetur per Philoſophiam &c.* Sed inepta eſt tum reſponſio Schopperi, tum ejuſdem probatio. Argumenta rationis humanæ & Philoſophiæ, ait, non valere contra verbum Dei. Quæ ſcilicet unquam aliquis inter Chriſtianos fuerit, vel ipſe Arius, qui rationes humanas contra verbum Dei afferre cogitaverit. Contra verbum Dei allatæ rationes nihil valere debent: ſed non omnes rationes humanæ & Philoſophiæ argumenta ſunt contra verbum Dei. Eſt enim ratio humana & Philoſophia inſtar parvæ lucis reſpectu magnæ, & inſtar ancillæ reſpectu reginæ, ut ait ipſe

Quatenus ratio
valeat in religio-
ne,

psē Schopperus. Parva autem lux non est contraria luci magnæ, nec ancilla Regina. Primum & principaliter valere debet verbum Dei in religionis negotio: Postea verò argumenta ex sana ratione desumpta sperni nullo modo debere, plurima sacrarum literarum loca, quæ rationibus humanis nituntur, ostendunt. Et sanè, qui rationem sanam post verbum Dei aspernantur in religione, in religionem suspectam hoc ipso apud omnes cordatos reddunt. Loca verò Pauli quid quæso huc faciunt? Paulus 1. Cor. 2. loquitur de homine animali, qui nullam Christi & Evangelii eius cognitionem habet; & de tali ait, quòd non percipiat, nempe ex seipso, quatenus scilicet animalis est, ea quæ sunt spiritus Dei, hoc est, quæ pendent a divina revelatione, eaq; non omnia, (nam de iis, quæ hominem animale non capere ait, dicit etiam, quòd sint illi stultitia. non omnia autem, quæ pendent ex divina revelatione, stultitia sunt homini animali. nam & ipsa vita æterna, imo bona pars vitæ piæ non est stultitia tali homini) sed, tantùm autem & quid sit vita æterna, & potissimùm, quæ sit via perveniendi ad illam. hæc enim, quia carni est contraria, stultitia est homini animali: Nunc verò quæstio est, an homo, cui jam Christi Evangelium innouit, & proinde animalis esse desiit, possit adhibere post verbum Dei argumenta ex ratione sana desumpta, ad percipiendum mysterium aliquod vel particulam Christianæ religionis? Illud quidem impossibile esse ipsa sana ratio dicit: hoc verò possibile esse, & ipsæ sacræ N. F. cōprobant literæ, quæ cum ratione omnia nos intelligere & facere præcipiunt: imò cultum nostrum Christianum, ad quem tum credenda tum facienda pertinent, λογικὸν vel rationalem appellant, quatenus scilicet omnia cum ipsa sana ratione optimè conveniunt & ex ea dependent, cumque legi, quæ potissima ex parte δόγμασι, hoc est, placitis Dei constabat, hac ratione opponunt. In altero loco, secundùm quid etiam Paulus monet, ne patiamur nobis imponi a philosophia, quatenus nō vult, ut modum colendi Deum ex philosophia discamus. Iungit enim cum philosophia ipsam legem divinam, & opponit philosophiæ & legi Christum, & in eo ait habitare omnem plenitudinem deitatis, quæ scilicet emicabat minima quadam ex parte tum in philosophia tum in lege. Vnde constat, quemadmodum ex lege licet argumenta afferre ad Christi religionem confirmandam vel commendandam, sic etiam idem licere ex philosophia, tacitè concedere Apostolum.

Porro argumenta etiam Arianorum recenset Schopp: Quæ quia

De loco Pauli
1. Cor. 2.

Homo animalis
quid.

Ephes. 3. 17.

Rom. 12. 1.

Ephes. 2. 15.

De loco Col. 3.

Quatenus vitæ
da philosophiæ

nos non approbamus omnia, vel in toto; nec ad eum modum omnia formamus, non est quoddam prolixam a nobis expectet benevolus lector responsionem. Præstitisset, Schopperum nostra argumenta, quibus Christum, Deum illum unum, qui Pater est, non esse, docemus, attulisse, quæ jam in non paucis libris, qui in manibus ferè sunt omnium, publicè extant, & ea refutare conatum fuisse, si directam nobiscum disputationem incipere voluisset. Id quia facere neglexit, cogitet lector, quo sine factum sit. Ne quid tamen desideret studiosus veritatis, quomodo pleraque, quæ nos etiam adversus adversarios urgemus, refutet, idque non suis sed aliorum Patrum verbis, breviter videamus. Argumentum I. sit, ex illis, quæ prolixè tractantur thes. 49.

Argumentum I.
Veterum.

Christus crevit sapientiâ: & diem judicii ignoravit. Ergo non est unus ille Deus qui Pater est.

Responsio I.
captiosa.

Ad hoc recenset Schopp: primùm thesi 50. putidam Athanasi orationem, in qua nihil præter convitia habetur, Quod si respondere est ad argumenta, proculdubio vicit Athanasius. Sed pudeat huius orationis Athanasianæ Schopperum, & si recte illum respondisse Arianis credit, nec se habere, quod respondeat, hoc ipso se prodere persuasum habeat. Deinde omissa priori argumenti parte, quæ tamen ita firma est, ut refutari nequeat, ad alteram affert Nazianzeni responsionem thesi 50. quæ talis est. *Quomodo rerum aliquid ignorat ipsa sapientia, ipse seculorum autor, consummator, transformator, rerum omnium finis? Denique is qui, quæ Dei sunt, ita cognoscit, ut quæ in ipso homine sunt, spiritus hominis novit? Et hac cognitione quid perfectius? Tum qui coheret, ut, quæ ad horam illam pertinent, quæque in ipso temporis extremo articulo consistunt, teneat exactè, ipsam verò horam non teneat.* Addit etiam alteram Athanasi responsionem talem: *Christus discipulis suis curiosè sciscitantibus non expressit id, quod ipse tacitum celatumque esse volebat. Sicut & nos homines alicui secreta indaganti respondemus, nos nescire, scilicet non nobis sed huic indagatori nescientes.*

I. falsa.

Refutatio I. responsionis.

Quatenus Christus est sapientia.

I. Cor. 1. 30.

Quomodo per Christum facta hæc secula.

At ego contra hæc dico. 1. Christum nusquam appellari ipsam sapientiam nudè & absolute, sed sapientiam appellari certo respectu, quatenus sapientissimum Dei de salute humani generis consilium revelavit. Vnde etiam dicitur, *cum factum esse a Deo nobis sapientiam.* Potest autem aliquis hominibus a Deo fieri sapientia, nec tamen omnia cognita habere, quæ scibilia sunt. cum satis sit ad id, ut sit sapientia hominibus, quoddam, quæ ad salutem æternam pertinent, cognita habeat. Hac enim nobis potissimum opus est. 2. Christum esse seculorum autorem, consummatorem, transformatorem, captiosè dictum est. Nam primùm autor seculorum nusquam Christus appellatur: sed tantum

tantum dicitur, quod per eum Deus secula fecerit. Differunt autem, autorem esse seculorum, & per aliquem a Deo facta esse secula. Hoc enim causam secundam, illud primam significat. Deinde secula per Christum facta esse a Deo, non simpliciter de omnibus seculis verum est, & non sine crassa principii petitione affirmari potest. hoc est, nisi pro concessio sumatur, Christum antea extitisse, quam ex virgine nasceretur, sed de futuris tantum seculis intelligendum est. Vnde etiam pater futuri seculi a Propheta appellatur. Denique per Christum Deus secula fecit, non simpliciter etiam. Secula enim futura proprie loquendo, per Christum fieri non potuerunt, ut pote quae semper una cum Deo fuerunt. Sunt enim nihil aliud, quam ista beata immortalitas, quam Deus nunquam caruit: Sed eatenus per Christum fecit ea Deus, quatenus hominibus ea per ipsum revelavit. Quo sensu etiam dicitur, gratia & Veritas per Christum facta. Gratia enim illa aliud nihil est, quam illa ipsa Immortalitas. Potuisse autem per Christum secula futura isto modi fieri, etiamsi diem iudicii ignoraverit, puto omnibus esse manifestum. Consummator etiam vel transformator seculorum Christus jure dici potest, quatenus potestas mundum hunc destruendi, & in futurum transferendi eos, qui in illum credunt, data illi est. Talis autem Christus tunc non fuit, cum dictum est, eum ignorasse diem iudicii. 3. Christum esse rerum omnium finem, si *res omnes* universim accipiantur, falsum etiam est: Si vero de omnibus rebus, quae ad salutem spectant, intelligatur, notandum iterum est, Christum tunc, cum dixit, se ignorare diem iudicii, nondum fuisse re ipsa rerum istarum omnium finem: nunc vero, postquam finis est omnium rerum, ut antea diximus, concedi potest, eum cognitum habere tempus iudicii. 4. Ex eo porro, quod Christus is sit, qui, quae Dei sunt, ita cognoscit, ut, quae in ipso homine sunt, Spiritus hominis novit, non colligit scientiam diei iudicii, hinc constat, quod Paulus de omnibus Christianis dicit, eos operari Spiritus S. ita nosse profunditates Dei, ut hominis spiritus novit, quae sunt in homine absconditissima, & tamen Christus negat, ullum hominem diem illum iudicii scire. 5. Exacta scientia eorum, quae ad horam iudicii pertinent, non evincit scientiam ipsius horae iudicii. Interrogo enim, quanam sunt illa, quae ad horam illam pertinentia Christus exacte scivit? Dices, ea quae habentur in sacris literis descripta. At nonne & nos nunc a Christo edocti exacte scimus ea, quae ad horam illam pertinent, & tamen horam ipsam nescimus? Responsio vero Athanasii, quam sit inepta, docet primum, quod nulla ratione fulciatur, praeter eam, quae nimis trivialis est, & mendacii specie non caret. Nam dum homines secreta indagantibus respondent, se illa nescire,

Heb: 1. 6.

Esa: 9. 6.

Ioh: 1. 17.

1. Cor: 2. 10.

Refutatio 2. responsionis,

scire, cum tamen sciant, humanum aliquid faciunt, quod de Christo Iesu cogitare tantum non est nefas. Deinde, quid opus fuisset addere, nec angelos nec filium scire illam iudicii horam, sed solum Patrem, si Christus re ipsa illud scivit? Certè non solus Pater illud scit, quod etiam alius scit præter Patrem, quantumvis illud celatum velit. Præterea si filius ita nescit, quod tacitum esse celatumque velit, sequetur, Angelos etiam diem iudicii ita nescire, ut aliis id revelatum nolint. Nam & de illis dicitur, quod eum ignorent, & sic scient angeli diem iudicii. Quomodo igitur verum erit, solum patrem illum scire? Denique, nullo modo Christus dicere potuit aut debuit, filium nescire diem iudicii, si illum scivit secundum divinam naturam. Nam quæ vera sunt de una parte vel natura, eaque potiori, ea non possunt negari de persona vel de toto. Quemadmodum nemo dicet se non intelligere, aut meditari, quia corpus eius non intelligat aut meditetur.

Argumentum 2.

Responsio,

Refutatio,

Argumentum secundum esto. Pater est major Christo: Filius a se nihil potest: Non est filii dare regnum, &c. Ergo Christus vel filius non est idem Deus qui Pater est. Respondet Schopp: thesi 51. ex Athanasio, *Hæc non infirmare filium sed a Patre distinguere, & humilitatem eius & incarnationem ostendere. Et in symbolo suo Athanasium dicere: Equalis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem.* Egregia sanè responsio. Quasi qui minorem se dicit Patre, & nihil a seipso facit, & in cuius potestate non est dare aliquid, non ita distinguatur a Patre, ut simul infirmetur, hoc est, pro minore habeatur? Quasi humilitas Christi non doceat illud idem, quod obicitur. Nam in Deum nulla cadit humilitas. Incarnatio verò, quomodo ad argumentum refutandum afferri potuit, quæ ipsa controversum dogma est, & nullo sacrarum literarum vel testimonio vel ex eis deducta ratione ne probabiliter quidem demonstrari potest? Symbolum verò Athanasii num principium est Christianæ religionis? Num Apostolus Athanasius, homo scditiosus & mulierosus? de quo vide Sozomenum lib: 5. cap: 6. & miraberis. Sed præterea quæ hæc est ratio disputandi, sumere pro concessio, quod maximè est in controversia? Divinitas, qualem credit Schopp, negatur a nobis, & tunc negabatur ab illis, adversus quos scribebat Athanasius. Quomodo igitur eâ controversiæ dirimi possunt? Sed & admissa ista siçitia Christi divinitate, nullo modo concedendum est, Christum dicere potuisse de se simpliciter, quod non fuerit par Patri, vel nõ omnia potuerit, si par patri fuit & omnia potuit secundum naturam unam, eamque præstantiorem, ut modò dicebamus. Nam quod verum est de parte hominis altera, de homine ipso nunquam simpliciter negari potest.

Locum

Locum Proverb: 8. nos isto modo non citamus, quo Arianose-
um citasse ait Schopperus. itaque non est, quod Arianos defendamus.
Negamus in illo loco sermonem esse de Christo. Salomon enim de
sapientia in genere loquitur: Christus verò sapientia non simpliciter,
sed Dei appellatur. Salomon agit de sapientia, quæ nec persona est,
nec esse potest, ut e variis effectis, quæ isti sapientiæ cap: 7, 8, & 9, tri-
buit, apparet, ex quibus ea sunt, quod per eam reges regnat & prin-
cipes justitiam decernant. unde etiam cap: 9. eam introducit omnes
ad se invitantem & virgines suas mittentem: Christus verò ita sapien-
tia est, ut simul etiam sit persona.

Tertium argumentum esto. Christus est primogenitus omnis
creaturæ. Ergo est creatura. Addimus autem, Quia non est creatura
vetus. hic enim Arianorum error est. Ergo nova. Affert responsio-
nem Athanasii Schopperus thesi 53. talem. *Veritas ipsa tam absurdam
opinionem refutat, docetq; eum primogenitum inter multos fratres ap-
pellatum esse, ob carnis nostræ cognationem: Primogenitum quoq; ex
mortuis, eò quod per eum, & cum eo resurrectio mortuorum incipit.* Hæc
ille. Addit autem Schopperus. *Respicit Paulus etiam eò, quod Christo
tanquam primogenito jus primogeniti scilicet regnum & sacerdotium
spirituale contigerit, ut noster Rex & sacerdos spiritualis esset.* Sed & A-
thanasii & Schopperi responsio nulla prorsus est. Athanasius enim
docere conatur, quare Christus primogenitus inter multos fratres sit,
& primogenitus ex mortuis: Nunc verò de primogenito omnis crea-
turæ sermo est, & ex ista phrasi argumentum ducitur, quod nec attingitur,
nedum ut refutetur: imò per ea, quæ afferuntur, confirmatur.
Nam non minùs ex eo, quod Christus primogenitus ex multis fratri-
bus, & ex mortuis appellatur, sequitur, eum esse unum ex fratribus &
mortuis, & proinde non Deum illum unum, qui pater est. Is enim
fratres nullos habet, & mori non potest. Aperi autem oculos, quisquis
es veritatis studiosus, & agnosce, quanta sit futilitas responsionum ad-
versariorum, ad leviter adversus eos instituta & directa argumenta, ut,
quanta sit vis veritatis, tantò cognoscas rectius. Falsum præterea est,
Christum ob carnis nostræ cognationem, primogenitum ex multis
fratribus, & eò, quod per eum & cum eo resurrectio mortuorum in-
cepit, primogenitum ex mortuis appellari. Christus enim ob spiritu-
alem, quam nobiscum habet cognationem, primogenitus ex multis
fratribus appellatur, ut ipsa verba indicat. Alioquin enim nõ ex multis
fratribus: sed ex omnibus hominibus dicendù fuisset. Primogenit⁹ verò ex
mortuis dicitur, quia primus ipse ex mortuis ad vitam immortalem
pervenerit. Resp: verò Scho; & argumentum objectum non tangit,

D

& per se

Argumentum 1.

Responsio Atha-
nasilii.

Additio Schop!

Refutatio respõ-
sionis Athanasii.Christus cur pri-
mogenitus ex
fratribus.Refutatio Re-
sponsionis Schop!

& per ſe falſa eſt. Nihil enim cum ſacerdotio Chriſti ſpirituali commune habet, id quòd is primogenitus eſt omnis creaturæ: Regnum vero ipſius, quod in nos habet, denotatur quidem hæc locutione, ſed non ſolum. Nec enim omnis creaturæ nomine ſoli homines continentur, ſed & angeli, iiq; tam mali quàm boni. Ad hos enim omnes creatio per Chriſtum facta, de qua Col. I., eatenus ſpectat, quatenus Chriſtus ipſorum Dominus effectus eſt.

Argumentum 4.

Argumentum (numero quartum), quod ex loco Eſa: formaffe Arianos ait Schopp. hoc modo: Ego ſum Deus & non eſt alius. Ergo tantum unica eſt perſona Divinitatis (non in Trinitate, ut inconsideratè loquitur Schopper. nam quomodo in Trinitate una tantum eſt perſona, cum Trinitas ipſa plures neceſſariò ſignificet) quanquam nos nõ urgemus iſto modo, ineptiſſimè tamen ſolvitur ab Athanaſio, dum th: 54 dicit Schop: *Deus per verbum ſuum locutus eſt: Non igitur verbum iſtis excluditur. Sicut enim dicto Propheta: Ego ſolus extendi cælos: per particulam ſolus verbum ſeu filius non excluditur: cum de ipſo etiam dictum ſit, ſine eo factum eſt nihil: Quare nec ſimilibus particulis excluditur, ſed in uno, ſolo, primo, conſignificatur & cointelligitur verbum.* O reſponſionem acutam. Sed ſinamus acumen, modò ſit veri aliquid. At nec huius mica eſt. Deus, inquit, per verbum ſuum locutus eſt. Quid tum poſtea? Num, ut Chriſtus eſt verbum Dei, ſic omne verbum Dei eſt Chriſtus? Atqui ſuprà demonſtravimus, verbum Dei ſæpiſſimè juſſum & decretum illius ſignificare. Veriſſimum igitur eſt, voce ſolus excludi omnes, quicunq; ſunt extra Deum & ejus perſonam, & ita excludi ab extensione cælorum Filium, ut excluditur a Deitate. Quod verò Iohannes ait, *ſine ipſo nihil eſt factum*, id ad creationem nihil pertinet. Eſt enim ibi vox *γενεγενε*. Fieri autem multa poſſunt, quæ non ſunt creata: Et additur mox, *quod factum eſt*, ut appareat, de rebus certis factis ſermonem eſſe. Et deniq; tantum indicatur, alium quem aliquid feciſſe, quod Chriſtus in perſona ſua non fecerit, nec tamen ſine ipſius opera & auxilio factum ſit. Id autem eſt, quod Apoſtoli ad Evangelium complendum fecerunt. Hoc enim non per Chriſtum factum fuit, nec tamen ſine Chriſto.

Argumentum 5.

Quintum argumentum eſto. Solus Pater eſt verus Deus. Ergo nõ filius. Antecedens probamus loco I. Cor. 8. 6. *Et ſi ſint, qui dicuntur Dii, ſive in cælo ſive in terra (ſicut ſunt multi Dii & Domini multi) ſed nobis unus eſt Deus, pater ille, ex quo omnia, & nos in illum.* Et illo Ioh. 17. 3. *Hæc eſt vita æterna, ut cognoscant te, ſolum illum verum Deum.* Reſpondet ex Athanaſio theſi 55. Schopp. *Atqui iſta cum primis verbis per conjunctionem, Et, coherent, neq; quæ ſequuntur, inde dirimenda ſunt, & conſtanter*

Reſponſio.

constanter apud rectè sentientes in confesso est, ambas partes Dominicæ vocis copulari debere. At quid istud ad rem? Nonne enim sequentia, & quem misisti Iesum Christum, cum præcedentibus coherere possunt, & tamen verum manere, quòd pater solus sit verus ille Deus? Coherere, inquam, possunt, quatenus parum est sub novo Fœdere ad consequendam vitam æternam, cognoscere patrem, qui solus est verus ille Deus, sed præterea requiritur, ut etiam cognoscatur Iesus Christus, quem ille misit: vel quali copulatis partibus vocis Dominicæ, sequatur, Iesum Christum esse illum verum Deum, quod nullo modo verum esse potest. Cùm enim pater solus sit verus Deus, aut Christus pater erit; aut quia pater nō est, verus ille Deus esse nō potest. Sed quid habet amplius Sch.: *Audi, inquit, ut puto ex Athanasio, scriptam demonstrationem: scimus quod filius Dei venit, & dedit nobis intellectum, ut cognoscamus verum Deum, & simus in vero eius filio Iesu Christo. Hic est verus Deus & vita æterna. Iamné animadvertis, easdem voces de Patre & filio proferrī, equaliter Patri & filio Deitatem imputantes.* At demonstratio ista multipliciter erronea est. Nam Græcus textus lōgè aliter habet, nempe sic: *Et sumus in illo vero, in filio eius Iesu Christo. Hic est verus Deus et vita æterna.* & sic etiam Lutheri versio habet. Præterquam quòd nullo modo constat, vocem *Hic* ad proximè ante nominatum antecedens referendū esse, cùm novum non sit, istiusmodi relativa ad remotiora spectare, ut inter alia exempla hæc pauca docent. Act. 4, 11. *Hic est lapis* &c. cùm tamen proximè ante infirmi hominis mentio facta esset, in hoc iste astat coram vobis sanus. Et 7, 19. *Hic circumveniens*, &c. quòd ad regem alium, non ad Iosephum proxime nominatum referendum est. Et 10, 6. *Hic diversatur apud quendam simonem coriarium, cui est domus juxta mare. Hic dicit tibi quid te oporteat facere.* Vbi vox *Hic* posterior non ad coriarium proximè ante nominatum, sed ad Petrum remotiùs nominatum referenda est. Sed & ipse Iohannes exemplum hujus rei præbet, ep. 2. v. 7. *Quoniam multi seductores ingressi sunt in mundum, qui non consentiunt Iesum Christum, qui venit in carne. Hic est seductor & antichristus.* Vbi nemo non videt, vocem *Hic* ad remotiora referendam, etiam nemo, ad quem directè referri possit, nominatus sit eodem numero. Et sanè nimis contortum foret, dicere, Iohannem Christum appellare verum illum Deum, quem filium illius Dei veri appellârât. cùm nemo sui ipsius filius esse possit; & de quo dixerat, quòd venerit, & Deum illum verum nobis patefecerit. Quis enim est Deus ille, quem Christus patefecit, præter patrem? Ego, inquit Christus ad Patrem, nomen tuum hominibus manifestavi. Quanquã etiam alia ratione ad id responderi potest, ut scilicet vox *Hic* nec ad Patrem nec ad filium

Resuratio

Responsionis confirmatio.

Refutatio illius

Relativa interdū ad remotiora pertinent.

Ioh. 17. 6.
Observatio de usu pronominum substantivorum.

Matth: 9. 38.

Ioh: 17. 8.

Reſponſionis re-
liquum.

Refutatio illius.

Argumentum 6.

ad filium referatur. Videmus enim alibi etiam, pronomina ejuſmodi ſubſtantiva, quando conſtruuntur cum verbo ſubſtantivo, non convenire in genere & numero cum ſubjecto & prædicato. Ut *Bonum autem ſemen hi ſunt filii regni.* Ibi enim vox *hi* nec numero nec genere cum ſubjecto, quod eſt *ſemen bonum* convenit, ſed cum prædicato *Filii regni.* & alibi. *Hæc autem eſt vita æterna* &c. ubi ſimiliter pronomem *hæc* convenit in conſtructione cum *vita æterna*, quæ ſœminini generis eſt, cum tamen id, quod Chriſtus dixit eſſe vitam æternam, nullo modo ſit ſœminini generis, ſed ſecundum grammaticam per pronomem neutrius generis exprimi poſſit. Itaq; hoc in loco etiam intelligendum eſt, iſto pronomine referri totum illud quod præceſſit, & tamen genere maſculino pronomem iſtud eſſe prolatum, ut ſecundum grammaticam conveniret cum eo, quod ſtatim ſubjicitur, & prior pars totius prædicati eſt, nempe cum, *ille verus Deus.* Senſus autem eſt: in eo, quod diximus, eſt verus ille Deus & vita æterna. Nam quatenus quis cognoscit Chriſti Patrem, & ipſum Chriſtum, cujus rei antea mentio facta fuerat, habet & illum verum Deum, & vitam æternam. Illum quidem verum Deum, quia Chriſti Pater eſt ille verus Deus: vitam autem æternam, quia illa a Chriſti Patre per ipſum Chriſtum in nos proficiſcitur. Sed adhuc habet aliud Schopperus ex Nazianzeno, qui ſic ait: *Mea eſt ſententia, illud cognoscant te ſolum verum Deum, ad eos, qui cum Diis dicantur, tamen non ſunt, tollendos valere. Alioqui ſi Chriſto ex adverſo reſponderit, adjectum non eſſet, Et quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* Videtur Schopperus maluiſſe aliorum, quam ſuis uti reſponſionibus, ut ipſe extra aleam poſitus, videret, quid aliis futurum eſſet. Quam calva enim, qua ſo, hæc eſt ſententia Nazianzeni? Certum eſt, iſta verba valere ad tollendos falſos Deos: ſed interim non ſequitur, eos non valere ad tollendos omnes alios, quicunq; ſunt extra illum Deum Patrem. Quis enim tunc cogitabat, talia monſtra opinionum exitura, ut is, quem Deus ille verus pater miſit, pro ipſo vero Deo haberetur? Quæ verò addita ſunt, *Et quem miſiſti Ieſum Chriſtum*, tantum docent, Chriſtum non excludi a cognitione ad vitam æternam neceſſaria, non verò non excludi a Deitate illius veri Dei. Nec enim dictum eſt, *Hæc eſt vita æterna, ut tantum te cognoscant:* ſed dictum eſt, *Hæc eſt vita æterna, ut cognoscant te, qui ſolus es verus Deus.* Poſteſt igitur admitti alius ad cognitionem Dei: ad divinitatem verò, qualis eſt illius veri Dei, nempe naturalis, nemo proſus. Iam enim non ſolus Pater eſſe e verus Deus, ſi alii etiam præter illum, eadem proſus divinitas eodem modo competeret.

Sextum argumentum eſt. *Deus fecit Ieſum, Chriſtum & Dominum.*

Ergo Ie-

Ergo Iesus non est ille unus Deus. Respondet thesi 56. Schopp: cum Bafilio & aliis Patribus, Petrum non loqui de divina natura Christi, quasi secundum illam sit factus Dominus, cum secundum illam sit Dominus genitus ex substantia Dei Patris ab æterno: Verum loqui de Christo secundum eius humanam naturam, secundum quam ipsum Deus Pater per exaltationem fecit Dominum omnium creaturarum. Sed isto modo non docti disputant, qui cum aliis de rebus controvertunt, sed ita magistri dictitant, penes quos rerum summa est, quales nos præter Apostolos nullos agnoscimus, nec etiam agnoscit Schopperus. Hæc scilicet est veritatis vis, ut, nisi principium crasse tandem petant adversarii, obmutescere eos turpiter oporteat. Sed admissio etiam isto duarum naturarum commento, falsitas tamen tegi nequit. Quæro enim, quid opus fuit post resurrectionem demum & ob præstitam patri obedientiam Christum & Dominum, fieri Iesum, cum ab ipso conceptionis momento ipse Deus fuerit ex mente adversariorum? Quæro iterum, quid opus fuit a Patre Iesum Dominum & Christum fieri, cum ipse Christus id præstare potuerit, vel potius non potuerit non præstare, si idem ipse Deus fuit? Quia verò certo tempore, nempe post resurrectionem, & certa de causa, propter obedientiam scilicet, Iesus ab alio, nempe Patre suo Dominus & Christus factus est, hinc infallibiliter sequitur, Iesum nullo modo Deum illum unum esse.

Septimum argumentum esto: *Quod gignitur, posterius est gignente. Sed filius est a Patre genitus. Ergo posterior est Patre gignente. Respondet th: 57. ex Hilario Schop: 1. Abjiciendas esse has tortuosas quaestiones & fidem spectandam. Ergo tortuosa est quaestio, dum impugnatur, æterna Christi generatio, non tortuosa, cum affirmatur contra Verbum Dei & sanam rationem? Nusquam enim Scriptura disertè testatur, Deum generasse filium ex sua substantia ab æterno: Sana autem ratio id non permittit. Essentia enim Dei, ut nec multiplicari, nec in partes dividi potest, omnium consensu: ita nec tota communicari potest. Iam enim non esset numero una. At fides, ait, spectanda est. Quæ verò fides? Proferantur testimonia, producantur rationes, & habebit fides, quo nitatur. Nam absq; testimoniis sacrarum literarum, & absq; rationibus fides nulla est. At ait, aliud est nasci ex eo, qui non fuit, & aliud, ex eo nasci, qui semper est. Qui non semper pater est, non semper etiam genuit. Vbi autem semper pater est, semper & filius est. Aliud esse nasci ex eo, qui non semper est: & aliud, nasci ex eo, qui semper est, nulla ratione comprobavit Hilarius. Tam enim ad nativitatem ex eo, qui semper est, requiritur, ut prior sit ille, qui generat, quàm ad nativitatem ex illo, qui non semper est. Et nihil re-*

Responsio.

Refutatio:

Act: 2, 36.

Phil: 2 9.

Argumentum 7.

Responsio.

Refutatio.

Responsionis probatio.

Refutatio ejusdem.

Deus non ſemper
fuit Pater.

Argumentum 8.

Reſponſio 1.

Refutatio.

Reſponſio 2.

Refutatio.

Ioh: 1. 13.

Quid ſit Filium
Dei fieri. Ioh: 1.

Mar: 8. 35.

Luc: 17. 33.

Reſponſio 3.

Refutatio.

Reſponſio 4.

Refutatio.

fert, quodd pater ſemper eſt, ad conſtituendum, filium etiam ſemper fuiſſe, niſi doceatur etiam, eum, qui pater eſt ſemper, ſemper etiam fuiſſe, quatenus pater eſt. Eum autem, qui ſemper fuit, nempe Deum, qui etiam pater eſt, ſemper fuiſſe quatenus pater eſt, nemo unquam reſtatus eſt, quod tamen Hilarius affirmat. Deum enim eſſe, quatenus eſſentiam ſignificat in Deo illo uno, qui pater eſt, naturale eſt: At patrem eſſe, voluntarium eſt.

Octavum argumentum eſto: Deus Pater Chriſtum excitavit a mortuis. Ergo Chriſtus ſeipſum non excitavit, & ſic non eſt unus ille Deus. Reſpondet theſ: 68. ex Epiphanio Schopperus. *Iam & filius potentiam habet excitandi mortuos. Quis enim Lazarum, quis vidue filium in Nain, quis filium archiſynagogæ excitavit? Cujus nomen Apoſtoli invocantes mortuos ſuſcitabant?* Ego verò miror iſta tam puerilia a Schoppo allata, & doleo, ea in tanto hominum doctorum collegio approbata fuiſſe. Quid enim ineptius dici potuit? Num is, qui alios ad hanc vitam temporariam excitare poteſt, ſeipſum etiam excitare poteſt? Ergo etiam Prophetæ & Apoſtoli ſeipſos excitare poſſunt, nam & hi mortuos ſuſcitarunt? Apage iſtas nugas. Audiamus alia. Deinde Chriſt⁹ ipſe prædixit, ſe ſuam potentiã reſurrecturum die tertio, ſicut & clare inquit, *potentiã habeo animã meã ponendi & recipiendi*, (in Græco eſt, ſumendi vel accipiendi, eſt enim ἀναβῆν.) Ioh: 10. At hæc phraſis potentiã habere animã accipiendi, figurata eſt. Legim⁹ enim, quodd iis etiã, qui Chriſtũ receperunt, in nomẽ ejus credunt & ex Deo nati ſunt, data ſit poteſtas, ut filii Dei fiant, hoc eſt, ut immortales evadant. nam alio modo ii, qui Chriſtum receperunt, in nomen ejus credunt, & ex Deo nati ſunt, filii Dei fieri non poſſunt, eum jam ſint iſto modo filii Dei, quo homines in hoc ſeculo eſſe poſſunt: Et tamen certo certius eſt, neminem fidelium potentiã ſuã reſurrecturum, ſed omnes in Chriſti adventu Dei virtute per Chriſtum eſſe reſuſcitandos. Simili loquendi modo tribuitur etiam fidelibus, quodd ſint animas ſuas ſervaturi & vivificaturi, quod majus eſt, cum tamen id ipſe Deus per Chriſtum facturus ſit. Sed reſtat adhuc aliud: *Hæc phraſi*, ait, *Apoſtolus uſus eſt, ut oſtendat, nihil ſine voluntate Patris in ſalutis diſpenſatione factum eſſe.* At hæc eſt nuda etiam aſſertio, & procul omni dubio falſa mentis Pauli aſſertio; & etiam ſi eſſet veriſſima, ad rem nihil facit. Vis enim argumenti manet eadem. Denique & hoc addit Schopp: *addo & hoc, quod Chriſtus Ioh: 5. dicit, ſicut Pater ſuſcitavit mortuos & vivificat, ſic & filius quos vult vivificat.* At hoc non reſpectu Chriſti ſed populi ipſius dictum eſſe, quis non videt? Poteſt autem aliquis poteſtatem habere alios vivificandi, nec tamen ſe meipſum vivificare.

Eſt enim

Et est manifesta contradictio in ista phrasi, semetipsum resuscitare. Nam qui resuscitat aliquem, is, ut vivat, necesse est. Qui verò vivit, quomodo mortuus est? Nec quicquam hinc valet commentum duarum naturarum. Christus enim quoad naturam mori non potuit, cum mori sit passio: passiones autem sint suppositorum vel personarum. Iam si suppositum vel persona Christi mortua est, quomodo Christus seipsum vivificare potuit, cum personæ sit resuscitare? Hi scilicet sunt labyrinthi, quibus se intricant ii, qui monstrosos errores magis amant quàm simplicem veritatem. Præterea notandum est, verba Christi Iohan: 5. intelligenda esse de eo tempore, quo Christus jam immortalis effectus erat, etiamsi in præsentî tēpore prolata sint. Istæ enim temporum enallage usitatiores sunt, quàm ut exempla earum afferre necesse sit. De tempore autem futuro intelligenda esse hinc constat, quòd in iis ratio redditur rei futuræ post illud tempus, quando Christus ista verba dixit: *Pater diligit filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse facit, & majora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini. Sicut enim Pater, &c.* Majora autem opera illis, quæ Christus in terris faciebat, Pater filio priùs non demonstravit, hoc est, potestatem ea faciendi illi non dedit, quàm cum eum a mortuis resuscitatum ad dexteram suam collocavit.

Seipsum vivificare
contradictio
est.

Verba Ioh: 5. de
re futura intelli-
genda sunt.

Argumentum ex verbis Iohan: 5. *Nihil facit filius, nisi viderit Patrem facientem*, unde concluditur, filium a Patre discere, & sic minorem esse Patre, omittimus. Nam non isto modo nos argumentari solemus. Quanquam responsio Epiphaniî valdè puerilis est. Tantùm enim suo more sententiam dicit, argumētum verò prorsus intactum relinquit. Quem modum respondendi, dum hodie etiam sequuntur nostri adversarii, ut infra apparebit, Patrum se quidem istorum similes esse produnt, interim verò causæ suæ & existimationi multùm apud perspicaces detrahunt. Quis enim nisi mancipium, patiatu se trahi sola humana autoritate in rebus ad salutem pertinentibus?

Nonum argumentum esto. Christus tradet regnum suum Deo & Patri, cum evacuaverit omnem principatum & potestatem & virtutem, & ipse subjectus erit Deo Patri. Ergo Christus non est ille unus Deus. Asscripsit ex Hilario responsionem talem Schopperus thesi 60. *Ante omnia querendum est, an finis apud Paulum significet defectionem, traditio amissionem, subjectio infirmitatem.* Negat autem finem significare defectionem. *Quia finis sit immobilis manēdi ad quem tenditur statum.* Traditionem regni negat esse amissionem, quia Deus etiam tradiderit omnia Christo, nec tamen iis, quæ tradidit, caruerit. Subjectionē negat significare infirmitatem, vel subjectionem tanquã servitutem

Argumentum 9.

Responsio 22.

virtutē Dominatui, ſed ſignificare ait diſpenſationem temporis & ſacramēti. Evacuationē negat idē eſſe quod ſubjectionē. Nam evacuare, ait, adverſantem poteſtatē, eſt jus poteſtatis auferre, ne maneat: & per poteſtatis evacuationem, regni eſt abolere dominatum, (ſic habet Schopperus) & tandem ſic concludit, Tradet ergo regnum Deo Patri, non utique tanquam tradens poteſtatē concedat, ſed quod nos conformes gloria corporis ſui facti regnum Dei erimus. Et haecenus Hilarius. Cui reſponſioni ſuorū etiam Theologorū reſponſionē adjungit Scho.: Paulum id velle: Deinde finis erit, ſcilicet mundanorum imperiorum & regnorum, quod ſcilicet poſt reſurrectionem mortuorum nulli amplius imperatores, reges & principes ſint regnaturi, cum Chriſtus tradiderit regnum, ſcilicet modum gubernandi Eccleſiam per miniſterium Verbi & Sacramentorum, quod ſcilicet poſt reſurrectionem mortuorum nullo amplius opus erit miniſterio Eccleſiaſtico: cum evacuaverit ſeu abrogaverit omnē principatum &c. id eſt, cum pleniffimam victoriam contra omnes hoſtes ſuos, adeoq; etiam contra ultimum hoſtem, mortem ſcilicet, adeptus fuerit, tū Eccleſiam ſuam ab omni malo liberatam ſiſtet patri ſuo cœleſti, ut eum æternis laudibus celebret. Igitur Chriſtus tunc non deſinet eſſe Rex ſuæ Eccleſiæ, ſed tantum modum regnandi mutabit: quod ſcilicet non amplius per miniſterium verbi regnabit: ſed tum erit omnia in omnibus, ac electos ſuos æternæ ſuæ beatitudinis conſortes efficiet: &c. Verba etiam. Tunc & ipſi filius ſubjectus erit ei, qui ſibi ſubjecit omnia, ita explicat, id eſt, ſubjectus ei erit ratione carnis aſſumtæ, juxta quam etiam minor eſt patre, ut ſit Deus omnia in omnibus, id eſt, filius Dei, devictis omnibus hoſtibus reſocillabit ſuam Eccleſiam in vita æterna, ac omnia in omnibus erit, ut electi per ipſum æterna beatitudine fruantur. Aſcripſi omnia Hilarii & Theologorum Schopperi verba, vel ſaltem ſenſum integrum, ut agnoſcat benevolus & pius lector, quanta ſit argumenti ex hoc loco ducti vis, quæ nullis nec veterum nec recentiorum Theologorum gloſſis ita obſcurari poteſt, ut non ſemper ipſius ſplendor appareat. Et experti ſumus haecenus, ſtante ſententia de Chriſti perſona, quam ſequuntur adverſarii, nullam ad hæc verba afferri poſſe explanationē, quæ non ſit admodum ridicula, vel certè falſa. Vnde ſi quis alius locus ſacrarum literarum, hic ad detegendum errorem circa perſonam Dei, quod ſit ipſe Deus unus, longè aptiſſimus eſt. Sed ad reſponſiones Hilarii. Mittimus autem ea, quæ de voce, Finis, & de verbis, cum evacuaverit omnem poteſtatem &c. dicta ſunt. Nec enim planè conſtat, (quāquam alios ita ſentire ſcio) vocem Finis ad finem regni Chriſti pertinere, cū ad finem negotii ſalutis non incommodè referri poſſe videatur. Subjungitur enim iſta vox his verbis, quibus dictum fuerat:

primicias

Reſponſio 2.

Loc. 1. Cor. 15.
robur ad evertendam opinionem de ſcētia divina Chriſti natura.

Refutatio 1. reſponſionis.

primitias esse Christum, deinde eos qui sunt Christi, in aduentu illius, scilicet resurrecturos. Deinde finem futurum, nempe negotii illius salutis, cujus peragendi & conficiendi causâ Christus in mundum venerat & exaltatus fuerat. De quo tamen cordati lectoris iudicium esto. Verba etiam, *cum evasaverit omnem potestatem &c.* non ad Christi, sed hostium illius potestatem, quam Christus tunc prorsus abolebit, referenda esse ipse Hilarius & Theologi Schopperi confitentur. Hæc porro tenemus: Christus ita tradet regnū suum Deo & patri, ut subiectus ipse futurus sit ei, qui sibi subjecit omnia. Ergo Christus nō est ille unus Deus. Is enim nemini regnū suum ita tradet aut tradere potest, ut subiectus alicui sit. Quæ verò respondet Hilarius, *Traditio regni, nō est amissio. Nam & Pater omnia tradidit Christo, nec tamen omnia amissit, ea nihil prorsus valent.* Diversitas enim rerum, quæ traduntur, diversitatem etiam traditionis efficit. Sunt quædam, quæ licet alij tradantur, tamen non inferunt amissionem: sunt, quæ omnino inferunt. Ut, exempli causa, scientia, quæ in aliquo inest, tradi alteri potest, quatenus ei revelatur vel cum eo communicatur, nec tamen ulla ratione is, qui alteri eam revelat, vel cum eo communicat, amisisse illam dici potest: Domus verò vel tale quid, nulla ratione alteri ita dari potest, ut eam is non amittat, qui alteri eam largitur. Quando igitur Christus ait, omnia sibi tradita esse a Patre suo, de iis omnibus loquitur, quæ non possunt amitti ab eo, qui ea alteri tradit, nempe de scientia rerum divinarum, vel cognitione divinæ voluntatis perfecta, quatenus ad salutem nostram necesse est. Statim enim Christus addit, explicans quæ sint illa omnia, tradita sibi a Patre: *Et nemo supercognoscit filium nisi Pater, nec Patrem quis supercognoscit nisi filius, & cui filius voluerit revelare. Venite ad me omnes &c. discite a me &c.* At regni longè alia est ratio. Hoc enim in actione externa consistit, non in qualitate aliqua interna, & proinde deponi potest, ut in ipso Deo Patre videmus. De hoc enim dicit Christus, quod neminem iudicet, sed omne iudicium dederit filio, apertè & disertè docens, Patrem ab eo tempore, quo Christus in cœlos ascendit, in sua persona non gubernare populum suum. (hoc enim est iudicare, loquendi modo Hebraico.) quia scilicet Christum præfecerit domui suæ, per quem eam administrat.

De subiectione nihil respondet Hilarius, quod dignum sit refutatione. Tantum enim dicit, subiectionē significare dispensationem temporis & Sacramenti. Hoc verò quid est aliud, quàm principiū petere & nugari? Firmum igitur stat argumentum ex ea ductum.

Sed responsionibus ad argumentum nostrum expensis, expendamus etiam explanationes loci ipsius. *Finis erit,* ait cum Theologis suis Schopperus, scilicet

Quenam traditio
amissionem efficiat,

Matth: 11. 27.

Joh. 5. 22.

Refutatio explanationum huius loci,

licet mundanorum imperiorum. At nulla causa est, cur hujus potius rei, quam aliarum, quarum tunc finis futurus est, mentionem Apostolus faciat: imò causa esse videtur, cur in his verbis istius rei finis non includatur. Statim enim, postquam dixisset, finem futurum, addit inter alia, Christum etiam aboliturum omnem potestatem &c. atq; ita una eademq; res bis exprimeretur sine ulla necessitate. *Tradet regnum Deo & Patri*, ait Hilarius, est, nos conformis gloriæ corporis sui facti, Regnum Dei erimus. Sed quis unquam audivit talem locutionem: Nos regnum Dei futuros? cum potius legatur nos regni Dei participes futuros, ad quod vocati sumus. Præterea regnum Christi non soli homines censendi sunt. Nam & Angeli potissima ejus pars sunt. Quomodo verò regnum Dei erunt Angeli? Schop: porro cum Theologis ait: *Christum regnum traditurum, quia modum regnandi mutabit, qui fit per ministerium verbi & Sacramentorum*. Mitto nunc illud, quod per Sacramenta Christus Ecclesiam gubernet, quod tamen falsissimum esse indico. Illud dico: Mutatio modi regnandi, non est traditio regni. Nam & is regnum retinet, qui modum regnandi mutat. Paulus autem ait, *Christum regnum traditurum*, ita scilicet ut finis ejus futurus sit. nam mox addit: *oportet enim regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedes suos*. Vnde apparet, finem regni futurum, cum omnes inimicos sub pedes suos posuerit. Deinde non simpliciter dicit Paulus, *Christum traditurum regnum*, sed traditurum illud Deo & Patri. Vnde sequeretur, Patrem per verbum & sacramenta tunc gubernaturum Ecclesiam, siquidem id, quod per ea gubernabatur, traditum habebit, quod quam absurdum sit, nemo non videt. Præterea ad regnum Christi pertinent non tantum homines pii, sed etiam impii, imò angeli etiam omnes. Ad hos verò, quomodo gubernatio per ministerium verbi & sacramentorum pertinet? Deniq; idem Paulus, qui dicit, *Christum regnum traditurum*, dicit etiam, ipsum filium subjectum futurum Deo. Subjectum verò esse & regnare contraria sunt.

Christum regnum suum traditurum, quia Ecclesiam liberatam ab omni malo, patri sistet, quod porro ait Schopperus, per ea, quæ paulò ante ad Hilarii explicationem attulimus, diluere est. *Subjectum filium futurum*, quia ratione carnis assumptæ, juxta quam minor est patre, subjectus futurus sit, nonne est putidum profus commentum? Nam & principium in eo turpiter petitur. cum, an carnem Christus assumptam habeat, & an juxta illam Patre minor sit, controversatur; & ipsum sese destruit. Certum enim est, Christum ratione carnis assumptæ semper fuisse patre minorem, & nunc etiam esse. Quomodo igitur dici potest, eum ratione illius futurum subjectum? Hæc enim verba Pauli præsupponunt,

Eph. 5. 5.
1. Theſ. 2. 12.

ponunt, filium Dei nunc non esse subiectum ei, qui sibi omnia subiecit. Præterea dicitur tunc, *Et ipse filius subiectus erit*. Vnde constat similitudinem indicari subiectionis, quâ ipse filius subiectus erit, cum subiectione aliorum. Hæc enim vocis huius *Et*, vis est. Vide Rō. 8. 21. Isti verò alii, sunt illi omnes, de quibus mox addit, ut sit Deus omnia in omnibus. nempe fidelibus. Fideles autem non ita sunt futuri subiecti, ut natura eorum aliquando sit futura subiecta, sed toti, quanti quanti sunt, subiecti erunt.

Deum futurum omnia in omnibus, Schopperus cum Theologis de filio Dei intelligit, & cum omnia in omnibus futurum, ita explicat, quod electi per ipsum æterna beatitudine fructuri sunt. Sed ineptissime hoc dicitur; nec ulla ratione probat Schopperus vocem Deus, hoc in loco Filium Dei significare, nec probare potest. Quandoquocumque enim nomen Deus subiecti locum habet, semper Deus pater intelligitur, Christus verò nunquam. Præterea si de Christo vox ea accipienda esset, Paulus ipse sibi esset contrarius. Nam omnia esse in omnibus, contrarium est ei, subiectum esse alicui. Vnde quia Christus nunc est omnia in omnibus, subiectus patri non esse, sed subiectus futurus dicitur. Denique de re tali Paulus loquitur, quæ nunc nondum est in illo Deo. Ait enim, *ut Deus sit*, hoc est, ut Deus re ipsa fiat, *omnia in omnibus*. At Christus nunc est omnia in omnibus. Itaque non est opus, ut sit olim omnia in omnibus. Vide iterum benevole & cordate lector, quanta errorum in unius loci explicatione farrago, in quos tamen non omnes accuratè animadversum est, ut hinc perspicias, locum hunc prorsus non ferre istam de Christo sententiam, quam hodie plerique sequuntur, quod scilicet sit ille unus Deus.

Dices, quæ igitur tua est de hoc loco sententia? Hanc exponere, etiam si nullo jure tenear, exponam tamen publici commodi causâ. Tempus erat, cum solus Deus regnaret in cælis: Hic ad regni sui confortium admisit Iesum Christum, tunc quando eum a dextris suis collocavit, tum ut divinam suam perfectè manifestaret gloriam, tum ut perfectissimam hominibus sibi confidendi præberet occasionem. Regni Christi tanta est perfectio, ut Deus, quod ad Ecclesiam attinet, jam non in sua persona regnet. Pater enim neminem judicat: sed Christus est nunc omnia in omnibus, & omnia in omnibus implet, & loco Dei regnaturus est, usque ad illud tempus, quando omnes fideles beata immortalitate donabit. Hoc factò, regnum, quale nunc Christus administrat, cessaturum est. Nam populum suum nec gubernabit amplius, nec servabit, ut nunc facit, ut pote qui unâ cum illo beatus futurus est. Christus etiam ipse subiectus erit, ei qui sibi omnia subiecit, quatenus

Quando vox DEI
Patri comperat.

Ephes: 1. 23.
Col: 2. 11.

Sententia loci.
1. Cor: 15.

is, qui nunc unâ cum Deo regnat, & eatenus non ſubjectus eſt, iſto modo, quo nunc regnat, regnare deſinet. Regnabit autem Deus de novo, nempe non per aliû, ſed in ſua perſona (quod eſt eſſe omnia) ſuper omnes, hoc eſt, tam ſuper Chriſtum quàm ſuper fideles. Regnabit etiam Chriſtus. nam fideles cum illo regnabunt: Sed modus ille regnandi, licet futurus ſit longè beatiffimus, non eſt tamen futurus ſimilis ei, quo nunc Chriſtus regnat ſuper angelos & homines & omnia quæcûq; ſunt extra Deum, ut ipſa res loquitur. Et licet inter omnes fideles Chriſtus futurus ſit excellentiffimus, quia tamen illi unâ cum eo regnabunt, ſubjecti ei non erunt, ut etiam Chriſtus nunc, quandiu regnat, patri ſuo ſubjectus re ipſa non eſt. Hoc eſt illud admirandû noſtræ ſalutis myſterium, quod falſa de Chriſti perſona opinatio prorsus ex animis hominum evulſum cupit. Deo autem eſt laus, qui nobis oculos mentis aperuit ad ea cognoscenda, quibus homini mortali nihil deſiderabilius eſſe poteſt.

Argumentum 10.

Reſponſio.

Decimum argumentum eſto. Chriſtus eſt exaltatus & accepit adorationem in tēpore. Ergo non eſt unus ille Deus. Reſpondet Schopperus theſi 61. ex Athanaſio. *Quomodo illud accepit, quod ſemper habuit, antequam acciperet? aut quomodo exaltabatur, qui, priusquàm exaltaretur, altiffimus erat? aut quomodo accepit, ut adoraretur, qui antequam hoc acciperet, ſemper adorabatur?* Admittimus iſtam conſequentiam. Sed negamus aſſumptionem, Chriſtum ſemper habuiſſe, quod accepit ſe dicitur, altiffimum item & adoratum fuiſſe ſemper. Quid hic reſpondet Athanaſius? *Non eſt enigma, ait, ſed myſterium divinum: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Poſt modo autem in gratiam noſtri Deus caro factus eſt. &c.* quorum ſummam tandem ipſe Schopp. talem facit. *Ex quibus verbis eluceſcit, quod D. Athanaſius loca ſ. ſcripturæ de acceptis & datis in tempore, item de exaltatione intellexerit de Chriſto non ſecundum ejus divinã, ſed ſecundum humanam naturã.* Digna ſanè tum Athanaſio tum Schoppo reſponſio. Ergo, quia non ænigma ſed myſterium divinum eſt:

Refutatio.

De loco Ioh: 1.
14.

In principio erat verbum &c. Chriſtus fuit altiffimus & adoratus ſemper, & omnia ſemper habuit. Hæc verò, quàm ſint ab omni vero aliena, alibi a nobis fuſiffimè demonſtratum eſt, tum in homiliis ſuper hunc locum, tum in refutatione libelli M. Smigleccii leſuitæ, cui titulus eſt, *Verbum caro factum eſt.* Vbi docuimus: Neminem ante Ieſum, natum ex virgine, eſſe illum ſermonem Dei: hunc fuiſſe in principio, non omnium rerum, ſed Evangelii: hunc fuiſſe, in illo ſcilicet principio Evangelii, apud Deum, quia vel re ipſa ad Deum in cœlos aſcendit, vel quia Deo tunc ſoli notus fuerit. Et hinc potiùs concludi, ſermonem

monem illum non esse ipsum Deum unum, quia apud Deum fuerit. Deus enim unus apud Deum nunquam fuit: & si Iohannes antea dixisset, sermonem fuisse ab æterno, non opus fuisse addere, quod apud Deum fuerit. cùm hoc ex illo consequatur necessariò, nec ab æterno quisquã esse possit, nisi apud Deum. Hunc porrò sermonem Deum esse, non ob naturam sed ob munus. Nam si ob naturam Deus appellaretur, essent duo naturã Dii: Et si antea dictum fuisset, sermonem esse ab æterno, jam non opus fuisset dicere, eum fuisse Deum. Nam quod ab æterno est, & persona est, non potest esse nisi Deus. Sermonem verò vel Deum illum carnem esse factum, docuimus a Iohanne non dici sed contra dici, sermonem illum, quem ob munus Deum appellaverat, carnem fuisse quoad naturam, ne scilicet quis ob tot & tanta Sermonis encomia alius eum naturæ esse crederet, quàm ejus, de qua Matthæus & Lucas prolixè scribunt, nempe humanæ, dum ejus conceptionem & nativitatem tam accuratè persequuntur. Ad quæ lectorem jure remittere possumus, quia nullo argumento Athanasius ostendit, quomodo ex verbis Iohannis, ista, quæ probanda ipsi erant, vel per speciem consequantur. Alterum verò, quod tanquam summam Athanasii dictorum Schopperus repetit, nonnè est ista crassa adversariorum fallacia, quã, quod in principio est, impudenter petunt? Quæstio est, an Christus habeat divinam naturam. Negatur ea a nobis, tum alias ob causas, tum quòd Christus exaltatus sit a Patre & ab eo adorationem acceperit. Respondent nobis aduersarii: Exaltatum eum esse & accepisse adorationem, non secundùm divinam, sed secundùm humanam naturam, quod est vel alios ludificari, vel desperationem causæ prodere.

Afferit præterea Schopperus, quid super hoc dictum Christi. *Omnia mihi tradita sunt a Patre*, ex quibus invictum etiam argumentum ejus, quòd Christus non sit unus ille Deus, peti potest, idem Athanasius scripserit. Sed verba Athanasii tantùm vel convitium sunt, vel nuda erroris assertio, refutationis verò in ea ne minimum apparet vestigium. Ait, sectatores hæreseos Arianae istud non intelligere, & in Dominum impiè agere dum ita argumentantur: *Omnia a Patre tradita sunt Christo. Ergo fuit quando non habebat: & ait, ex illo ipso dicto magis illorum insaniam refutari. Hoc, inquam, est convitari adversarium, non refutare. Addit porrò: Quapropter impiorum sententia vana & inutilis est. Neque enim ut sentiunt res ita se habet, sed sub iis verbis, dispensatio rerum per carnem gerendarum significatur. Hoc, dico iterum, est & convitari, & sententiam nudè dicere. Quod utrumque ad refutandum adversarium nihil valet: Eum verò, qui ita*

Refutatio aliorum
quorundam
dignorum Athana-
sii.

se gerit, & a pietate & veritate destitutum esse, testatur. Hic jam missis argumentis Arianorum veterum, Schopperus recentium etiam quædam recenset, quæ unde de præsertit equidem nescio. Non malè autè suæ exstimationi & nostro etiam & aliorum commodo consulisset Schopp: si locum, ubi ea scripta extant, annotasset. Solent enim rarò argumenta nostra fideliter recitare adversarii, & magis argumenta nostra responsionibus suis, quàm responsiones argumentis accommodant. Sed videamus tamen quænam sint ista argumenta, & quænam eorum solutiones.

Argumentum 1.
recentiorum.

Responsio Sch:

Refutatio.

1. Argumentum est th: 63. Deus est ens primum, perfectum, immutabile, a nullo pendens, per se sufficiens. Sed filius pendet a Patre, quia ab illo est genitus. Ergo non est verus, hoc est, unus vel summus Deus. Sic enim semper vocem *verum* accipere necesse est. Respondet Schop: ad Minorem: *In rebus humanis ita est constitutum, ut genitus a genitore pendeat, & per se non sit sufficiens. Sed in rebus divinis est alia ratio.* Ergo alia est veritas Philosophica, alia Theologica, & falsum aliquid erit in Philosophia, quod verum est in Theologia, & vice versa? O brutam religionem. Sed audiamus probationem. *Nam ibi, ait, Filius non ita a Patre gignitur, ut ab eo pendeat, id est, ut per se nõ sit sufficiens v̄p̄is̄ & v̄v̄, sed per se subsistit, nec a Patre sustentatur.* At hæc non est ratio, sed simplex sententiæ vestræ recitatio. Ratio autem suadet cõtrarium. Semper enim id, quod ab alio producitur ab eodem de pender. Audiamus reliqua: *Nam illa generatio Filii Dei est æterna, ut ibi non sit prioritas temporis: sed sicut est Pater æternus, sic etiam filius est æternus.* At hoc est principium petere. Nunc enim de eo ipso quæstio instituta, & argumentum propositum est, quod pro responsione affertur. Sed restat ratio: *si filius non sit æternus, nec Pater esset æternus, quia Pater est respectu Filii.* At hæc ratio supra ex Hilario allata fuerat ad argumentum septimum. Imò hoc ipsum argumentum ibidem re ipsa tractatum fuerat. Cur igitur idem otiosè repetit Schopperus? Dicimus autem iterum: Scripturam nusquam Deum, æternum Patrem appellare. Est quidem Deus is, qui Pater est, æternus: sed quatenus Pater est, tam æternus non est, quàm creator æternus non est, etiamsi is, qui creator est, æternus sit.

Argumentum 2.

Responsio Sch:

Refutatio.

Argumentum 2. est thesi 64. Quicumque generatur, necesse est ut incipiat esse. Sed filius est generatus. Ergo fuit tempus quo cœpit esse. Responsio est. *Hæc argumenta omnia sunt deducta ex ratione humana, ubi fieri solet, ut generatus modò a generatione incipiat esse. Sed generatio filii Dei non est temporalis, sed æterna: ideo etiam non in tempore cœpit esse, sed habet suum esse ab æterno.* En habes legitimam & solidam argumenti solutionem, similem profus antecedenti. Ergo etiam ex iis,

am ex iis, quæ modò diximus, quid de illa sentiendum sit, collige. Me quidem pudet istarum anilium responsionum, & nisi aliter se gerant adversarii, hoc ipso omnes, qui aliquid sapiunt, a se & opinione sua brevi deterrebunt. Meminerit autem lector eorum, quæ suprà ab initio ad thesin 9, 10, 11. annotavimus. Ibi enim ex ratione humana argumenta affert ipse Schopperus: hinc ex eadem ratione deducta rejicit.

Argumentum 3. est, thesi 65. In æternitate non est prius aut posterius. Sed in generatione filii Dei est prius & posterius. Pater enim genuit, quod est prius: filius est genitus, quod est posterius. Ergo illa generatio non est æterna. Responsio Schopperi est: *In rebus humanis ita habet, ut genitor sit prior & genitus posterior. Sed in divinitate alia est ratio. Nam hic non licet imaginari aliquod tempus, quo filius genitus non simul cum Patre fuerit: sed sicuti Pater est æternus. Ascripsisse ista, fatis est ea refutasse.* Nam primum verbis tantum hoc argumentum differt a præcedentibus, re ipsa verò idem est cum illis. Deinde responsio non tantum re ipsa, sed verbis etiam, una est cum præcedentibus. Quorsum igitur tempore & lectore abutimur? Principium pertinaciter petere, non est argumentum solvere. Generationem in essentia divina dari negamus: Deum ab æterno generasse filium, nusquam extare contendimus: tempus & modum alius generationis filii Dei ex sacris literis ad oculum ostendimus. Quomodo igitur nobis generatio ex essentia Dei, eaquæ ab æterno tam importunè obtruditur? Exemplum solis & radiorum, qui simul cum sole essent æterni, si sol esset æternus, nihil huc facit. Nec enim Deus ita sine filio esse non potest, ut sol sine radiis esse non potest naturâ. Cum Deus esse possit, etiam si Pater non sit: aut doceatur contrarium, Deum scilicet semper Patrem fuisse, quod nunquam futurum persuasissimum nobis est.

Argumentum 4. est thesi 66. Omnis generatio, postquam productus est terminus illius, conquiescit. Sed æternæ generationis (secundum adversarios) terminus est λόγος. Ergo postquam productus est λόγος, conquievit illa æterna generatio. Responsio Schopperi est: *Hoc argumentum etiam ex rebus humanis est mutuatum, in quibus generatio facta tandem quiescit. Sed in Trinitate alia est ratio, quòd scilicet illa generatio Filii Dei æterna, non temporalis.* Sic scilicet argumenta solvuntur: sic adversarii refutantur, & ab errore suo retrahuntur. Si generatio filii Dei nondum est facta, sed adhuc fit, ergo nondum est filius Dei generatus, sed tantum adhuc generatur. Cur igitur dicitis: Deus genuit filium, & non potius, Deus gignit filium? Imposturæ sunt istæ, quibus humanum genus is fascinauit, qui omnis mendacii autor est, connivente Deo, & hæc ratione de hominibus, quibus

Argumentum 3.

Refutatio Sch.

Refutatio.

Argumentum 4.

Responsio Sch.

Refutatio.

quibus simplex veritatis oratio non arridebat, supplicium grave quidem sed iustum sumentem.

Argumentum 5.
fictitium.

Argumentum 5. facit thesi 67. Si filius est coaeternus, non poterit suum esse & durationem a Patre accipere. Sed est coaeternus secundum Trinitarios. Ergo non potuit suum esse, & durationem a Patre accipere. Hoc argumentum isto modo formatum pro nostro non agnoscimus. Nec enim nobis propositum est probare, Christum non potuisse suum esse & durationem a Patre accipere, sed potius, quia esse suum a Patre accepit, hinc, cum non esse illum Deum, qui Pater est, validissimè evincimus.

Argumentum 6.

Responsio Schop:
& ejusdem refu-
tatio.

Argumentum 6. facit thesi 68. Hypostasis $\tau\omega\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$ vel erat in Patre, cum generaret $\lambda\omicron\gamma\omicron\nu$, vel non erat. Si erat, ergo est una persona Patris & Filii. Sed & hoc argumentum mutilum est, quanquam rectè formatum, verissimum sit. Resp: verò Schop: aliud nihil est, quam ipsius cantilena, quam eadem chordâ oberrans ad ravim usque iterat, nempe petitio principii. Sic enim ait: *Respondeo: Filius est in Patre per identitatem essentiae, non autem per identitatem personae. Pater & $\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$ habent unam communem essentiam, sed non unam $\epsilon\pi\omicron\varsigma\alpha\sigma\iota\nu$ vel personam. Nam Pater est persona gignens, $\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$ persona genita. Quae ita ascripti sse, satis etiã est ad ea refutanda. Nam qui sic respondent, ii, quod rectè respondeant, non habent. Ratio docet: Tot esse essentias, quot sunt personae, cum persona nihil aliud sit, quam essentia individua intelligens: Schopperus verò essentiam a persona distinguit. Essentia Dei numero una est, & ut sit, necesse est: Schopperus verò ait, eam esse communem. Quod commune est, numero unum non est: Quod numero unum est, commune esse nequit. Persona est gignens Pater, genita filius: Sed nec Pater ex essentia gignens, nec filius ex essentia Patris genita persona est. Generavit enim Deus filium suum ex virgine Maria. Quid igitur respondit Schopperus?*

Argumentum 7.
Parum rectum.

Responsio.

Argumentum 7. facit: Mediator medius est inter personam offendentem & offensam, nec altera earum potest esse mediator. Sed persona offensa est Deus Israelis, qui unus est: & mediator est Christus. Ergo Christus non est ille Deus Israelis. Et hoc argumentum ita formatum nostrum non est. Nos enim Deum personam offensam esse nusquam dicimus, sed si ita loquimur, ex mente aduersariorum id facimus. Videamus autem, quid ad illud respondeat Schopperus. *Quod ad Christum attinet, is secundum Deitatem etiam est persona offensa, scilicet nostris peccatis: Sed jam ita conventum est in consilio S. Trinitatis, ut media persona, Filius Dei, assumpta carne fieret Mediator generis humani, ac*

mani, ac ita jam illa ipsa secunda persona Trinitatis, quæ fuit offensa, etiam facta est reconciliatrix, per quam tota Trinitas est reconciliata. Vide D. Philippum in libello de controversia Stancari. Risum mihi & indignationem movit Schopperus hac ultima sua responsione. Quis enim non rideat istud consilium S. Trinitatis, de quo ne minima in sacris literis mentio? Quis porro non indignetur, ista tam audeat effutire eos, qui solo verbo Dei, omnia, quæ ad salutem pertinent, demonstrari posse, hæcenus contra Pontificios tam constanter urserunt? Nonne hac disputatione probandum sumsit Schopperus, quod Christus Deitatem, nempe naturalem, habeat? Cur igitur, ac si id extra controversiam & a nobis approbatum esset, hoc ipso nos retundit, & objectiones diluit? Nonne a nobis negatur istud bellum commentum de reconciliatione Dei? Nonne disertissimis sacrarum literarum verbis docemus, Deum propitium fuisse humano generi, priusquam Christus in mundum veniret? Nonne docemus, Christum mediatorem inter Deum & nos constituendum fuisse, etiam si peccatum humani generis nullum intercessisset? nam ante constitutionem mundi Deus nos in Christo elegit? De Spiritu verò S. reconciliato nonne est puridum commentum? Quorsum igitur istæ aniles nugæ de consilio Trinitatis, ut media persona fieret mediator humani generis, & totam Trinitatem reconciliaret, tam importunè obtruduntur?

Gratias agit uni & Trino Deo Schopperus, quod se salvificæ fuf agnitione illuminârît, & ex parte jure eum id facere confitemur. Sed quid putat nos facere, dum istos tam crassos errores, & corû tam pueriles defensiones audim? Ex animo, Deo uni, Patri nostro, & Iesu Christo, uni Domino nostro supplices, quantas possumus maximas, agimus gratias, quod ex istis absurdis, ridiculis, seipfos destruendis & perniciosis erroribus nos eruere dignatus sit. Rogat eundem Deum Schopperus, ut se in eadem agnitione sui usq; ad finem conservet: Ego verò Deum illum unum verum, patrem nostrum, & Iesum Christum filium ejus, Dominum nostrum, pro ipso humiliter oro, ut ex tantis eum & omnes alios, qui Evangelicorum titulo gaudent, tenebris clementer eripiat. Interim tamen, si nihil per malitiam a nobis hac in re fiat, & veteræ pietatis studiû inter nos vigeat, spero, imo certò persuasum habeo, nos non tantum in hac, sed etiam in altera beata vita, Deum cum sanctis angelis concelebraturos, cantantes, non tantum uni Deo: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Zebaoth. hæc enim est vetus cantio, hoc est, vetus Deum celebrandi modus, sed etiam Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus noster Iesus Christus, quæ est nova cantio. Sediti in Throno, & Agno, honor, laus, & benedictio in secula seculorum, Amen.

Refutatio responsionis.

Animus auctoris erga Schopperum.

Ad Demitrovitium Lituanum.

Non erat, Demitroviti, quoddam theses Schopperi istâ tuâ oratiûculâ applauderes, nisi forte, ut chartas vacuas suppleres. Temeritatem appellas, velle Essentiam Dei perscrutari. In hoc verò Schopperû tuum perstringis. Nam qui Deum unum essentiâ & personâ esse credit, is nihil, quod non sit notissimum, & ad captum omnium accommodatissimum omnibus, faterur: Qui verò essentiam numericam ita unam statuit, ut tribus personis communis sit, is ea vult perscrutari, quæ, ut vera non sunt, sic vera esse nullo modo possunt, & hominibus vult persuadere, ut cum ratione insaniant. Inter alios Arium, circa negotium S. Trinitatis gravissimè lapsum esse affirmas. Hoc, si de doctrina de Patre Filio & Spiritu sancto intelligis, verum quidem est, ut in responsione ad theses docui: Sed si de dogmate Trinitatis, quale vos jam sectamini, id accipias, quàm graviter ipse erres, credo te intellecturum, si, quæ ea de re ibidem scripsi, diligenter perpenderitis.

Servetum meritò crematum esse asseris. Ergo & vestros meritò mille mortibus multat Pontificii. Tam enim blasphemus estis apud illos, quàm erat Servetus apud vos. Egregii verò Spiritus Christi fructus, & acuta, scilicet, charitas, quæ lex est βαβιλικὸς, rogis fratres errantes imponere. Gentili de ejectione ex Polonia insultas. Quasi, ob veritatem exilio multari, non sit gloriosum, & idem etiam vestris alibi non acciderit? Gentilis ante signanos facis, Fran: Davidis, Lælium Socinum, F. Stancarum, Petrum Statorium, Faustum Socinû (quæ & Lælii filium facis, cum is patruus illius esset, pater verò Alexander) Ostorodum, me, Licinium & alios. At horum quidam, Gentili jam è vivis sublato, demum inclaruerunt, quidam post ejus obitum nati demum fuerunt, & ab illiusmodi probrosis vocibus, quibus gentilem usum fuisse quereris, prorsus abhorrent, ut ex responsione mea percipere potes. Quomodo igitur Gentilis ante signani dici possunt?

Omnes deniq; modò nominatos, monstruosa capita, pro tua modestia, appellas, quorum eruditionem & pietatè, dum in vivis essent, mirabatur ii, qui eos norant, & mirabitur multò magis futura ætas, ut pote quæ de rebus semper rectiùs judicat quàm præsens: Qui verò vivunt, ii id unicè agunt, ut secundum Christi Evangelium sapiant & vivant. Hoc verò qui faciunt, illi a monstruosis opinionibus semper tuti futuri sunt. Itaq; monere te fraternè volui, ne per alienam infamiam tuam quæreres gloriam: sed si, quod nos sentimus, recipere nondum potes, idè tibi evenire posse, quod nobis evenit, qui non minùs quàm tu, sententiâ illius de Trinitate vestra, sanguine etiam nostro confirmâdi, ardore olim tenebamur, crederes; & quia servus tantùm Domini es, servos alienos non damnare, Itâ te Deus Spiritu suo regat. Vale, V.S.

Demitroviti error.
I.

II.

Demit: animi non Christiani argumenta. I.

II.

Incogitantia Demitroviti.

Demit: immodestia.

Adhortatio ad Demit: fraterna.

REFUTATIO

Eorum, quæ ad hanc materiam pertinentia, præter ea, quæ a
D. Schoppero dicta sunt, attulit contra nos HERMANNUS
RAVENSPERGERUS S. T. Doctor & Professor in
Schola Benthemensi.

Omissis aliis parum rectè dictis in thesibus & exegesibus illi-
us, quæ, si examinare omnia voluissemus, licurâ inducenda
ferè fuissent omnia, in ea tantùm breviter animadvertemus,
quæ ad probandam contra nos Christi ficticiam divinitatem, vel tres
divinitatis personas afferuntur.

1. Est, quodd fol. 2. in exegesi thesi 1. ait, verba Christi, Ioh. 17. v. 3. ita
legi posse: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te & quem misisti Iesum
Christum, esse solum illum verum Deum*, idq; ideo, quodd v. 5. dicitur,
Christum habuisse gloriam apud Patrem, antequam mundus esset.
Hoc quàm futile sit, docuimus in responsione ad scriptum Ravensper-
geri, *Vnum par Sophismatum Socinianorum &c.*

2. Quodd si, ita legantur, ut legi debent, & nos ea legimus, decipi nos
ait fallaciâ non causæ ut causæ. Veram enim causam non esse, quodd tã-
tùm sit una persona in essentia Dei, nempe patris: sed quodd ad vitam
æternam consequendam, nō sufficiat, separatim cognoscere naturam
Dei in essentia unitate & personarum trinitate, sed necessum sit con-
iunctim scire, quis & qualis sit Deus, quis item & qualis sit Christus,
quorum postremum priori inseparabiliter cohæreat &c. Cùm igitur
dicitur *Solus*, distinctione ista non opponi Categorematicè personam
unam alteri, quæ essentia divina communicet: sed Deum solum ve-
rum, omnibus falsis & fictitiis, qui veri non sunt, sed falsò dicuntur dii,
syncategorematicè opponi. Id verò ex eo, ait, perspici, quodd Chri-
stus non simpliciter dixit *solum Deum*, sed *solum verum*, ut falsos o-
mnes excluderet. Ad Patris autem personam si illud restringeretur,
profectò concludi, Christum non esse verum Deum, contra *verba Scri-
pturæ*, 1 Ioh. 5. *vult*. Hic primùm Ravensp. rogatum velim, quodd e-
tiam a D. Graverò petii, ut paulò attentius secum cogitet, quid, ex
mente Aristotelis, sit fallacia non causæ ut causæ. Procul enim dubio
intelliget, paulò aliter rem se habere, quàm hæc ipsius verba produunt.
Et hoc non tam meâ quàm Ravenspergeri causâ rogo, ne ab aduersa-
rio malevolo ea in re carpatur & exagitetur. Deinde verò dico, verum
quidem esse, ex Christi verbis apparere, quodd non sufficiat ad vitam
æternam cognitio Dei, sed necesse sit conjunctim scire, tum quis &

De fallacia non
causæ ut causæ.

In quo conſiſtat
cognitio Dei.

qualis ſit Deus, tum quis & qualis ſit Chriſtus: ſed falſiſſimum vel ſal-
tem nimis controverſum eſt, cognitionem Dei conſiſtere in cogniti-
one naturæ ejus, in eſſentiæ unitate, & perſonarum Trinitate, quod ait
Ravensper. Hæc enim perſonarum Trinitas ex nullo ſacrarum litera-
rum teſtimonio, vel juſta ratione probari ullo modo poteſt. Simile
huic illud eſt, quodd, cum dicitur *Solus*, non opponatur perſona unaal-
teri, quæ eſſentiâ divinâ communicet. Quasi ſcilicet jam conſtet p lu-
res unâ perſonas eſſe, quibus eſſentia divina competat, quo vix aliquid
falſius excogitari poteſt. Cum eſſentia divina numero ſit una. Com-
municare autem illud, unitatem numericam prorsus tollat. Hoc mo-
do alii nobiſcum diſputant, qui vel modum diſputandi non intelligunt,
vel ſola nos autoritate humana premunt, quorum utrumq; a Ravensp.
ab eſſe debet quam longiſſimè, tum ob eruditionem, tum ob profeſſi-
onem ipſius.

Vox Solus cui
opponi poſſit,

Vocem porro *ſolum* opponi diis falſis, nihil juvat Ravensperg.
Poteſt enim ſuo modo etiam Chriſto opponi, cum certo certius ſit,
Chriſtum, etiam ſi ſit verus Deus, non eſſe tamen *illum* verum Deum,
ut Chriſtus de patre ſuo, articulo ad vocem ἀληθινὸν addito, ait; nec
verum illum Deum uſpiam ſcriptura Chriſtum appellat. Quod enim
ex Iohanne afferitur, id quàm ſit infirmum, imò falſum, docuimus in
reſponſione ad theſin Schopperiſſ.

3 Ioh. 5,

Chriſtus ad cul-
tum divinum
pertinet.

Sed habet quædam nova Ravensp. quæ operæ pretium erit exa-
minare. 1. eſt, dum ait: *Si nec filius verus Deus eſſet, debebat & de
illo admonere, ne pro vero Deo adoretur.* Hæc ratio calva eſt, & cau-
ſam Ravensp. evertit. Calva eſt, Quia non eſt ita contrarius Chriſtus,
& cultus qui ei debetur, Deo & cultui ejus, ut ſunt idola: imò in cultu
& adoratione Chriſti, continetur cultus divinus, quemadmodum in fi-
de, quæ Chriſto tribuitur, fides in Deum collocanda continetur, teſte
ipſo Chriſto, Ioh. 12. v. 44. adeo, ut etiam ſi diverſi ſint eſſentiâ Chriſtus
& Deus, pro uno tamen Deo haberi ſuo modo poſſint. Cauſam Ra-
vensp. deſtruit. Nam ſi Iohannes monere debuit de Chriſto, apparet,
eum non appellare Chriſtum verum illum Deum. Nam ſi appellaret,
quorſum opus fuiſſet admonitione, cum verus Deus opponatur Ido-
lis. 2. eſt. quodd pronomen *Hic* negat in hoc loco ad remotius refe-
rendum eſſe, idq; confirmare ait tum rationes ſequentes, tum quodd
primarium, imò unicum verſiculi illius 20 ſubjectum ſit, Filius Dei
Chriſtus, de quo reliqua omnia prædicari certum ſit. Hic obſcurita-
tem & perplexitatem verborum Ravensp. accuſo. Nam duo videtur
afferre velle, ob quæ vox *hic* non poſſit ad remotius referri, quorum
alterum ſint ſequentes rationes, alterum, quod hic recenſet & alia ſe-
quentia

Obſcuritas Ra-
vensperg:

quentia duo, de quibus mox agemus. Iam si hæc tria quæ recenset, sunt istæ rationes, quomodo rationes ab illis tribus separantur, vocibus, rum, tum? Si non sunt hæc tria, quæ recenset, rationes istæ sequentes, ubi nam sunt, præter hæc tria, rationes aliquæ? Sed videamus hæc tria, sive sint ipsæ rationes, quas sequentes Ravenſp. vocat, sive non. Respondedo ad primum. Nihil ad causam Ravenſp. juvandam elici potest, etiamsi primum vel unicum v. 20. subiectum sit Iesus Christus, si non constet, eum hic verum Deum appellari. Eatenus enim subiectum illius versiculi est Christus, quatenus venit, & mentem nobis dedit, ut cognosceremus verum illum Deum, & quatenus sumus in illo vero, per ipsum Christum filium ejus. Hæc verò omnia non permittunt ullo modo, ut Christus sit verus ille Deus. Alium enim esse oportet filium Dei illius veri; alium item qui venit & dedit nobis mentem, ut cognosceremus illum verum Deum; alium denique per quem sumus in illo vero, ab ipso vero Deo, cum nemo sui ipsius filius sit; nec alium Deum Christus cognoscendum nobis dedit, quam patrem suum; nec denique in alio Deo sumus, per filium ejus Iesum Christum, quam in patre.

2. Ratio Ravenſperg: est, *Quòd supervacanea esset assertio, si de Deo Patre intelligeretur. Dixerat enim Iesum dedisse nobis mentem, ut cognoscamus verum illum Deum, cur nunc subjiceret, Hic est verus Deus?* Sed primum quid usitatus est Iohanni, quam eandem rem iterare, & interdum fere iisdem verbis? Deinde non profus eadem sunt, quæ dicit Iohannes. Prius enim simpliciter dixerat, Filium Dei venisse, & dedisse nobis mentem, ut cognosceremus Deum illum verum; dixerat etiam nos esse in illo vero, in filio ejus, hoc est, per filium ejus Iesum Christum: Deinde verò illud, quod semel nudè dixerat, confirmare ista iteratione voluit, & credentibus probe inculcare, ut scirent, hunc, quem filius Dei annunciavit, & in quo illi erant, hoc est, cujus populus effecti fuerant, hunc, inquam, & neminem alium, esse verum illum Deum, adeoque vitam æternam, quod antea dictum non fuerat; & proinde ab aliis falsis diis cavendum esse. Denique, quinam sensus horum verborum alius etiam esse possit, docuimus in jam dicta responsione ad theses Schopperi, qui si verus est, ut certè videtur, agnoscat Ravenſperg: hanc suam rationem nullius profus esse momenti.

3. Ratio est. *Quia verba sequentia, & vita æterna, juxta perpetuum Iohannis loquendi modum, de Christo accipienda, & 11, 12, 13, & cap: 1. 1, 2. sic ut optime finis Epistolæ initio respondeat. Ergo & antecedentia, quæ immediatè cum sequentibus coherent, de eodem intelligenda. At hæc ratio infirmissima est. Quid enim impedit, quo minus verba ultima, Vita æterna de Deo patre intelligantur, cum is sit causa illius prima? vel quo minus*

Differentia Christi a Deo patre.

Cur Iohannes idem repetat.

Ioh: 1. de ipsa
vita æterna ser-
mo est.

conjunctionim de utroque dicatur: *Hic est verus Deus & vita æterna*, quatenus, qui cognoscit Christi Patrem & ipsum Christum, habet & illum verum Deum & vitam æternam. Quamquam etiam nihil est, quod cogat, verba Iohannis cap: 1. 1. de ipsa Christi persona intelligenda esse, cum aptissime de ipso Evangelio vel in eo contenta felicitate intelligi possint. de cuius perfecta cognitione in illis, figurato quidem sed valde emphatico modo, D. Iohannes agat, quod præter alia articulus neutrius generis, quod, quinquies positus, unumquemque docere potest, qui locum diligenter inspexerit. Sed non est nunc de eo differendi locus.

Quæ in th: 2. dicuntur, Deum esse spiritum unum & trinum, quàm falsa sint, ex sequentibus constabit. Quàm rectè in exegesi natura ab essentia distinguatur: quàm rectè, species bonitatis in Deo, sapientia constituatur, judicent eruditi, quibus veritas divina cordi est. Imò, quòd ad prius attinet, videat ipse met Ravenspergerus, quomodo sibi constet, qui in 4. thes: exegesi dicit, vocem Græcam *θεός*, naturam sive essentiam significare.

Quæ in exegesi thes: 4. differit de vocibus, quibus in explicando dogmate Trinitatis, qualem ipsimet confinxerunt, utuntur adversarii, ea scrupulosè non examinamus. res enim magis quàm verba curamus: Non possumus autem non reprehendere, quòd, dum nos rebus ipsis, si probentur, contenti sumus, voces etiam se probare posse adversarii confidunt, quod tamen nunquam præstabant, ut alii insignes Theologi consententur.

Quàm falsa sit thesis quinta, quæ affirmatur, non tantum Patrem, sed etiam Filium & Spiritum sanctum esse verum, nempe naturam, & perfectum Deum: & rursus horum trium esse eandem essentiam, & eos esse unum tantum Iehovam, ex iis, quæ ad theses Schopperi prolixè respondimus, unicuique constabit. In hujus exegesi notandum est, distinctionem illam, quæ dicitur, nomen Dei sumi aut propriè aut impropiè: impropiè rursus, tum nuncupativè, tum concessivè per mimesin, parum accuratam ac rectam esse. Primum enim vox Dei non est propria, sed appellativa, ut loquuntur, & significat eum, qui divinam habet potestatem & imperium. Hoc verò quia Deus ille unus habet modo omnium excellentissimo, nempe naturam ex seipso, ideo *θεός* & *θεω* sive per excellentiam vox Deus ita illi tribuitur, ac si eius propria esset. Deinde falsum est, vocem Dei concessivè per mimesin tribui illis, qui nullam revera potestatem divinam habent. Nec id loco 1. Cor: 8. 6. probari potest. verba enim illa, *Etiamsi sint, qui dicantur Dii, sive in celo sive in terra, sicut sunt dii multi & domini multi*, non ex gentium

De significatio-
nibus vocis De-
us.

gentium opinione, sed ex mente Apostoli dicta esse, alibi a nobis demonstratum est prolixè, in responsione ad Monstra a Smiglecio Iesuita conficta, & repetitum in responso nostro, quod edidimus ad scriptum Ravensp: cuius titulus est: *Vnum par Sophismatum*, &c. Porro falsum est, improprie illis nomen Dei competere, quibus competit per analogiam. Tam enim proprie illis competit, quàm aliis, licet modo minus excellenti; nec analogum proprio opponitur unquam, sed imperfecto. Quis dicat, exempli causa, Reges improprie imperare hominibus, Deum proprie? cum tam reges, quàm Deum proprie imperare nemo non videat? Denique parum est dicere, illis, quibus vox Dei competit per analogiam, competere eam nuncupativè. Nam quod per analogiam alicui competit, id reipsa illi competit: quod verò nuncupativè, id reipsa non potest competere. Restat igitur dicere, vocem Dei duplicem tantùm habere significationem: Et significare modò eum, qui ex seipso potestatem divinam habet; modò eum, qui ab aliis eam habet secum communicatam.

Deinde in eadem exegesi Trithetas refutaturus Ravensp: quædam dicit, quæ examine indigent. 1. est, quòd nomen Iehovæ sit nomen essentialè, & ita Dei proprium, ut præter Deum conveniat nemini. Ad hoc primùm legitur, quod in responsione ad *Vnum par Sophismatum*, &c. ex Brentio de voce Iehova attulimus. Is enim aliter prorsus sentit, & eos accusat, qui ad essentialiam Dei nomen illud referunt. Deinde observetur, attulisse quidem Ravensp: loca, in quibus nomen Iehova Deo tribuitur, sed nullum, in quo dicatur, quòd nomen illud solius Dei proprium sit. Taceo ineptiam conclusionis Ravensp: dum ait: *Nonne hinc clarissimè docetur, Iehovæ nomen esse illius proprium, qui totum regit mundum, & perinde non convenire ulli creaturæ.* Iam enim cum Trithetis illi res est, qui non creaturas esse illos asserunt, quibus præter Patrem nomen Iehovæ competat, sed Deos. Loco etiam Es:42.8. vis quodammodo illata est ista interpretatione: Ego sum Iehova, hoc est nomen meum: & hanc gloriam meam alteri non dabo, & hanc laudem meam sculptilibus. Nec enim constat, gloriam, quam Deus alteri dare non vult, esse illud nomen Iehovæ: Sed duo dici videntur, nempe quòd sit nomen Domini, & quid Dominus ille non facturus sit; & verba priora, *Ego sum Iehova, hoc est nomen meum*, attentionem quandam sequentibus parere videntur. Quanquam etiamsi laus illa, quam Deus negat se daturum alteri, sit illud nomen Iehovæ, nihil hoc facit pro Ravensp. Possè enim nomen Dei essentialè etiam aliis tribui, qui Dei illius personam sustinent, notius est quàm ut probatione egeat.

Iehovæ nomen
non est essentialè,
nec Dei proprium.

Christo nomen
Iehovæ quatenus
competere possit.

Exod. 3. 1.

Act. 7. 30, 31, 33.

Spiritus S. nō ap-
pellatur Iehovæ.

Gal. 4. 30.

Heb. 12. 24.

Sed assumit Ravensp: Nomen illud Iehovæ Filio & Spiritui sancto simpliciter & propriè tribui. De Filio respondemus. 1. Etiam si illud fieret, hinc tamen non sequi, cum esse ipsum Iehovam, ob causam paulò antè allatam. Nam si de aliis, qui filio Dei multò sunt inferiores, legimus, eos nomen Iehovæ usurpasse, quid mirabimur, si idem etiam de Christo dicatur? 2. Deinde illud factum esse, nondum probavit Ravensp: Nam quod assertur ex loco Es: 6. de ter repetita voce Sanctus, id quam futile sit ad hoc ostendendum, suprà in responsione ad th: 29. ostensum est. Quod verò hic additur, id confirmari loco Ioh: 12. 42. non minùs infirmum est. Ibi enim tantùm dicitur, quòd Esaias viderit gloriam illius, & locutus sit de illo. Poruit autem Esaias Christi gloriam videre, ut futuram, & de eo loqui, ut futuro. Hoc enim Prophetarum est propriù. Potest etiam vox *Ejus* & *Eo* non de Christo, sed de Deo intelligi, & referri ad remotius, non ad prius. Vide c. 9. 22. de voce *Eù*. Vnde etiam Robertus Stephanus legit expressè 70 & c. De Spiritu verò sancto, illud idem dici Act. 28. 25. & captiosè dictū est, & ad rem nihil facit. Non enim ibi dicitur, Esaiam de Spiritu S. locutum esse, cùm ista verba protulit, quæ ibi habentur, quod probandum erat Ravensp: sed tantùm dicitur, Spiritum S. locutū esse per Esaiam ista verba. Ex eo verò, quòd Spiritus S. verba illa dixit, non sequitur verba illa de Spiritu S. dicta esse. Sicut nec ex eo, quòd verba illa dixit Esaias, ut est apud Iohannem in loco citato, sequitur ea de Esaiâ dicta esse. Quòd verò Spiritui S. ibi tribuatur loquela, id figurato loquedi modo fieri posse, etiam si persona non sit, ea exempla docent, quibus etiam scripturam & Abelis sanguinem loqui affirmatur. Videat igitur, Ravensp., quomodo in fumum abierit Syllogismus ipsius, quem annexit, cùm assumptio partim falsa sit, partim inconsequens. Falsa, quòd Filius & Spiritus S. verè sint Iehovæ. Inconsequens, quòd, etiam si vel ita appellatur Filius, vel idem Spiritui S. tribuatur, quod de Iehovæ prædicatur, hinc tamen non consequatur, vel Filium vel Spiritum S. esse Iehovam. cùm Filio id nomen tribui possit, quia personam Iehovæ sustineat: Spiritui verò S., quia Dei virtus sit.

Vnitatem porrò essentiæ divinæ testimoniis ex novo Testamento adductis, concludi ait, sed captiosè. Nam non de unitate essentiæ divinæ simpliciter, sed quatenus ea tribus personis competit, dicere cœperat. Ephes. autem 4. 5, 6, tantùm unius Dei & patris omnium fit mentio. 1. Timoth. 2. 5. unius Dei & unius mediatoris Dei & hominū, hominis Iesu Christi. Ioh. 10. 30 de Christo & patre dicitur, quòd unū sint, sed quòd Essentiâ unum sint, probari hæcenus non potuit. c. 14. 10, Christum in Patre, & Patrem in Christo esse dicitur, sed unitas Essentiæ

sentia hinc nullo modo probatur, ut alibi docuimus in refutatione *Vnius paris Sophismatū* &c. Mirum igitur est, cur tanti viri rerum con-
troversarum tam obliquam, imò obscuram & perversam instituunt
probationem. Sed tandem illustrem locum affert, Ioh. 5, 7., ex quo u-
nitatem Essentia, in tribus scilicet personis, probare annitur. Vnde cō-
stat, me rectè ab initio captionis accusasse Ravensperg. Duo autem
momenda in hunc locum ait: Eius certitudinem & expositionem. De
certitudine disserturus, ait, versiculum hunc non esse ab homine ad-
ditum; & accusat Arium, qui hunc versiculum e Bibliorum codice e-
jecisse fertur. Sed bene est, quòd fertur Arius eiecisse. Multa enim so-
lere dici, quæ falsa sunt, præsertim ab aduersariis malevolis, quis est
qui nesciat; & mendacium hoc impudentissimum esse, quivis sensatus
facile conjectare potest. Sed audiamus, quomodo probet Ravensp., e-
um ab Apostolo esse conscriptum. 1. ait, *confirmat id coherentia con-
textus* & 8. *ἡ τῶν εἰρημῶν, quæ copula inepta esset, nisi quædam inter ver-
sum 6 & 8 intervenirent.* Sed magnum hoc est negligentia Ravensp.
argumentum. Nam in exemplaribus, quæ versiculo isto carent, aliter
habent illa verba, nempe in hunc modum: *Hic est qui venit in aqua &
sanguine, Iesus Christus, non in aqua tantum, sed in aqua & sanguine, &
Spiritus est, qui testatur. Nam Spiritus veritas est. Nam tres sunt, qui te-
stantur in terra, Spiritus, aqua & sanguis.* 2. Est. Testimoniorū du-
orum eandem rem confirmantium oppositio, Terreni scilicet, & cœ-
lestis. *Cur enim, ait, tres testimonium dare in terra dicerentur, nisi testi-
monii dati in cælo mentio facta fuisset?* Sed & hoc ejusdem valoris est,
Nam in plerisq; exemplaribus, quæ versiculo isto carent, desunt eti-
am illa verba, *In terra.* Videatur versio Iunii & Tremellii, & Erasmi
annotationes in hunc locum, qui ait: *In græco codice tantum hoc repe-
rio de testimonio triplici: Quia tres sunt, qui testantur, Spiritus, aqua, &
sanguis.* & Cyrilli affert testimonium, qui, contra Arianos dimicans,
locum hunc omiserit, nō omisurus eum, si aut scisset, aut credidisset,
hoc fuisse scriptum ab Apostolo. Videatur etiam iudicium Theolo-
gorum Lovaniensium. 3. est. Consensus tum veterum tum recen-
tiorum exemplariū. *Habet enim, ait, hæc verba, præter Syriacum exem-
plar, correctæ exemplaria omnia, Legit eadem Hieronymus, Cyprianus,
Britannicus codex, Complutensis editio, & vetusti Rob. Stephani libri.*
Primum falsum est, quod dicitur de correctioribus exemplaribus om-
nibus. Nam omnia ferè exemplaria Græca, & antiquiora latina, ver-
ba illa non habent; Syriacæ etiam versionis autoritas non postrema
est: Illis verò, qui verba ista legunt, opponi possunt tot autoritates ve-
terum & recentiorum, ut meritò eos pudere debeat, qui contrarium

De loci I. Ioh. 5.
corruptione.

affirmant. Vni enim Hieronymo (nam Cyprianum non meminit) opponit Beza, Nazianzenum, Athanasium, Dydimum, Chrysostomum, Hilarium, Cyrillum, Augustinum, Bedam. Plerosq; horum Erasmus etiam commemorat, & alia multa scribit, unde apparet, verba ista prorsus esse suspecta & adulterina.

Sed nunc expositione loci hujus, tempus est, ut examine mus. Nam etiam si, ut hactenus ostendimus, locus sit suspectus, tamē admissus etiam, nihil adversarios juvat. De Scopo non est, quod dicamus quippiā. Omnib; enim notum est, Iohannem causas afferre, quare credere debeamus, Iesum esse Christum. Per Verbum, Christum intelligi non diffitemur. Per Spiritum S. intelligi tertiam personā Trinitatis, quod vult Ravensper., tam diu falsum erit, donec probetur, Spiritum S. esse personam. Credimus autem, intelligi per Spiritum, non tantum miracula, sed istas etiam divinas operationes, quæ, tum Christo in terris degente tum exaltato, in Apostolis & in aliis fidelibus apparuerunt. Sed quæ tandem unitas horum trium esse statuitur? Testimonialis, ait Ravensp. & essentialis. De priori sola sermonem esse nos contendimus, qua in re non paucos habemus a partibus nostris Theologos, ut ipse etiam Ravensp. fatetur. *At, ait, ex unitate consensus unitas voluntatis, ex unitate voluntatis unitas essentialis magis concluditur quam negatur.* Hoc si verum sit, jam non ex his verbis, sed ex eo, quod illa significant, unitas essentialis in tribus personis colligetur. Sed falsum est, ex unitate voluntatis, concludi essentialis, præsertim numero unius, unitatem. Si aliunde constaret, essentialis unitatem in tribus personis dari, posset fortasse, per quandam conjecturam, hic locus etiam ed pertrahi; At non probata ista essentialis unitate in tribus personis, tacita est principii petitio, ab unitate voluntatis ad unitatem essentialis argumentari.

Sed argumentum contra nos habet Ravensp. tale: *Hi tres testes aut sunt tres personæ substantiæ, aut tria accidentia modivæ. Posterius dici non potest. Ergo dicendum prius.* Respondeo majorem esse falsam. Possunt enim hi tres testes, nec accidentia modivæ esse, nec tres personæ aut substantiæ, sed possunt esse quidam personæ, ut Pater & verbum, tertius res. ut etiam testes sunt, Aqua, sanguis & Spiritus. Deinde possunt esse testes quidam personæ: nec tamen personæ pares prorsus, & æquæ divinx, ut est Pater, & verbum. Iam verò ad sententiam Ravenspergeri stabiliendam requiritur, tum ut sint omnes tres personæ, tum ut personæ prorsus pares & æquæ divinx. Hoc non considerasse Ravenspergerum miror. Nam, a cli Major esset ipsissima veritas, ita nullam ejus probationem affert, quâ tamen vix aliquid falsus dici potest. Sed præterea insulsa est ipsius altera illatio, quando sic ait: *Si tres isti testes sunt tres personæ, & tamen simul sunt*

De sensu loci
p. Ioh: 5.

Argumentum
Ravensperg.

Responsio.

unum, sequitur, quòd vel unum sint consensu tantum vel essentia solum, vel utraq; parte simul. Non solum essentia, quia etiam consensu, quod est in confesso: nec solum consensu, quia etiam essentia. Etenim si tres isti sunt tres essentia: tres sunt essentia, adeoq; Iehova. At Iehova Deus noster Iehova tantum unus est. Deut. 6. Ergo tres illi etiam essentia unum sunt. Primùm enim major iterum falsa est. cum plures dentur species unitatis, quam consensus & essentia, nepe potestatis, ut in explicatione loci Ioh. 10. ostensum est. Deinde altera pars minoris, quando dicitur: *Nec solum consensu, quia etiam essentia*, quid est aliud, quam desperata principii peritio? Et tamen nos ista audire ex ore istorum Dictatorum oportet.

Deniq; objectiones Tritheitarum Ravensperg. adjicit triplices, petitas nimirum vel ex scripturis, vel ex Patribus, vel humanis ratiocinationibus. *Et ex scripturis quidem adducit, quòd ea quemlibet istorum trium Deum appellant: Patres pluralitatem Deorum approbare: Rationes deniq; & ratiocinationes humanas idem confirmare ait.* Equidem Tritheitarum errorem detestor. Falsissimum enim est, scripturam Spiritum S. Deum appellare: Filium verò, etiamsi Deum appellet, non tamen eodem prorsus modo appellat, quo Patrem. Hunc enim Deum naturam & a seipso pronunciat: Christum verò talem, qui omnem divinitatem a Patre habeat: At refutationem tamen illorum, quam hic instituit Ravensperg., non possum etiam non improbare. Primùm enim rationem rejicit, & eam ad mysterium de essentia unitate in personarum Trinitate esse vesperationis ad solem oculum affirmat. Hoc verò cur non probavit Ravensperg.? Falsum enim esse vel hinc constat, quòd nihil sit in universa religione, quod rationi sit contrarium, licet multa sint, quæ eam superent. Præterea ex mente Tritheitarum non pro primario argumento id afferitur, sed primùm scripturæ, deinde Patres afferuntur, & deniq; ratio etiam subiicitur. Iam verò, si quid sit & scripturæ contrarium, & sententiæ Patrum & rationi deniq; ipsi, nam istud summè absurdum esse necesse est. Deniq; cur ipsemet Ravensperg. supra in exgesi thesi 5. fol. 9. argumenta ex ratione desumpta afferat ad probandum, Deum tantum esse unum, si ratio nihil valet?

Deinde verò Ravensperg. ait: *In scripturis & apud Patres unum & Trinum non opponi privativè, quia de Deo utrumq; diverso respectu enuncietur. Vnum respectu essentia, Trinum respectu personarum.* Non esse autem rem absurdam aut impossibilem, Tria esse unum, & unum Trium, diversis respectibus. Vbi primùm fraus Ravensperg. de tegenda est, qui scripturas cum Patribus ita copulet, ac si, ut scriptura errare nequit, sic etiam Patres errare nequeant: vel potius, ac si idem, quod Patres affirmant, affirmet etiam scripturæ, de Deo scilicet utrumq;

Ratio in religione quatenus valet.

Lapsus Ravensperg: gratia.

hoc prædicari. Quod sanè in tanto viro vix est tolerabile. Novimus, Patres, præfertim eos, qui post Synodum Nicenam vixerunt, de Deo prædicare, quòd sit Trinus & unus, diverso respectu: Sed quàm graviter ea in re errent, abundè a nostris jam pridem demonstratum est. Et sanè dolendum iterum est, Ravenspergerum satis habuisse, affirmare, non esse rem absurdam aut impossibilem, unum Tria & Tria unum esse, quod tamen, si quid aliud, probandum fuerat. Quamquam hic iterum dolus lateat. Possunt enim Tria unum esse, sed non Essentiâ. Hoc n: est contradictionis implicatio. Sed dixerint, quid voluerint, Patres, dummodo id scripturæ non dicant, satis id nobis est ad repellendos omnes aduersarios. Eas verò non dicere, quòd in una essentia divina sint tres personæ, & rursus, quòd tres personæ sint una essentia, quod Ravensperg. verbis ambiguus, unum esse Tria, & Tria unum, tegit & involvit, jam ita constat, ut quidam ex aduersariis dicere coacti sint: se credere Trinitatē, non quòd scriptura dicat, sed quia non contradicant; & alius dixit: Trinitatis dogma ex solis sacris literis probari sine Ecclesiæ traditionib⁹ non posse. Imò D. Graverus etiâ, nuper in thesibus de Spiritu S. editis, confessus est, dogma hoc *ἐπιτρώσ* ex sacris literis probari non posse.

Deniq; ad carectâ turpiter profugit Ravensperg., & dicit, *aliam esse rationem hominum finitorum, aliam Dei; & canonem hic valere: Principia, quæ vera sunt de natura finita, non sunt transferenda ad naturam Dei infinitam, alioquin falsa sunt.* Iam igitur acquiescendum est, & relinquendus Ravensperg., quia sic controversiam concludit. Docet verò, aliam esse definitionem personæ apud Deum, aliam apud homines, & non ita personam divinam esse essentiam individuum intelligentem, ut est humana. (Hac enim definitione admissa, necesse est multiplicatis personis, multiplicari essentiam.) Hoc verò quia impossibile est præstare Ravenspergero, unam in Deo ut essentiam, sic etiam unam tantum personam agnoscat, & proinde unum Deum, quem scripturæ Patrem esse affirmant, unâ nobiscum colat & revereatur: Christum verò pro eo, quem Deus ille unus Dominum nostrum unum effecit, ad summam Dei Patris gloriam & nostram consolationem, confiteatur.

Tria unum essentia esse non possunt.

Cardinalis Hofius.
Yujekus Iesuica.

Eadem ratio personæ divinæ quæ humanæ.

HAETENUS sectione prima de essentia divina Unitate se-
gisse ait Ravensperg: qua perspicuitate, consideret Lector:
Nunc ad probandam personarum Trinitatem, sectione po-
steriori transit. Videamus, quo successu. Prima thesi vocem Trinitatis
jure usurpari docet. Hoc quidem nos non valde impugnamus: Nega-
mus autem ad hoc obtinendum requiri, quod asserere videtur Ra-
venspergerus, ista tria, quae Trinitatis nomine appellantur, esse per-
sonas. Satis enim est, esse sive personas sive res. Deinde vocem *ὑπο-
στάσις* Heb: 1. 3, personam significare, quia nulla ratione comprobat
Ravensperg: incertum & prorsus falsum censendum statuimus. Vox
denique *ὁμοούσιος* pro barbara prorsus reputanda est, nisi probetur, es-
sentiam Dei cum aliquo communicari posse, quod, stante numerica illi-
us unitate, *ἀδύνατον* prorsus est. Rem autem, *ὁμοούσιος* scilicet, haberi
Ioh: 10. & 1. Ioh: 5. quam verum sit, ea, quae in hac responsione dicta
sunt, & in altera ad *Vnū parsophisma*, &c. docere satis superque possunt.

Thesi 2. mysterii Trinitatis personarum in essentia divinitate
probendam sumit, Necessitatem, Veritatem, Majestatem. Sed pri-
mum parum recte distinctionem illam adhibet. Nam si necessitas i-
stius doctrinae, eaque ad salutem spectans, ut postea, semetipsum ex-
plicans, addit Ravensperg: , quid opus est de veritate ejus differere?
Quasi, quod ad salutem necessarium est, non sit etiam necessarium ve-
rum. Saltem veritatem necessitati anteposuisse, & tolerabile hoc esset.
Sunt enim multa vera, quae non sunt necessaria: at nihil necessariū est,
quod idem non sit verissimum. Deinde nescio, quo fine ordinem
horum membrorum postea Ravensperg: immutavit. Prius enim de
Majestate, quam de Veritate differit, cum hanc prius quam illam pro-
posuerit. Quae in alio ferenda essent, at in Doctore maximè. Porro
antequam istam necessitatem probet, frustra id allegat, quod nos fate-
mur, errorē circa personas in unitate essentiae divinae per se non damna-
re. Potest enim damnare per accidens, quod per se non damnat. Igno-
rantia veritatis in multis extra salutis jacturam datur: at cōtemtus ve-
ritatis, in minimis etiam, semper exitialis est: Præterea errare in quibus-
dam, licet arduis, non damnat quidem: sed eos, qui diversum sentiunt
in rebus, quae ad salutem praecise non pertinent, hoc est, quae in sacris
litteris *ῥητὸς* expressa non extant. (haec enim sola sunt ad salutem sim-
pliciter necessaria,) damnare, hoc ipsum damnationis causa facillimè
esse potest. Quod quia timidè facit Ravensperg: , valde probamus: Ro-
gamus autem, ut, quia expressè id in sacris litteris expressum non extat,
cujus causam nos damnat, ulterius rem perpendat, & neminè eo nomine,

Ad Trinitatem
non requirantur
tres personae.

Lapsus aliquos
Ravensperg.

Quatenus damnet
dogma Trinitatis.

quod tres in divinitate personas non credat, dummodo confiteatur Deum Patrem, Filium & Spiritum sanctum, condemnare vel contempnere audeat.

1. Ioh. 12. 22, 23.

Error Ravenssp.

Lapsus & errores Ravenssp.

Quid sit fundamentum impugnat.

Deinceps assertionem nostram damnabilem esse, & veram salutis æternæ viam prorsus obscurare & impedire, probare aggreditur, hoc modo: *Qui negat Iesum esse Christum, mendax est, & Antichristus, negans Patrem & Filium. Atqui Sociniani (sic nos ex animi impotentia appellat) negat Iesum esse Christum. Ergo, &c.* Majorem concedimus. Nam Iohannis Apostoli est. Explicationem autem ejus, quid sit Negare Iesum esse Christum, quam affert Ravensperg., quod mendax sit, nempe talis, de quo Iohannes loquitur, is, qui falsum de Iesu sentiat, puerilem & falsam esse contendimus. Potest enim aliquis falsissimum aliquid de Iesu sentire, nec tamen negare, eum esse Christum. Ideoque & illud falsum est, quod porro addit, *Mendacium igitur est, negatio veritatis de Iesu.* Nam & aliud est, Negatio veritatis, & aliud ignorantia ejus: & iterum aliud est, mendacium simplex, quod error dici potest, & aliud mendacium illud crassum, de quo Iohannes loquitur. His observatis, quæ per se facillima sunt, jam argumentum corruit, quod non Iohannis autoritate, sed Raven: explicatione nititur. Sed videamus probationem Minoris. Vbi iterum suas tantum promittit adversus nos glossas Ravenspergerus. Sed nec suo loco id facit; nec temeritate, quod dicit, caret. Non suo loco id facit. Nam semel explicasse, quid sit Christum negare, satis erat. Aut igitur hinc in minore id faciendum erat: aut absolvendum in majoris explicatione. Temeritate, quod dicit, non carere, hinc constat, quod ait, eum negare Iesum esse Christum, *qui contra scripturas vel de persona vel de officio Christi malitiose statuat.* Quis enim hominum scire potest, num aliquis malitiose aliquid statuat de aliqua re? Sic scilicet conscientias etiam petunt, qui, quomodo errores suos probent, non reperiunt. In eodem luto hærens, dividit deinde negationem Christi in universalem & particularem, & hanc esse ait, *cum quis ipsum fundamentum, hoc est officium vel personam Christi sophisticè impugnat, Christum suo honore spoliat, Christianos solido solatio privat.* Sed hæc omnia vel ineptè vel sophisticè dicuntur a Ravensperg.: Verum est quidem, eum negare Christum, qui ipsum fundamentum impugnat; verum est etiam, eum impugnare ipsum fundamentum, qui officium Christi impugnat: Falsum autem est prorsus, eum impugnare fundamentum, qui impugnat Christi personam. Nam sive quis neget Christum Deum esse naturam, quod falsum est, sive hominem naturam, quod verissimum est, tamè fundamentum ipsum non impugnat. Fundamentum enim (ut hoc semel dicamus)

dicamus) est, credere Iesum esse Christum, nostrum Regem & Servatorem, promissis illius fidem habere, & praeceptis illius obtemperare. Qui hoc credit, licet absurdum nescio quale de Christi persona sentiat, cum quidem graviter errare non dubitamus, fundamentum autem, nempe religionis, ab eo impugnari, non nisi inscite dicitur. Adde, quòd, si is negat fundamentum, adeoque Iesum esse Christum, qui sophisticè Christi personam impugnat, jam tanti sceleris reus erit cum omnibus suis Ravensperg. Ii enim, quantumvis scriptura testetur creberrimè, Iesum esse hominem; & hominis titulum nemo tueri possit, nisi idem persona sit humana: tamen contra sacras literas & contra sanam rationem, negant, Christum esse personam humanam, quod ipse etiam Ravensperg: in suo, quem vocat, Christianismo confitetur. An verò hoc non sit sophisticum aliquid, ex voce Deus, quæ munus significare potest & solet, personam divinam elicere: & deinde, ne, quia Christus dicitur homo, duæ sint in illo personæ, dicere, illum quidem hominem esse, personam autem humanam non esse, sed hominem illum, (scilicet) subsistere in persona divina, iudicet æquus lector. Citiùs enim persuaseris homini sensato, diem esse noctem, quàm hominem esse, qui non sit persona humana. & tamen hoc sentiunt omnes adversarii. Quo errore observato, totum de Christi persona commentum, quod illi sequuntur, corrui. Nam si Christus, quia homo est, persona humana est: jam divina persona esse nulla ratione potest. Essent enim duæ in Christo personæ, quod non tantum absurdum est, sed etiam contradictionem implicat.

Iam si quis dicat, Christum etiam Deum esse, respondemus, Quia vox hominis non potest sine persona cuiquam tribui, necessarium esse, vocem Dei Christo tributam, non personam sed munus & dignitatem significare. Nullum enim datur tertium, vocis Dei, præter naturæ (ut sic nunc loquar) vel personæ & muneris significatum.

Præterea aliud est Christi officium impugnare: & opinionem aliorum de officio Christi impugnare, vel cum aliis in sententia de officio Christi non convenire. Officium Christi is impugnat, qui negat Iesum nos servare posse aut velle, & certò servaturum, hoc est, a morte æterna liberaturum & donaturum vitæ æternæ: At is, qui negat, Iesum nos hoc vel illo modo servare vel servaturum, is non officium impugnat, sed vel circa officii modum errat ipse, vel ab aliis circa illum modum dissentit. Error verò hic, dummodò id firmum maneat, Christum nos servare posse & velle, & tandem servaturum re ipsa, nemini salutem per se adimere potest.

Christum suo honore spoliare, verè est, cum negare, Sed non omnia

Ravensp: Christa personam sophisticè impugnat,

Christus est natura homo, Deus dignitate,

Quid sit Christi officium impugnare,

Quid ſit, Chriſtū
honore ſpoliare.

mnis honor, qui Chriſto tribuitur, quantumvis ſpecioſus, Chriſti honor eſt: & non, qui honorem non talem Chriſto tribuit, qualem alii, Chriſtum ſuo honore ſpoliat, ſed, qui eum illi non tribuit, quo ad merito, Chriſtus eſſe nequit. Hac ratione olim Pontificii Evangelicis obiectabant, quòd Sanctos & Virginem Mariam, honore ſuo ſpoliarent: nec tamen id quicquam curarunt noſtri majores, perſuaſum habentes, ſe falſò tributum ſanctis honorem, tantùm illis ademiſſe, relicto vero, qui illis debetur, honore, quatenus memoriam eorum beatam & ſanctam habent. Illud deniq; neſcio quid ſapit, quòd dicitur, eum negare Chriſtum, qui Chriſtianos ſolido ſolatio privat. Hac ratione Pontificii etiam de vobis conqueri poſſent, qui Indulgentias Pontificis Romani rejeciſtis. Has enim pro ſolatio ſolido habent omnes Põtificii; & ſi veræ ſint, certè nullum eis ſolidius eſſe poteſt. Quod igitur Pontificis talia obijcientibus reſpondere ſolet Ravensperg., hoc etiam nos, ipſi talia dicenti, regerere poſſe, tacitè ſecum cogitet.

Pertinaciam nemo
facile iudicare
poteſt.

Hiſta expeditis Ravensperg., quæ, quam ſint fallacia & captioſa, puto jam conſtare, nos officium Chriſti impugnare, ait, dum Satisfactionem Chriſti pro nobis præſtitam pertinaciter & contra clariffima ſcripturæ testimonia abnegamus. Sed *pertinaciter* nos id abnegare, quomodo id dicere poteſt, qui corda noſtra non novit? cùm ſæpe numero pertinax is eſſe videatur, qui conſtans eſt. Iam ſi is pertinax eſt, qui non patitur ſe a ſua ſententia avocari, pertinaces ſunt omnes Evangelici, quos nec Pontificii nec nos a quibuſdam erroribus ulla ratione avocare poſſumus. Deinde falſum eſt, testimonia ſcripturæ ulla, nedum clariffima extare, de ſatisfactione Chriſti pro nobis præſtita. Nulla extare, libri noſtri ea de re editi docent, in quibus, nullâ juſtâ conſequentiâ elici dogma illud ex ſacris literis poſſe, perſpicue demonſtratur. Clariffima non extare, id argumento eſt, quòd ad literam, ut ajunt, nuſquam doctrina illa deſcripta extet. Quæ verò per conſequentias deducuntur, ea clariffima eſſe dici nequeunt, & proinde nec ad ſalutem neceſſaria. Nihil enim ad ſalutem neceſſarium eſt, quod non ſit non tantùm clariffimum, ſed etiam iuſdem verbis expreſſum in ſacris literis. aliàs illis, qui conſequentias non capiunt, quorum major ſemper fuit in Chriſti Eccleſia numerus, malè proſpectum, imò actum de illorum ſalute proſuſ eſſet. Deniq; etiamſi clariffima extarent ejus rei testimonia in ſacris literis, dici tamen non poſſet, illum, qui ea negat, negare, le ſum eſſe Chriſtum, & fundamentum impugnare. Non enim, ut, quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem ſimpliciter, clariffima eſſe neceſſe eſt, ſic viciffim, quæ clariffima ſunt, omnia ad ſalutem ſunt neceſſaria. Clariffima ſunt multa: neceſſaria ad ſalutem ſimpliciter, pauca, imò pau-

De ſatisfactione
Chriſti nulla ne-
dum clara testi-
monia extant.

Non omnia quæ
clariffima neceſ-
ſaria,

imò paucissima. His firmiter stantibus & retentis, etiam si tandem quis multa clarissima vel non intelligat, vel eis se opponat, vel etiam de illis dubitet, & eatenus ea neget, salutem alicujus periclitari simpliciter dici nequit, quantumvis eum graviter & turpiter errare, jure dici possit.

Sed pergamus cum Ravenspergero discurrende: *Personam Christi*, ait, *eos impugnare, qui vel ejus humanitatem vel divinitatem oppugnant*. Hoc probandum erat. Non enim personam, sed naturas Christi isti impugnant. Personam autem Christi is tantum impugnet, ex mente Ravensp., qui negaret, eum esse divinam personam. nam talis tantum est Christus ex mente illius: Ex mente autem nostra & ipsius veritatis, is personam Christi impugnat, qui negat, eum esse personam humanam. Talis enim tantum est & esse potest Christus. Homo enim nemo sine persona humana esse potest. & si subjectum aliquod sit persona humana, jam persona divina idem esse non potest. Sic Ravensp.; quicquid ei visum est, pronuntiavit. De illa, ait, Iohannem dicere Iohan. 4. 3. *Quicumque Spiritus non confitetur Iohannes ait: omnis Spiritus qui non confitetur Iesum Christum in carnem venisse, ex Deo non est. Sed Iohannes habet, Et hic est Spiritus Antichristi*. Mox verò de suo addit Ravenspergerus, idq; literis majusculis: *Iesus venit in carne, hoc est, verus aeterni Patris Filius, idemq; verus Deus homo est factus, non mutatione divinitatis, sed assumptione humanitatis, ut in humana natura fieret victima, expiaretq; peccatum & placaret iram Dei*. Concludit tandem: *& hunc Iesu in carnem adventum Sociniani negant, cum eum non incarnatum, sed solum hominem ex Maria virgine natum scribunt*. Vereor, ut errores, quos hic infarsit Ravensp., omnes enarrare, nedum examinare possim.

I. Verba Iohannis non secundum veritatem graeci textus citat, sed secundum vulgatam, quam vocant, vel alios, qui eam sequuntur. Verba enim graeca sic convertenda sunt: *Omnis spiritus, qui non confitetur Iesum (esse) Christum qui in carne venit, est enim, εν σαρκι εληλυθός, ex Deo non est*. Differunt autem in *Carne venire, & in Carnem venire*. Nam qui in carne venit, eum tunc, cum venit, carnem habere praesupponitur. nam in eo, quod quis non habet, nemo venire potest: Qui verò in carnem venit, eum quidem antea extitisse praesupponitur, quam in carnem veniret, sed sine carne. Quod quia sentiunt adversarii, ided scripturam, quae sponte sua illis non favet, faventem sibi per summam vim, ne dicam scelus, facere conantur. Quae una est ex artibus, spiritus illius maligni, quibus hodie omnes ferè errores nituntur, nempe non opiniones ad sacras literas, sed literas sacras ad suas opiniones accommodare. Talis ars est

Quid sit Christi personam negasse.

Errores Ravenspergeri.

Viriositas versuum in locis singularibus.

Ioh: 1. 14.

Heb: 2. 16.

Ioh: 8. 58.

Non omnis error
Antichriſtū con-
ſtituit.

Non omnis, qui
Antichriſti erro-
res quosdam ſe-
quitur, Antichri-
ſtus eſt.

1. Ioh: 2. 22.

2. Ioh: 5. 1, 5.

Quid ſit, In car-
ne venire.

1. Cor: 1. 24.

Thomas Naoge-
orgus,

illa: Verbum caro factum eſt, cū legendum eſſet, Verbum caro ſu-
it: Talis illa: Non enim angelos aſſumſit, ſed ſemen Abraham aſſumſit.
cū legendum eſſet neceſſariō, Aſſumit, aſſumit. Talis illa: Ante quā
Abraham fieret, ego ſum, cū legendum eſſet, Amen Amen dico vo-
bis priuſquam Abraham fiat, ego ſum. Sed laus eſt Deo, qui illas artes
nobis detexerit. Deinde iſtorum verborum ἐν σαρκὶ ἐληλυθότες
talis tranſlatio, *In carnem veniſſe*, ſenſum Apoſtoli prorfus pervertit.
Nam ex ſubjecto vel ſubjecti additione, facit prædicatum, quaſi ſci-
licet iſ ſit ſpiritus Antichriſti, qui negat, quōd Ieſus Chriſtus in carne
venerit, quo nihil ineptius dici poteſt. Conſtat enim, poſſe aliquem
confiteri, quōd Ieſus Chriſtus in carnem venerit, & tamen eſſe Anti-
chriſtus, etiamſi tandem verum eſſet, in carnem veniſſe, eſſe, Incarna-
tum eſſe. Nam confeſſio incarnationis Chriſti efficere non poteſt, ut
aliquis non ſit Antichriſti ſpiritu infectus. cū multa alia eſſe poſſint,
ob quæ verè & propriè ſpiritus Antichriſti accuſari quis poſſit. Non o-
mnis enim error Antichriſtum conſtituit, ſed iſ demum, qui vel ſan-
ctiſſimā Chriſti religionem vel fidem in ipſum tollit: quales in Papatu
omnes videm⁹, & propterea etiam fugimus. Quamvis ruruſ non ne-
ceſſe ſit, Antichriſtum tales tantū errores ſpargere. Poteſt enim ali-
is etiam erroribus implicatus eſſe, iſ, qui ſpiritum habet Antichriſti,
ob quos tamen errores non eſt Antichriſtus, ſed ſimpliciter in errore
verſans dici poteſt. Breviter: Aliud eſt, habere errores, qui Antichri-
ſtum conſtituunt, & errores Antichriſti habere. poſſunt enim & alii,
qui non ſunt Antichriſti, Antichriſti tamen errores ſectari, & hoc ho-
die fieri, nimis abūde experimur. Verba autem Iohannis ita ſunt acci-
pienda, ut ſubjectū ſit *Ieſus*, prædicatū *Chriſtus*, verba verò, *Qui in car-
ne venit*, deſcriptio ſint ſubjecti. Vnde etiam alibi ſimpliciter dicitur:
Quis eſt mendax, niſi iſ qui negat, quōd Ieſus non eſt Chriſtus, & Antichri-
ſtus iſ eſſe dicitur: & iterum ait: *Omnis qui credit, quōd Ieſus eſt Chriſtus,*
ex Deo natus eſt: & iterum: *Quis eſt qui vincit mundum, niſi iſ qui credit,*
quōd Ieſus eſt Chriſtus. Senſus autem verborum, *Qui in carne venit*, eſt,
qui carne circumdatus venit, hoc eſt, qui variis calamitatibus & ipſi
morti obnoxius fuit, & tandem mortuus eſt. Ideo enim ab initio Ie-
ſum eſſe Chriſtū negaſſe malè feriatis homines, qui a variis afflictioni-
bus obnoxius & morte truculenta extinctus fuiſſet, Paulus teſtatur, dū
ait, Ieſum crucifixū, Iudæis ſcandalum, Græcis ſtultitiā fuiſſe. Ita ut iſti
impoſtores, non negarent, Ieſum in carne veniſſe: imò propter hoc i-
pſum, quōd ſcirent eum in carne veniſſe, Chriſtum eſſe negabant. Et
hunc eſſe horum verborum ſenſum, vidit etiam quidam Evangelicus
Thomas Naogeorgus, qui commentariū ſuper hanc Epistolā ſcripſit.

2. Bis Ravenspergerus ait, Iesum in carnem venisse, semel verba Iohannis & iterum suam explicationem recitando, tertio verò ait, Iesum in carne venisse, quæ inconstantia allegationis, quidnam sapiat, iudicet cordatus lector. Sed hoc leuiusculum est. 3. Quanam istæ audacia est, verborum Iohannis, *Iesus venit in carnem*, talem asserere explicationem, non in concione ad populum, sed in disputatione cum aduersariis: *Verus æterni Patris Filius, idemq; verus Deus, homo est factus, non mutatione divinitatis, sed assumptione humanitatis, ut in humana natura fieret victima expiareq; peccatum, & placaret iram Dei?* Num idem est Iesus quod verus, nempe naturâ, Deus? Num idê caro, quod homo? Num idem in carne venire, quod incarnari? Num possibile est Deum hominem fieri posse? Num humanitas sine persona humana assumi potest? Num Deus, in natura licet humana, victima fieri potest? Num qui victima, fit, placat iram Dei? Num deniq; iræ Dei placatione, in salute nostra, ulla unquam opus fuit? Pudeat istarum naniarum & affaniarum omnes eos, qui soli ferè sibi sapere videntur, & alios tam superciliosè condemnât, quos erroris convincere nequeunt.

Divinitati Christi Cerinthum & Ebionem tempore Apostoli se se opposuisse, & postea Arrium, quod porro scribit Ravensp., quam ineptè dicatur, docuimus in responsione ad thesin Schopperi 43. Nos verò eidem nos hodie opponere, quàm falsum sit, indies, Deo iuvante, rectius constabit. Verâ enim Christi divinitatē sartam tectam colimus, & vitâ nostrâ chariorem habemus: opinionem verò hominû, de divinitate Christi, extra & contra sacras scripturas conceptâ, quia oppugnamus, homines, ut calumnia speciem veri habeat, opinionem suam pro Christi vera divinitate venditant, & eam oppugnari clamant.

In eo verò, quod nos non longè abesse a negatione Christi universalis, & proinde tanquâ periculosos & perniciosos Christi hostes sedulo cavendos, ait, idq; illorû testimonio cõprobat, qui si inter duo mala unum sit eligendû, cum supersticiosi Papistis, quàm pestiferis Socinianis vivere malint, oratorem agit Ravensp. & disputare desinit. Nos verò Ravenspergerum graviter errare & peccare etiam dicimus, dum talia in nos effudit, & nulla ratione probat. Addimus etiam, illum, si sapuisset, prorsus debuisse a recitanda quorundam sententia ista abstinere. Nam si eam improbat, cur ad rem tantam probandam asserit? Si probat, quid pietatis ea in re sit, ipse met consideret. Nos esse pestiferos, adhuc controversum est: Papistas verò, esse non tantùm supersticiosos (ut illi boni viri, malum extenuâdo, dicunt) sed etiam Idolatras, jam omnibus, qui a Papatu discesserunt, innotuit. Hem quo studium de trahendi aliis, quos superare rationibus non possis, homines in cautos deducat?

Errores Ravenspergeri.

Immaturus velus adversariorum.

Sed jam tandem, harum elegantium præmissarum, elegantem audiamus conclusionem: *Quicquid homines reddit mendaces & Dei Patris ac Filii ejus hostes, id etiam salutis viam prorsus obscurat & impedit. Atqui Trinitatis negatio homines mendaces reddit, & Dei Patris ac Filii ejus hostes.* Ergo. In Majori, nisi vox mendaces accipiatur pro talibus mendacibus, quales Iohannes describit, fallaciam inesse dicimus manifestissimam. Nam non omne, quod hominem facit ita mendacem, ut tantum erret, æternam salutis viam prorsus obscurat. Audiamus probationem Minoris: *Quia, inquit, Trinitatis personarum negatio, introducit Deitatis Iesu Christi, & satisfactionis (quod Ravensp. addit) ejus negationem. At negatio Deitatis Christi est ipsius Christi negatio, ut supra & c.* Sed quis non videt crassam petitionis principii fallaciam in hac Ravensperg. argumentatione? Nam pro Deitate Christi accipit id, quod ipse cum suis de ea sentit. Quam opinionem falsam, absurdam, & sibi contradicentem, sacris literis & sanæ rationi repugnantem, nos non tantum asserimus, sed firmissimis argumentis demonstramus. Videat igitur Ravensp., quomodo tanti nos sceleris convicerit, cujus nos insimulare non erubuit: Consideret etiam, quo jure in ipsum retorqueri argumentum possit, si par pari referre propositum nobis esset. Vix enim inter omnia dogmata, quæ adhuc inter Evangelicos (quos vocant) vigent, ullum magis viam salutis æternæ obscurat, quam dogma Trinitatis, qualem fingit Ravensp., & dogma illud satisfactionis Christi.

Fallacia Ravensperg.

Monitio porro, quam vult Ravensp., ne omnes, qui Trinitatem ipsius negant, damnentur, cum fieri possit, ut eam iterum confiteantur, sapit aliquid sobrietatis & modestiæ, sed scientiæ habet non multum. Vnde enim hoc didicit, eum servatum iri, qui Trinitatem ipsius confiteatur? Cum nemo non videat, posse istam opinionem sine vera in Deum & Christum fide, ut & veram in Deum & Christum fidem sine ista opinione consistere.

Opinatio de Trinitate non servat per se.

Sed adhuc plura pronunciat, de iis, qui Trinitatem (quam ille somniat) hostiliter oppugnant: *Si contra conscientiæ testimonium, vel scientes illud faciant, merito, ait, de illis dubitari, nec tamen planè, nisi de commisso in spiritum S. peccato (cujus forma magis intus lateat, quam foris pateat) constet, desperari. De alteris judicium Deo relinquendum. In summa ait: Causam istam sive errorem, suâ naturâ ad gehennam semper ædificare: personam aliquando Dei gratiâ adjutam, errorem respicere, & damnationem errori debitam esugere.* At hoc totum nihil esse, qui vis perspicere potest, nisi constet dogma Trinitatis, quale sectatur Ravensp., verum esse. Verum autem esse non potest, quia nec in sacris literis

Cur dogma Trinitatis verum esse nequeat.

literis continetur, nec ex iis deduci potest, nec rationi deniq; sanæ congruit. Proinde idem etiam nos de illis, qui dogma Trinitatis, contra veritatem manifestissimam de uno Deo, qui Pater solus est, & Iesu Christo, qui filius Dei ex virgine Maria natus est, & Spiritu S., qui virtus Dei est, defendere pergunt, & veritatis hujus sacrosanctæ professores odio prosequuntur, & quantum in illis est, vitâ etiam privatos vellent, dicere & summo jure possemus, si, cum Ravensp. extra oleas vagari, & loco disputationis, paræneticis vel decretoriis orationibus certare vellemus. Deum oramus, ut vel veritatem hominibus patefaciat, vel mentem saltem eis magis sobriam largiatur, ut neminem, qui fide in Iesum Christum vera præditus est, condemnare unquam præsumant.

De Majestate Mysterii Trinitatis disserturus Ravensp: thesi 4. ait, *eam tantam esse, ut non sit comprehensibile, sed credibile: non effabile, sed admirabile: non per naturam inditum, sed per gratiam revelatum, & quidem quo ad τὸ ὄντι non quoad τὸ δῖόντι. Nature verò non tam repugnare, quàm eam superare.* Respondeo. Vnum tantùm petimus, ut doceatur, esse revelatum. Tunc enim nos statim illud approbavimus: Si verò revelatum non sit, ut incomprehensibile & ineffabile, ita falsum & ridiculum illud repudiare nobis licere, nemo puto, diffitebitur. Nam ubi ratio desinit, ibi, revelatio incipiat, necesse est. Si verò nec revelatio nec ratio aliquid suadeant, procul omni dubio pro errore illud censendum est.

Sed Ravensperg: nos detinet, & vult priùs docere, esse incomprehensibile, eo quòd Seraphin a pud Esaiam duabus alis facies suas texerint. O acutam probationem, Si Apostolus esset Ravensperg:, satis multa a nobis requireret. Alis facies tegunt angeli: Ergo tegunt eas coram Trinitate. Quid si dicamus, ideo alis duabus facies suas texisse Seraphin, quia Dei illius unius, qui Pater est, majestatem aspicere omnes non valeant, quid hinc absurdi esset? Certè enim ex ista faciei tectione, tantùm majestas illius, quem viderunt, colligitur: Qui verò hinc, quòd, quem viderunt, sit Trinus in personis, unus essentiâ, colligere velit, ei medicamentis opus est. O miseros eos, quos talibus conjecturis si dem suam superstruere oportet. Hinc porrò constat, quàm sint frivole tres sequentes illationes Ravensp:. Prima enim, dum ait, *impossibile esse conatum eorum, qui personarum Trinitatem in unitate essentiæ, non modò ex gratiosa Spiritus sancti patefactione, sed naturali etiam vaciotinatione evincere & docere nituntur,* pro nobis militat, contra Ravensperg: socios, qui sæpe, desperatione adacti, ad E-

Vnde veritas rei
in religione pe-
tenda.

Argumentum
Ravensperg: in-
firmum.

ethnicorum deliria confugiunt, & eadem, quæ ipſimet profitentur, ab illis etiam tradita fuiſſe, imperitè obijciunt.

Quantum in eo iterum cum illis facit Ravensp: & ad ingenium redit, dum ait, *ſententiam Ethnicorum ex priſca Hebræorum doctrina & puræ religionis reliquiis manare: Quomodo verò ex priſca Hebræorum doctrina manare potuit, quod prudentiſſimi Hebræorum tanquam falſum repudiant, & quod plerique inter Chriſtianos Theologi, adeoque ipſe Ravensp: paulò infrà priſcis Hebræis incognitum fuiſſe concedunt? Hujusmodi contradictionum memorem eſſe oportet eum, qui alios docendi & damnandi ſibi ſumit licentiam.*

Altera illatio eſt, quòd effrenata ſit eorum audacia, qui in ſtupendam illam abyſſum temerè irrumpunt, & ſpinofis ſuis argutiis nihil intactum atque intactatum relinquunt, & ſenſuros hos curioſos, ſcrutatores (non ſcripturæ Iob: 5. 39. ſed) *Majeſtatis tandem a gloria opprimi.* Sed hæc verba ſunt, & terriſſima puerilia, quæ viri non exhorreſcunt, qui argumenta ſemper habent parata, quibus errorem, quantumvis antiquitate quadam confirmatum, infirmare poſſunt. Scrutatores ſcripturæ, quinàm ſint, dies docebit. Scrutatores Majeſtatis eos eſſe, qui credunt, Deum, ut unus eſt eſſentiâ, ſic etiam perſonâ unum eſſe, nemo niſi affectu animi excoecatus unquam dicet. Hæc enim eſt ita ſimplex confeſſio, & ad omnium captum accomodata, ut nulla ſcrutatione indigeat: Qui verò, in ſimpliſſima & numero una Dei eſſentia, trinitatem perſonarum ſtatuunt, an hi potiùs Majeſtatem ſcrutentur, quàm ſcripturas, penes lectorem iudicium eſto.

Tercia illatio Socinum petit, qui docet firmiſſimè, doctrinam Trinitatis ideo etiam falſam eſſe, quòd pugnet inter ſe, Deum eſſe numero unum, & tamen tres eſſe, quorum unus quiſque ſit ille Deus unus; & addit, ſi dicatur, unum eſſe numero, ſed ratione eſſentiæ, trinum verò ratione perſonarum, rurfus hic contraria dici. cum tres vel etiam duæ perſonæ eſſe nequeant, ubi eſt una tantùm numero ſive individua eſſentia: ſed ad plures unâ perſonas conſtituendas, plures etiam unâ individuas eſſentias requiri. Hanc Socini inviſtam argumentationem, indignam Theologo vocem appellat Ravensp: & addit, *Neminem tam eſſe ſtolidum, qui non lubricam hanc demonſtrationem animadvertat, quâ ex ſenſu communi refutaturus ſit id, quod omnem ſenſum humanum longiſſimè ſuperat; argutias cerebri illius non imperaturas doctrinæ verbi Dei: ſufficere ſibi, myſterium illud ex ſcripturis cognitum humili fide & pietate adorare, curioſam & furioſam temeritatem ſcrutandi omnia, quæ ſibi Deus reſervavit, vitare.* Sed ſufficiant tandem verba Ravensp: Id quod rationem ſuperat, ratione evincere vel.

Quis dici debeat
ſcrutator maje-
ſtatis.

erevelle, verè cum ratione insanire est: At docere, verum non esse in Theologia, quod rationi sit contrarium, verè & secundum Deum est ratiocinari. Hoc facit Socinus, illud verò nec cogitavit unquam. Doceatur igitur, non esse contra rationem, id quod impugnatur, & doceatur, vel rationibus, vel saltem scripturæ testimoniis, & nos manus protinus dabimus: At istæ cavillationes & aniles fugillationes homine cordato, nedum Theologo, prorsus indignæ sunt.

Denique quòd allegorizans, Socinum similem esse, ait, tribuno illi, *cujus manu Rex Israël nitebatur, qui cum Elischach in durissima obsidione Schomronis subitam & maximam prædiceret abundantiam, dicebat: Ecce si Iehova faceret cataractas in cælis, an posset esse res ista: se verò similem Elischach, qui respondit: Ecce tu visurus es oculis tuis, sed ex eo non es esurus; & idem se nobis respondere, quòd experturi simus tandem in universali & solenni iudicio Iesum Christum verum & æternum cum Patre & Spiritu sancto esse Deum, quòd majestatem SS. Trinitatis mente incomprehensibile & lingua ineffabilem exaudituri simus, sed nec aspectu ejus beato fruituri, nec mansiones cælestes ingredi nobis datum iri. Se cum Abrahamo verbis Iehovæ credere, non dubitantem, id sibi ad iustitiam imputatum iri; se ea quæ Deus de se in suo verbo testatus est, humilè fide assumere, nec id quod cerebro humano impossibile videtur, illico ride- re, ut Sara, in eo, quomodo suæ autoritati Doctorali, præsertim ubi disputandum est, consulat, nolo nunc exponere. Veritati quomodo patrocinetur, uno verbo doceo: Doceat Ravensperg: prophetam aliquem vel Christum id dixisse, quod sentit ipse de Trinitate, quemadmodum docet, prophetam olim prædixisse istam abundantiam, & nos id statim credemus, nec unquam id ridebimus. Hoc verò si facere nequeat, & dogma illud tum a sacris literis tum a vera ratione destitutum deinceps esse appareat, quid speret amplius, quàm ut ex animis hominum piorum exterminatum, perpetuo risu dignum habeatur?*

Sed nunc veritatem Mysteriorum hujus audiamus. Primum ait thesi 7. hanc doctrinam subobscurè prisicæ Iudæorum Ecclesiæ fuisse traditam: se tamen posse, eam, non tantum pluralitate personarum indeterminatam, sed etiam numero ternario determinatam firmiter ex veteri Testamento concludere. Sinamus nunc ista, quæ refert, nescio unde, Ravensp., quòd Iudæi nunquam sint confessi tres personas, sed unum tantum creatorem Deum. Hoc enim ita manifestum est, ut multi Theologi id ipsum disertè fateantur. Demus, nos teneri ea credere de Dei etiam essentia, quæ Iudæis non erant revelata. Probetur tantum, istud mysterium in veteri Fœdere non fuisse ignotum: nunc verò esse revelatum.

Nihil rationi contrarium in religione.

Puerili disputandi Ravensperg ratio.

Prius igitur probat locis, Genes: 1. 26. & 3. 22. & 11. 7. & 19. 24. Exod: 20. 2. Deut: 5. 12. Hof: 1. 4, 7. Zach: 3. 2. Vis ratiocinatis est 1. quod Deus de se in plurali numero loquatur. 2. quod pluribus, quam uni nomen Iehovæ tribuatur. Ad prius argumentum respondimus, in superiori disputatione adversus Schopperum prolixè, quo lectorem benevolum remittimus: Ad alterum in hoc ipso scripto paulò superius. Summa est. Locutio de Deo in numero plurali, personarum in Deo pluralitatem non infert. Extant enim exempla plurima in omnibus linguis, ubi homines, præsertim penes quos est aliqua potestas, de se solis loquentes, plurali numero utantur. Nomen Iehovæ Spiritui S. nusquam tribuitur: sed id, quod semel Iehovæ tribuitur, id iterum Spiritui S. tributum esse concedi potest, quia Spiritus S. sit Dei virtus. De Christo idem nomen aut non legitur discrete: aut si tamen legi quis contendat, ideo id ei tributum esse dici potest, quia personam Iehovæ sustineat. quemadmodum etiam Angelis id ideo tributum esse constat.

Cæterum cum parum esse videret Ravensp. pluralitatem personarum affirmare, nisi etiam Trinitas ostendatur, cum non omnis pluralitas sit Trinitas, probat id etiam ex loco Es. 6. ubi ter dicitur, Sanctus, Sanctus, Sanctus. Sed quam hoc sit frivolum, ostendimus in responsione ad thesin Schopperi 29. Verba etiam sequentià Esaiæ: *Quem misurus sum, & quis iturus est nobis*, partim huc non faciunt. nunc enim Trinitas, non pluralitas personarum probanda erat: partim in eadem responsione nostra ad th. 23. explicata sunt. Argumentum denique ex eo ductum, quod hæc verba de Deo Patre dicta, ad Filium accommodentur, Ioh. 12. 41. & de Spiritu S. dicatur, quod per Prophetam Esaiam hæc verba dixerit, quam sit infirmum, supra in hac responsione nostra abundè demonstratum est. Vetustorum quorundam exemplarium, quæ aliàs se producturum Ravensp. pollicetur, in quibus habeatur, Sanctus pater, Sanctus filius, Sanctus Spiritus S., autoritas & fides penes lectorem esto. Equidem falsissimè de illo gloriari Ravenspergerum, persuasissimum hactenus habeo. Cur enim nunc istud non ostendisset, cum de Trinitate ex professo (ut sic loquar) disputatur? Et si illud ostendi nequeat, cogitet Ravensp., quid de eo cruditi omnes sint cogitaturi deinceps.

*Audacia RA-
Gensberg.*

Audiamus quomodo ex novo Testamento mysterium Trinitatis clarissimè ostendere conetur Ravensp. Adducit loca Matth. 3. 32. 33. 34. & 28. 19. 2 Cor. 13. ult. & Ioh. 5. 7. Ad hæc loca respondimus sufficienter in superioribus. Videatur responsio ad thesin Schop. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. Unde etiam peti poterit refutatio eorum, quæ deinceps Ravensp. opponere

opponere conatur. Hoc nunc monebo: Ravensperg: nimis ineptire, dum dicit, posse nos quidem baptizari in verbo, seu per verbum gratiæ, additis etiam vocabulis Germanicis. cum non de baptismo in verbo, seu per verbum gratiæ, sed de commendatione tantum verbo gratiæ Dei, loquatur Apostolus, Act: 20. Quæ deinde scribit de loco 1. Cor: 8. 6. quod verba Pauli non exclusivè hîc, quoad Filium & Spiritum sanctum intelligenda sint, sed inulativè: vocabulum Dei & Patris non *ὑποστατικῶς* sed *ἑστωδ' ὡς* hîc accipi: quæ denique de loco Ephes: 4. 6. disserit, refutata sunt in responsione nostra, ad Vnum par sophismatum, in quo eadem dicit Ravensperg.

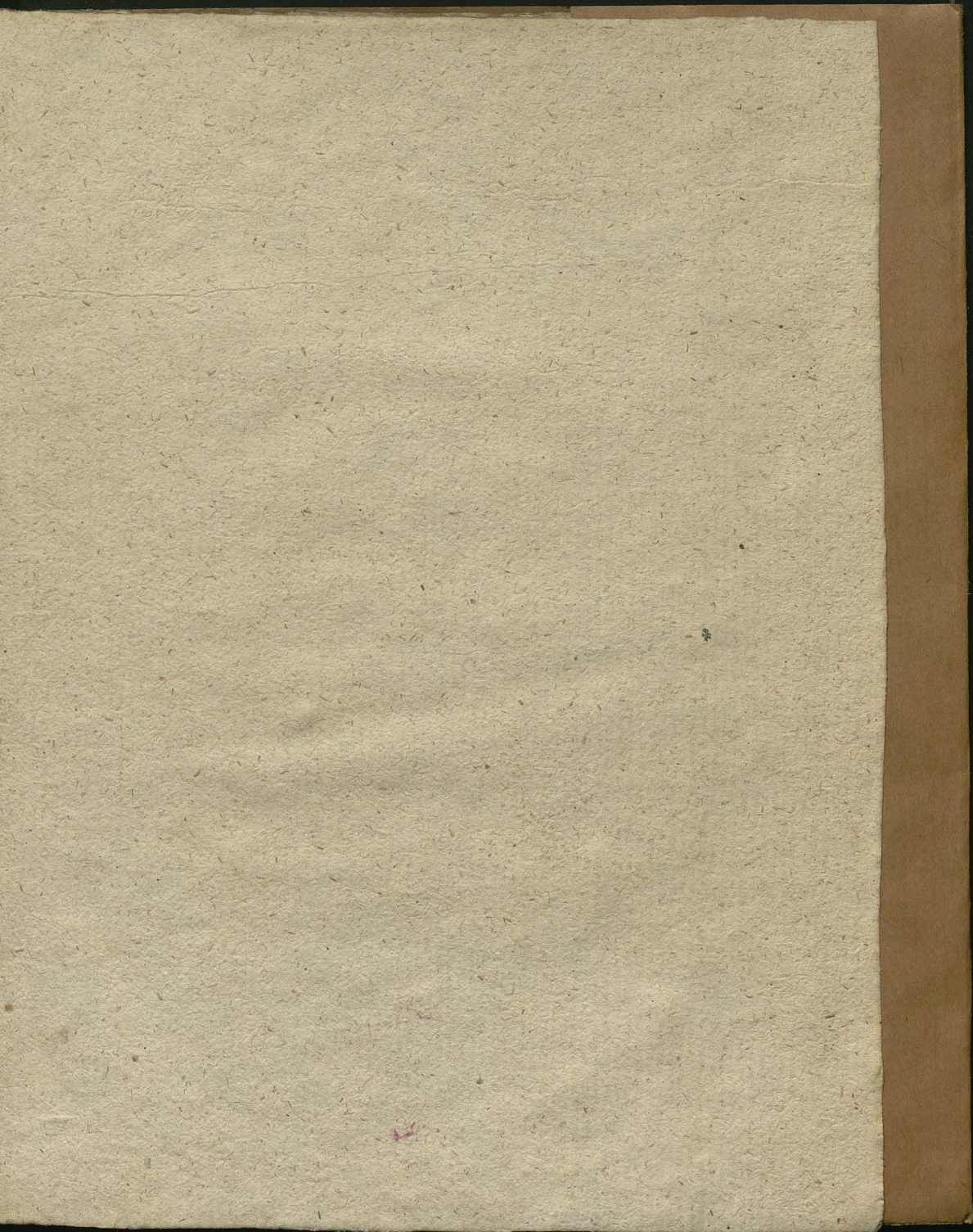
Inertia Ravensperg.

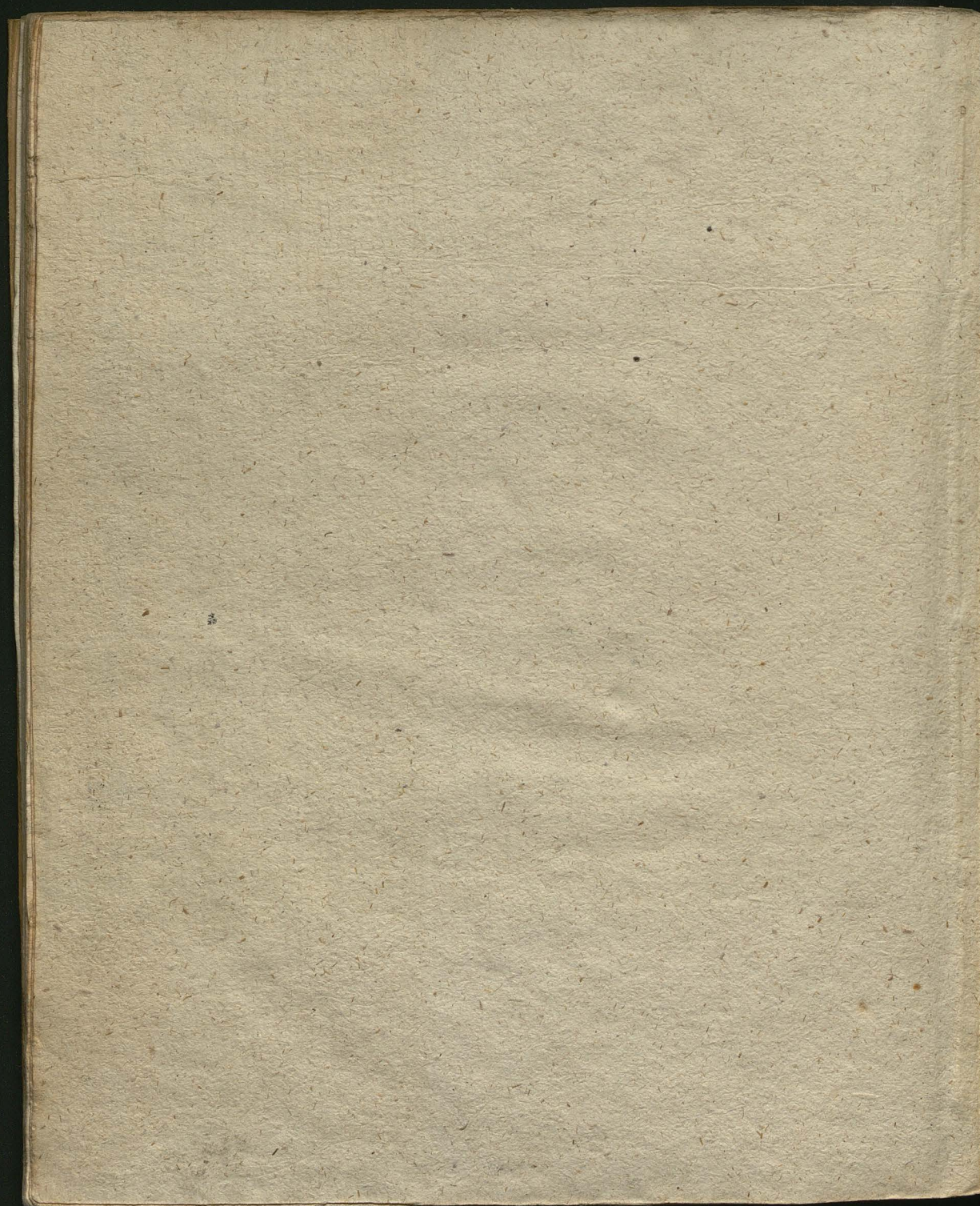
Quæ affirmat thesio, nempe Patrem, Filium & Spiritum sanctum, esse coessentialibus & omnimodò proprietatibus essentialibus æquales, non est, quod refutemus. Negatis enim personis istis, quomodo aliquid de illis jure prædicari potest?

Thesis etiam 10, quâ Patrem, Filium & Spiritum sanctum, ita inter se distinctos realiter esse, ait, ut unus non sit alius, quia falso nititur fundamento, nulla refutatione indiget. Distinctus quidem est filius a Patre realiter. Pater enim Deus naturâ est: Christus naturâ homo, munere autem Deus. Spiritus verò sanctus, siquidem in Deo ita est, ut in homine spiritus illius est, quomodo ita distinctus esse potest, ut sit persona, a Deo, cujus est spiritus, diversa? Sed hac de re nuper scripsimus plura in refutatione Disputationis D. Graveri de Spiritu sancto.

Biblioteka Jagiellońska

stdr0026757

